

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ BİLİM DALI

**EŞREFOĞULLARI BEYLIĞININ İLMİ VE
KÜLTÜREL FAALİYETLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez 29/09/2005 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Üye

Baskan
Yrd. Doç. İsmail Erdopan

Üye

Yrd. Doç. Dr. Sıddık ÜNALAN

Danışman

Yrd. Doç. Dr.
Adem TUTAR

Adem

ONAY
ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

Doç. Dr. Ahmet AKSİN
Müdür

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

EŞREFOĞULLARI BEYLİĞİNİN İLMİ VE KÜLTÜREL FAALİYETLERİ

Nebahat AYDIN

Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı
İslam Tarihi Bilim Dalı

2005, Sayfa: 115+VII

1071 Malazgirt Zaferi ile Anadolu kapıları Türklere açılmış oldu. 1176 Miryakefelon Zaferi ise Anadolu'nun bir Türk yurdu olduğunu kesin olarak ortaya koymuştur.

1282 ve 1300 yılları arası Bizans için felaket yılları olmuştur. Çünkü Batı Anadolu'daki Türk fetihlerinin modelleri olan beylikler, bu dönemde şekillenmiştir. Eşrefoğulları da bu modellerden biri olup 1280 yılında Beyşehir'i zapt ederek bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Daha sonra İlhanlı Beyi, Timurtaş tarafından bu beyliğe son verilmiştir.

Eşref Beyleri ilme büyük önem vermiştir. Çeşitli imar faaliyetlerinin vücut bulduğu Eşrefoğulları Beyliği, Anadolu'nun Türkleşmesinde mühim rol oynamıştır.

Anahtar Kelimeler: Eşrefoğulları Beyliği, Beyşehir, Cami, Kültür

SUMMARY

Master Thesis

**THE SCIENTIFIC AND CULTURAL ACTIVITIES OF ESREFOGULLARI
PRINCIPALITY**

Nebahat AYDIN

The University of Firat

Social Sciences Institute

Main Science Branch of Islamic History

2005, Page: 115+VII

Thanks to the Malazgirt Victory in 1071, doors of Anatolia were opened to Turks and the Miryakefalon Victory in 1176 certainly proved Anatolia to be a Turkish country.

The years between 1282 and 1300 were full of disasters for Byzantium and the principalities which were the models of Turkish conquests in Western Anatolia were shaped in these years. Esrefogulları Principality is one of these models which declared its independence by conquering Beyşehir in 1280. The principality was finished by Timurtaş who was ruler of Ilhanlı.

Esrefogulları Principals paid great attention to science and built medresses as many construction activities took place, played an important role in Turkifying Anatolia.

Key Words: Esrefoğulları Principals, Beyşehir, Mosque, Culture.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
SUMMARY	II
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR	VI
ÖNSÖZ	VII

GİRİŞ

EŞREFOĞULLARI BEYLİĞİ'NİN KURULUŞUNDAN ÖNCE ANADOLU'NUN SİYASİ DURUMU

A. ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ'NİN YIKILMASI.....	2
B. ANADOLU BEYLİKLERİ (1308-1515).....	3
1-Anadolu Beyliklerinin Kuruluş Sebepleri.....	3
C. ANADOLU'DA KURULAN BEYLİKLERİN KISA TARİHÇELERİ.....	5

BİRİNCİ BÖLÜM

EŞREFOĞULLARI BEYLİĞİ'NDE GEÇEN SİYASİ VE ASKERİ OLAYLARIN TAHLİLİ

A) EŞREFOĞULLARI BEYLİĞİ'NİN GENEL YAPISI	9
1. EŞREFOĞULLARI BEYLİĞİ'NİN TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞI.....	9
2. EŞREFOĞULLARI BEYLİĞİ'NİN YAYILDIĞI COĞRAFİ ALAN	11
3. EŞREFOĞULLARI'NIN MENŞEİ.....	22
B) EŞREFOĞULLARI BEYLERİ.....	24
1. Eşref Bey Dönemi.....	24
2. Seyfeddin Süleyman Bey Dönemi	24
3. Mübarizüddin Mehmed Bey Dönemi.....	35
4 Süleyman Şah Dönemi.....	41

İKİNCİ BÖLÜM

A) EŞREFOĞULLARI'NA AİT GÜNÜMÜZE GELMİŞ OLAN MİMARİ ESERLER.....

1. EŞREFOĞLU SEYFEDDİN SÜLEYMAN BEY CAMİİ	45
1.1.Tarih.....	46

1.2. Mimari	49
1.3. Süsleme.....	55
1.3.a) Taş Süsleme	56
1.3. b) Tuğla Süsleme	57
1.3. c) Çini Süsleme	58
1.3.d) Alçı Süsleme	59
1.3.e) Ahşap Süsleme	60
1.4. Malzeme	61
1.5.Tavanlar	62
1.6. Çatısı	63
1.7. Cami Halıları	63
1.8. Camiye Ait Bir Kandil.....	64
1.9. Caminin Kuruluş Özelliği.....	66
1.10.Eşrefoğlu Camii'nin Önemi ve Ünü	66
2. EŞREFOĞLU TÜRBESİ	68
2.1. Mimari	68
2.2. Süsleme.....	70
2.2.a) Taş Süsleme	70
2.2.b) Ahşap Süsleme	71
2.2.c) Çini Süsleme.....	71
3. BEDESTEN	72
3.1. Mimari	73
3.2. Süsleme	74
4. HAMAM	75
4.1. Mimari	76
4.2. Malzeme ve Süsleme	78
5. KÜTÜPHANE	80
6. İSMAİL AKA (AĞA) MEDRESESİ.....	82
6.1. Mimari	83

6.2. Süsleme	83
7. ANONİM TÜRBE (YARIM TÜRBE/OSMANLI TÜRRESİ)	84
8. DEMİRLİ MESCİD	85
9. BEYŞEHİR KALESİ	86
10.BOLVADİN ÇARŞI CAMİİ	88
11. BAYINDIR CAMİİ	89
B) EŞREFOĞLU ESERLERİYLE İLGİLİ VAKFİYELER	93
C) VAKIF GELİRLERİNİN TAKSİMİ	96
SONUÇ.....	98
BİBLİYOGRAFYA	101
EŞREFOĞULLARI ŞECERESİ	107
EKLER	108
ÖZGEÇMİŞ	

KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı geçen eser
a.g.m. : Adı geçen makale
a.g.mad : Adı geçen madde
b. : Bin (oğlu)
bkz. : Bakınız
C : Cilt
cm : Santimetre
ev. : Çeviren
DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi
H. : Hicri
İA : İslam Ansiklopedisi
m. : Metre
M. : Miladi
MEB : Milli Eğitim Basımevi
M.Ö. : Milattan Önce
M.S. : Milattan Sonra
s. : Sayfa
S. : Sayı
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
trs. : Tarihsiz
TTK : Türk Tarih Kurumu
Yay. : Yayınlayan
vb. : Ve benzeri
vd. : Ve diğerleri

ÖNSÖZ

Anadolu Selçuklu Devleti'nin tarih sahnesinden çekilmesiyle XIV. yüzyılda Anadolu'da ortaya çıkan siyasi kuruluşlardan birisi de Eşrefoğulları Beyliği'dir. İlk merkezi Gorgorum olan ve daha sonra kurucusu Seyfeddin Süleyman Bey tarafından Beyşehir'in merkez yapıldığı beylik, sınırlarını Ilgın, Bolvadin, Akşehir bölgelerine kadar genişletmiştir.

1280'den 1326'ya kadar yaklaşık olarak 46 yıl Anadolu'da hüküm süren ve daha sonra Osmanlı himayesine giren Eşrefoğulları, sahip olduğu devlet teşkilatı, askerî ve siyasi nüfusu kültürel ve sosyal hayata katkılarıyla o dönemin takdire şâyân beyliklerinden birisidir. Beyliğin askeri ve siyasi alandaki başarılarını, ilmi ve kültürel başarıları takip etmiştir. Özellikle Süleyman Bey ve Mehmed Bey döneminde Türk kültür tarihi bakımından büyük değer taşıyan kültürel eserler meydana getirilmiştir. Bilhassa Süleyman Bey dönemine ait Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii'ni inceleyen gerek yerli gerekse yabancı san'at tarihçileri caminin süslemeleri karşısında hayranlıklarını gizleyememişlerdir.

Biz bu çalışmamızda, Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasıyla birlikte ortaya çıkan ve kısa bir zaman dilimine sıkışıp kalan Eşrefoğulları Beyliği'nin ilmi ve kültürel faaliyetlerini aktarmaya çalıştık.

Çalışmamızın birinci bölümünde Anadolu'da yaklaşık olarak yarım asır hüküm sürmüş olan Eşrefoğulları Beyliği'nin siyasi ve askeri olaylarını tahlil ettik.

İkinci bölümde ise beyliğin ilmi ve kültürel faaliyetlerini inceleyip, beylik zamanında yapılan kültürel eserler olan cami, türbe, külliye, medrese türünde olan mimari yapılar hakkında bilgiler sunduk.

Çalışmam sırasında her konuda yardımını esirgemeyen, bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım, manevi teşvik ve desteğini gördüğüm Hocam Yrd. Doç. Dr. Sıddık ÜNALAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

EŞREFOĞULLARI BEYLİĞİ'NİN KURULUŞUNDAN ÖNCE ANADOLU'NUN SİYASİ DURUMU

Anadolu Selçuklu Devleti'nin siyasi birliğinin ortadan kalkması ve yıkılma dönemine girmesi aniden meydana gelmemiş, yarım asırdan fazla bir zaman içinde tedricen tahakkuk etmiştir. Bunda yegâne rolü ise Moğollar oynamıştır.¹

Alâaddin Keykubad'ın ölümünden sonra Moğollar, Anadolu'ya olan seferlerini bir müddet durdurmuşlardır. Daha sonra yerine geçen oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev (1237-1245)'in ve onun idaresinde kurulan devletin zaaflarını görünce tekrar harekete geçmişlerdir.² 1243 yılında Köseadağ'da Moğollar karşısında mağlubiyete uğrayan Anadolu Selçuklu Devleti hızlı bir çöküş devresine girmiştir.³ Anadolu Selçuklu Devleti, Köseadağ bozgunundan sonra Muineddin Süleyman Pervane'nin ölümüne kadar (1243-1277) Moğollara tabi olmalarına rağmen, memleketin önceden kazandığı iktisadi imkanları ve dünya ticaret şartları dolayısıyla, Türkiye'de medeniyet hamleleri tamamıyla duraklamış değildi. Fakat Pervane'nin ölümünden sonra devlet fiilen Moğolların eline geçmiş⁴ ve 1277 yılında yapılan bir isyan hareketi üzerine Moğollar Anadolu'da kendilerine göre bir sistem (Moğol Sistemi) kurmuşlar ve kendi usullerince vergi toplamaya başlamışlardır. Bu şekilde de şehirler soygundan, yağmadan ve zulümden harap olmuş, ticaret ölmüş, insanlar fakir düşmüş ve o zamana kadar yapılanların hepsi heba olmuştur. Moğolların zararı her tarafı sarmış ve aynen dehşet verici bir kasırğa gibi bütün Anadolu Selçuklu diyarını kaplamıştı.⁵ Buna göre Anadolu'daki Sultanlar kukla haline getirilmiş, hiçbirinin güçlenmesine, toparlanmasına ve tek başına devlet idare etmesine imkân vermemişlerdir.⁶

Anadolu Selçuklu Devleti, Muineddin Süleyman Pervane'nin idam edilmesine kadar olan zaman içerisinde her türlü ilmi ve kültürel faaliyetlerini sürdürmüştür. Daha sonra, Moğol zulmü ve soygunları altında ezilmiş, buna karşı baş gösteren Selçuklu ve

¹ Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi*, C.I, İstanbul, 1995, s.68.

² Kemal Göde, *Eratnalılar (1327-1381)*, Ankara, 1994, s.4.

³ Erdoğan Merçil, "Anadolu Beylikleri", *Türk Dünyası El Kitabı*, C.I, Ankara, 1992, s.297.

⁴ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul, 1993, s.642.

⁵ İbnü'l Esir, *İslam Tarihi El Kamil Fit'Tarih Tercümesi*, (Çev: A.A. Akça-A.K. Özaydın), C.XII, İstanbul, 1987, s.313 vd.

⁶ Nuri Ünlü, *Anahatlarıyla İslâm Tarihi*, İstanbul, trs. s. 92.

Türkmen mücadeleleri ve nihayet Moğol şehzadelerinin de isyanları maddi-manevi çöküşü süratlendirmiştir. Moğol müdahalesi, askeri ve mali bozuklukları, dahili savaşlar ve Moğollara karşı isyanlar nizam ve asayiş bozmuştur. Bununla birlikte Selçuklu Türkiyesi'nin içinde bulunduğu durum, iktisadi ve kültürel gelişmeler 1277'ye, kadar devam etmiştir.⁷

A. ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ'NİN YIKILMASI

Selçuklu Devleti'nin çöküşünde, Moğol istilası kadar I. Alâeddin Keykubad'dan sonra Selçuklu hanedanının kudretli bir padişah yetiştirememiş olması da etkili olmuştur.⁸ Ayrıca hanedan mensupları arasındaki taht kavgaları, devletin büyük bir çöküntüye uğramasında rol oynamıştır.⁹ Bu şiddetli taht kavgaları yüzünden Selçuklu sultanları gitgide otoritelerini kaybetmişler ve doğrudan doğruya İlhanlı Devleti'ne vergi vermeye mecbur hale gelmişlerdir. İlhanlıların Anadolu'ya gönderdikleri ordu kumandanları bile Selçuklu sultanlarından daha çok nüfuza sahip bulunuyorlardı.¹⁰ Öyle ki Gıyaseddin Keyhüsrev 1283'te İlhanlıların emriyle idam edilmiş, yerine Gıyasettin II Mesut tayin edilmiştir. Gıyasettin II Mesut umumi Anadolu valisi olan Bakü'nün isyan hareketine taraftar olduğundan dolayı azledilerek yerine III. Alaaddin Keykubat'ı geçirmişlerdir. Bir müddet sonra da II Gıyaseddin. hapisten çıkarılarak Kayseri'de Selçuk tahtına oturtulmuştur. 1303'te ise Selçuklu hükümdarlığının maddi ve manevi hiçbir nüfuz ve ehemmiyeti kalmamıştır. II. Mesut'un 1308'de Kayseri'de vefatıyla Selçuklu Sultanlığı ismen de nihayet bulmuştur. Anadolu toprakları uzun zamandan beri ilhanlıların askeri kumandanları tarafından idare edilmekte olduğundan, Anadolu Selçuklu Sultanlığı'nın inkırazı hiç hissedilmemiştir.¹¹ Bilhassa 1303'ten itibaren doğrudan doğruya İlhanlı hükümdarı tarafından gönderilen valilerce idare edilmeye başlanmıştır.¹²

XIII. yüzyılın sonlarına doğru, İlhanlı hâkimiyeti devam ettiği sırada, Moğol zulmünden bıkmış olan halk nüfuzlarını o kadar kuvvetle hissettiremedikleri hudut bölgelerinde, Türkmen Beyleri'nin reisliğinde bir takım siyasi teşkilatlanmalara başlamışlardır.¹³ Hulagu ile 1256'da başlamış olan İlhanlı Devleti, Ebu Said Han'ın

⁷ Turan, a.g.e, s. 456-457.

⁸ Turan, a.g.e, s. 643.

⁹ Hayati Ülkü, *İslam Tarihi*, İstanbul, 1979, s. 368.

¹⁰ Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*, C.I, Ankara, 1991, s. 2.

¹¹ Kamal al-Din İbn al-Adim, *Buğyat at-Talab fi Tarih Halab*, (Yay: Ali Sevim), Ankara 1976, s. 4 vd.

¹² Kamuran Gürün, *Türkler ve Türk Devletleri Tarihi*, C.I, İstanbul, 1981, s.371.

¹³ M. Beşir Aşan, *Elazığ, Tunceli ve Bingöl İllerinde Türk İslam İskan İzleri*, Ankara, 1992, s. 53.

1336 yılında ölümüne kadar devam etmiştir. İşte bu tarihten itibaren de Anadolu'da kurulan Türkmen Beylikleri sayesinde Anadolu yeniden Türkler'in elinde kalacaktır.

B. ANADOLU BEYLİKLERİ (1308-1515)

1243 yılında Köseadağ'da Moğollar karşısında uğradığı mağlubiyetten sonra Anadolu Selçuklu Devleti, hızlı bir çöküş devresine girmiş ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde birtakım beylikler ortaya çıkmışlardır. Anadolu'da Türklüğün yayılmasını ve güçlenmesini sağlayan siyasal hanedanlar, eski kaynaklarda "Tevaif-i Mülük" diye anılıp sayıları büyüklü küçüklü olmak üzere yirmiyi geçmektedir. Başta merkezi otoritesinin zayıflaması olmak üzere birçok siyasi ve toplumsal olaylar sonucunda meydana çıkan bu beylikler, XIII. yüzyılın sonundan başlayarak hemen hemen XVI. yüzyılın başlarına kadar gelen bir süre içinde Anadolu'nun tarihi çehresini karakterize etmişlerdir.

1-Anadolu Beyliklerinin Kuruluş Sebepleri

Anadolu beyliklerinin kurulma ve gelişme safhalarını anlayabilmek için Anadolu'nun XIII. yüzyıldaki siyasi ve toplumsal durumunu göz önüne almak gerekir. XI. yüzyılda başlayan Selçuklu fetihleri Anadolu'ya çok sayıda Oğuz Kitlelerinin akmasına sebep olmuştur. Başlarında liderleri olduğu halde birçok savaşçı Türk boyları bu yeni fethedilen ülkeye geçmişlerdir. Selçuklu Devleti, Bizans İmparatorluğu ile aralıksız çarpışma halinde bulunduğundan, batı sınırlarının güvenliğini sağlamak için bu boyları "Uç denilen hudut bölgelerine yerleştirmiştir. Yeni bir yapılanma ile Selçuklu idaresinde "Uç Vilayetleri" adı altında vilayetler oluşturmuşlardır. Ancak Uç Vilayetleri sadece ahenkli birliği korumak için değil başka şartları da bulunmaktadır.¹⁴ Millî geleneklerini koruyan ve merkeze sıkı sıkıya bağlanamayan bu uç sakinleri, düşman saldırılarını önler ve karşı akınlarla düşman memleketlerin içine ilerlerlerdi. Ardı arkası kesilmeyen bu hudut çarpışmaları kendilerini liderleri olan beylere sıkı sıkıya bağlamış ve imkan nisbetinde bağımsızlık ister bir hale getirmiştir. Bu gaziler hükümetle aralarındaki münasebetlerinde kendi ehemmiyetlerini iyice bilerek hareket ederlerdi.

Hele ağır idari müdahalelere karşı koymaya çalışırlar ve vergilere dayanamazlar; aksine devletten yurtluk, ulufe ve askeri yardım isterlerdi. Ancak, XIII. yüzyılın

¹⁴ Tuncer Baykara, "Türkiye Selçuklularında İdari Birim ve Bununla İlgili Meseleler", *Vakıflar Dergisi*, S.XIV, Ankara, 1985, s. 55-60.

başlarında I. Alaaddin Keykubad zamanında merkezi devlet otoritesi ve uç savaşçıları üzerinde de kendini kuvvetle hissettirmiş, batı sınırlarının oldukça istikrarlı hale gelmesi ve Bizans'a karşı bir barış siyaseti güdülmesi bunları hareketsiz bırakmıştı. Hatta bu durum üzerine Alâaddin Keykubad'ın, büsbütün devlet emrine giren bu gazileri, Ermenistan'a, Trabzon Rum Devleti'ne ve Gürcistan'a karşı harekete geçirdiğini görüyoruz. Fakat I. Alâaddin Keykubad'ın saltanatının son yıllarında uçlarla devlet merkezi arasındaki bu ahenk bozulmaya başlamıştır. 1220'den sonra yakın-doğuda etkilerini hissettiren Moğol baskısı gerek Selçuklu Devleti'nin, gerekse uçların bünyesinde birçok değişikliklere sebep olmuştur.¹⁵ Selçuklu hükümetinin İlhanlı Devleti'ne tabi olması, uçlarda bulunan aşiret beylerini tekrar eski hayatlarına dönmeye mecbur etmiş ve hatta 1277 yılından sonra birçokları kukla vaziyetine giren Selçuklu Sultanları'nı hiç tanımamış, kendi buyruklarına göre hareket etmişlerdir.

Uç beylerinin çoğu batı ve güney Anadolu sınırlarında yerleştirilmişti. Moğollar 1277 yılından sonra getirdikleri yeni tümenlerle fiilen Anadolu'yu işgal etmişlerdi. Moğol Komutanlarının zulmü, aldıkları ağır vergiler, halk arasında büyük bir huzursuzluk ve hoşnutsuzluk yaratmıştı. Aşiret beylerinden bir kısmı, bu durumdan faydalanarak, Konya'da bulunan devlet ile ilişkilerini kestiler. Uç beylerinin bağımsız hareket etmelerinin sebebi yalnız bu değildi. Artık Selçuklu hükümeti, İlhanlı işgali altında bulunan yerlerin halkını koruyamaz hale gelmişti.¹⁶ Moğol korkusundan kaçan Türkmenler, ilk fetih zamanındaki gibi büyük gruplar halinde Anadolu'ya girdiler; bu yeni göç, göçebe nüfusunun yoğunluğunu ve Bizans topraklarına karşı baskıyı artırdı. Onlar çok geçmeden yayılmaya başladılar ve yeni fetihlere koyuldular. Yıkılma halinde bulunan Bizans İmparatorluğu'nun, Moğolların önünden Azerbaycan yoluyla Türkistan'dan çıkıp, Anadolu'nun bütün bölgelerine doğru ilerleyen bu Türkmen akınına durdurması mümkün değildi.¹⁷ Bu uç beylikleri 1335 yılında İlhanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra da buldukları bölgelerde istiklâllerini ilân ederek Anadolu Beylikleri'ni kurmuşlardır.

¹⁵ Yücel, **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar**, s. 1-2.

¹⁶ Çağatay Uluçay, **İlk Müslüman Türk Devletleri**, İstanbul, 1977, s. 245.

¹⁷ P.M. Holt-A.K.S. Lambton-B.Lewis, **İslam Tarihi Kültür ve Medeniyeti**, Çev: Komisyon, C.I, İstanbul, 1997, s. 259.

C. ANADOLU'DA KURULAN BEYLİKLERİN KISA TARİHÇELERİ

Beylikler Devri, XIV. yüzyılın başlarından XVI. yüzyılın başlarına kadar olan zamanı içine alır. Selçuklu Devleti'nin enkazı üzerinde yirmiden fazla beylik kurulmuştur. Bu beyliklerin başında bulunan aileler, genel olarak birbirinin hak ve hukukuna saygı göstermişler ve sadece kendi yönetimleri altındaki yerler ile yetinmişlerdir. Hemen hemen bütün beyliklerin varlığına ise, bunlardan birisi olan Osmanlı Beyliği son vermiştir.¹⁸

Yeni kurulan beyliklere, kurucularına ve babalarının isimlerine göre adlar verilmiştir.

Menteşeoğulları: Merkezi Muğla, Milet, Balat ve Beçin'dir. Kuruluş tarihi tam olarak belli olmamasına rağmen, 1290 yıllarından önce az çok kurulmuş durumda olduğu bilinmektedir.¹⁹ İlk olarak 1390 yılında Yıldırım Beyazıt tarafından kaldırılmıştır. Fakat Timur 1402 yılında beyliği tekrar kurdu. II. Murat, 1425 yılında bu beyliğe son vermiştir.²⁰

Karamanoğulları: Merkezi Larende (Karaman) ve Konya'dır. Karaman aşireti, 1228 yıllarında Karamanlı Mehmed Bey tarafından kurulmuştur. Karamanlı Mehmed Bey, Anadolu'daki Türkmen direnişinin öncülerindendir. Bu aşiret XIII. asrın sonlarına doğru yani Anadolu Selçuklu Devleti'nin çökmeye başladığı sıralarda mühim rol oynamış, Ermeni kralları ve Moğollarla beraber hareket eden Selçuklu kuvvetleriyle kanlı çarpışmalar yapmışlardır.²¹ İlk olarak 1397 yılında Yıldırım Beyazıt beyliği kaldırmıştır. Ankara Savaşı'ndan sonra tekrar kurulmuştur (1402). 1466'da Fatih Sultan Mehmet, Konya ve yöresini zaptetmiş, fakat Toroslar'a sığınan Karamanoğullarına bir şey yapamamıştır. Karamanoğulları Beyliği ancak 1487 yılında sona ermiştir.²²

Sahipataoğulları: Merkezi Karahisar-ı Sahip (Afyon Karahisar)'tir. 1265 yılında ünlü Selçuklu vezirlerinden Sahibata Fahrettin tarafından kurulmuştur. 1324 yılında Germiyanogulları'nca ilhak edilmiş, bir müddet sonra da beyliği tamamen ortadan kaldırmışlardır.²³

¹⁸ Hüseyin Yurdaydın, *İslam Tarihi Dersleri*, Ankara, 1988, s.87.

¹⁹ Claude Cahen, *Osmanlılardan önce Anadolu'da Türkler*, Çev: Yıldız Moran, İstanbul, 1979, s.301.

²⁰ Uluçay, a.g.e., s.248.

²¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, Ankara, 1982, s.43.

²² Uluçay, a.g.e., s.248.

²³ Nevzat Köseoğlu, *Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler*, İstanbul, 1990, s.113.

Candaroğulları ve İskendiyoğulları: Merkezi Kastamonu ve Sinop'tur. İlk temeli 1291 yılında Selçuklu emirlerinden Şemseddin Candar tarafından atılmıştır.²⁴ Bu sülalenin altıncısı olan İsfendiyar Bey zamanında Candarogulları ve İsfendiyaroğulları diye iki kola ayrılmıştır. Yıldırım Beyazıt 1392 yılında Candaroğlu kolunu kaldırmıştır, İsfendiyar Bey de Timur'un yanına kaçmıştır. Her iki kol 1402 yılında tekrar kurulmuştur. Fatih 1461'de İsfendiyaroğulları'nı, 1462'de de Candaroğulları'nı ortadan kaldırmıştır.²⁵

Germiyanoğulları: Merkezi Kütahya'dır. Germiyan aşiretlerinden Alishir oğlu Yakup Bey tarafından 1299 yılında kurulmuştur. XIV. asra ait bütün tarihi kaynaklar, Germiyanoğulları'nın çok kuvvetli ve ehemmiyetli bir siyasi teşekkül olduğundan diğer birtakım Anadolu beyliklerinin onun hâkimiyetini tanıdıklarını, hatta Bizans'ın da ona senelik vergi verdiklerini kaydetmişlerdir.²⁶ Germiyanoğulları topraklarının bir kısmını Osmanlılar'a çeyiz olarak devretmişlerdir, I. Murat ölünce bu toprakları Germiyanoğulları, Osmanlılar'dan geri almışlardır. Bu beylik Yıldırım Beyazıt zamanında kaldırılmıştır. Fakat Ankara Savaşı'ndan sonra tekrar kurulmuştur. 1428'de Germiyanoğlu II. Yakup Bey'in ölümü üzerine Germiyanoğulları Osmanlılar'a ilhak olmuştur.

İnançoğulları: Merkezi Ladik, Denizli'dir. Germiyanoğlu hanedanındandır. Bunlar, Ladik (Denizli) başkentleri olmak üzere 1276'da beyliği kurmuşlardır. Kurucusu Ali Bey'dir. Beylik daha sonra Germiyanogulları'na katılmıştır.²⁷

Hamitoğulları: Merkezi Bolu, Isparta, Eğridir ve Yolvaç'dır. 1280 yılında bir Türkmen aşiret beyi olan Hamid Bey'in torunu Dünder Bey tarafından kurulmuştur. Yıldırım Beyazıt Han, 1389'da Antalya'yı alarak Hamitoğulları'nı Osmanlı Devleti'ne katmıştır.

Karesioğulları: Merkezi Balıkesir ve Çanakkale'dir. Beylik 1303 yılında Karesi Bey tarafından kurulmuştur. Karasi Bey'in ölümünden sonra oğulları arasında taht kavgası başlamış, Oğullarından birisi Orhan Bey'e sığınıp yardım istemiştir. Orhan Bey, Balıkesir ve Bergama'yı zaptederek Karesioğulları'na son vermiştir.

Saruhanogulları: Merkezi Manisa'dır. Selçuklu hükümdarı tarafından Bizans hududuna iskân edilen, Harzemli bir Türk aşireti reisi Saruhan tarafından 1300 yılında

²⁴ Akdağ, a.g.e., s. 94.

²⁵ Uluçay, a.g.e., s.250.

²⁶ Fuad Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, İstanbul, s. 80.

²⁷ Uluçay, a.g.e., s.250.

Gediz Vadisi'nde kurulmuştur. Yıldırım Beyazıt 1390 yılında Beyliği Osmanlıya katmış fakat Ankara savaşından sonra 1402'de tekrar kurulmuştur. Çelebi Sultan Mehmet, 1410 yılında Manisa'yı almış ve Saruhanoğulları'na son vermiştir.

Aydınoğulları: Merkezi Birgi'dir. Aydınoğlu Mehmet Bey tarafından 1308 yılında kurulmuştur. 1425 yılında II. Murat tarafından kaldırılmıştır.

Osmanoğulları: Merkezi Bilecik, Bursa, Edirne, İstanbul'dur. Osman Bey tarafından 1299 yılında kurulmuş 1922 yılında ise yıkılmıştır.²⁸

Eratna Beyliği: Merkezi Kayseri ve Sivas'tır. 1343 yılında İlhanlılar'ın Anadolu valisi olan Uygur Türklerinden Ertena Bey tarafından kurulmuştur. 1352 yılında Eratna Bey'in ölümü ile oğulları arasında tam kavgaları başlar, 1381 yılında Kadı Burhaneddin Ahmed tarafından yıkılır.

Kadı Burhanettin Beyliği: Merkezi Kayseri ve Sivas'tır. Kadı Burhanettin Ahmed tarafından 1381 yılında kurulmuştur. 1398 yılında Osmanlılara geçmiştir²⁹.

Ramazanoğulları: Merkezi Adana'dır. Oğuzların Yüreğir boyundan olan Ramazan Bey tarafından 1353 yılında kurulmuştur. Uzun süre Türk Memluklerine tabi olduktan sonra Osmanlı'ya tabi olmuştur.³⁰

Dulkadiroğulları: Merkezi Maraş, Elbistan, Kars (Kadirli), Kozan bölgelerinde ve kuzeyde Bozak ile Sivas eyaletlerini de kapsayan bir alan içinde Karaca Bey tarafından 1299 yılında kurulmuştur.³¹ 1515 yılında Turnadağı savaşıyla Osmanlılara katılmıştır. Dulkadiroğulları'nın Osmanlılara katılmasıyla Anadolu'da beylikler devri sona ermiş ve bu ülke Osmanlı idaresi altında tam bir siyasi birliğe kavuşmuştur.

Eşrefoğulları: Merkezi Beyşehir'dir. Anadolu Selçuklu Emirlerinden Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey tarafından kurulmuştur. Süleyman Bey'in vefatından sonra yerine geçen oğlu Mübarizüddin Mehmed Bey'in üstün çabalarıyla geniş bir coğrafyaya hâkim olan beylik, 1325 yılında Anadolu Genel Valisi Timurtaş'ın, Mehmed Bey'in yerine geçen oğlu II. Süleyman Bey'i öldürmesiyle sona ermiştir.³²

İşte biz bu araştırmamızda, XIII-XV. yüzyıllar arasındaki genel siyasi durumları toplu bir şekilde yukarıda gözden geçirilen Anadolu Beylikleri'nden olan yarım asırlık

²⁸ Nevzat Köroğlu, a.g.e., s.112-113; Uluçay, a.g.e., s. 250-251.

²⁹ Rıza Nur, Türk Tarihi, C.III, İstanbul, s. 114; Uluçay, a.g.e., s.251.

³⁰ Köseoğlu, a.g.e., s. 114.

³¹ Yusuf Halaçoğlu, XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, Ankara, 1991, s. 26.

³² Uluçay, a.g.e., s. 250.

kısa saltanatlarına rağmen ismini tarihe yazdırmayı başarmış Eşrefoğulları Beyliği'ni inceleyeceğiz.

BİRİNCİ BÖLÜM

EŞREFOĞULLARI BEYLİĞİ'NDE GEÇEN SİYASİ VE ASKERİ OLAYLARIN TAHLİLİ

A) EŞREFOĞULLARI BEYLİĞİ'NİN GENEL YAPISI

1. EŞREFOĞULLARI BEYLİĞİ'NİN TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞI

26 Ağustos 1071'de Malazgirt Ovası'nda muharebeye başlayan Alparslan ve komutanları, Bizans İmparatorluğu'nun varlığına darbe vurmuştu. Bu dönemden sonra Anadolu'nun yeni sahipleri teşekkül etmeye başlamıştı. Bu süreçte anlaşmalar gereği, Bizans'ın öteden beri Abbasiler'e ödemekle yükümlü bulunduğu vergiyi bundan sonra Türkler'e ödemeyi taahhüt etmişti. Böylece askeri sahadaki başarılar, savaş sonrası ganimet olarak dönecek ve bununla yeni topraklardaki fiziki yapılanma gerçekleşmiş olacaktı. Bu büyük gelişmeler, Selçuk Beyi Süleyman Şah'ın üstün başarısıyla filizlenip İznik ve çevresinin alınmasına ve başkent yapılmasına vesile olmuş (1075), böylece Anadolu Türk Beyliği'nin kurulması yönünde ciddi adımlar atılmıştır.

Büyük Selçuklu Devleti'nin genel yapısına uygun bir biçimde yeni toprakların zaptedilmesinde kabile ya da boy diyebileceğimiz topluluklardan yararlanılma yolu tercih edilmiştir. Bu sürecin devamı olabilecek gelişmeler XI. ve XII. yüzyıllarda Anadolu topraklarında da vuku bulmuştur. Bunun sonucunda Anadolu'nun muhtelif noktalarında, başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu olmak üzere birçok beylik kurulmuştur. II. Kılıçarslan'ın Anadolu Selçukluları'nın başına geçmesiyle birlikte siyasi ve ekonomik istikrar sağlanmaya başlanmış, ülkenin başında yer alan ve her zaman tehdit unsuru olmaya devam eden Bizans'a karşı 1176 yılında Myriokephalon'da büyük zafer kazanılmıştır.

Mevcut durum, 1219 yılından itibaren Alaattin Keykubat'ın yönetimi devralmasıyla birlikte istikrar kaynağı haline gelmiştir. Akıllıca takip edilen iktisadi teşebbüsler neticesi, ülkenin ticari hayatı güçlenmiştir³³.

Alaattin Keykubat'ın beklenmedik vefatından sonra siyasi kargaşa içinde görevi teslim alan oğlu II. Gıyasettin Keyhüsrev'in Moğollar'la olan mücadelesi de başlamış oluyordu.

³³ Ahmet Çaycı, "Eşrefoğlu Beyliği Tarihi ve Eserleriyle İlgili Vakfiyeler", *Tabula Rasa-Felsefe&Teoloji*, Yıl:1, S:3, Eylül-Aralık 2001, s. 139-140.

Moğollar, yeni Sultan'ın deneyimsizliği ve liyakatsizliğini fırsat bilerek, devletin zaafa uğradığını anlayınca ülkeyi istilaya başladılar. Köseadağ mevkiinde 1243 tarihinde amansız mücadeleye tutuşuldu. Savaşın Moğollar'ın zaferi ile sona ermesi sonucunda, yenik duruma düşen Anadolu Selçukluları esarete sürüklendi. Moğollar atadıkları valiler ile Anadolu'daki yönetimi temin ettiler. Yağmalayıp kılıçtan geçirdikleri Anadolu insanını yarım asırdan daha fazla süreyle sömürdüler³⁴.

XIII. yüzyılın sonlarına doğru mukavemet kaybeden Moğol egemenliği karşısında, Selçuklular'ın yeniden toparlanma imkânı kalmadığını gören bazı Türk Boyları, beylerinin liderliğinde yer yer direnişler göstererek kendi bağımsızlıklarını ilan ettiler. Bu bölgesel beyliklerden biri olan Eşrefoğulları, coğrafi bakımdan Selçuklu'nun başkentine yakın bir konumda bulunuyordu.³⁵

Eşrefoğulları denilen aile, Anadolu Selçuklu Devleti'nin son devirlerine doğru, XIII. asrın ikinci yarısında eski Pisidya Kıtası'na bağlı olan Beyşehir ve Seydişehir taraflarında ve daha sonra genişlemek suretiyle Iğın, Bolvadin, Akşehir muntıklarında beylik kurmuşlardır. Bunların ilk merkezi Gorgorum³⁶ olup daha sonra bu beyliğin daimi merkezi, ilk reisi olan Seyfeddin Süleyman Bey tarafından tesis edilen Beyşehir ve Sülaymanşehir olmuştur.³⁷

Beyliğin kurucusu konusundaki bilgilerimiz yetersizdir. Beyliği Eşref Bey'in mi yoksa oğlu Süleyman Bey'in mi kurduğu tartışmalıdır. Ancak genel kanı, Selçuklular'ın uç beyi olan Eşref Bey zamanında ortamı yaratılan beyliğin, oğlu Süleyman Bey zamanında kurulduğu yönündedir. Beyliğin adının Eşref değil de, Eşrefoğulları olması bunu doğrulamaktadır³⁸. Beyliğin hangi tarihte teşekkül ettiği noktasında da, araştırma yaptığımız kaynaklarda çok net tarihi veriler mevcut değildir. Ancak Seyfeddin Süleyman Bey'in, Selçuklu hükümdarı III.Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında (1264-1283) Karamanoğulları ile birlikte Selçuklulara bağlı bir hudut beyi olarak bulunması, beyliğin kuruluş tarihinin bu döneme rastladığını ortaya koyar. Yine tarihte "Cimri Vak'ası" olarak bilinen ve Karamanoğulları'nın Cimri'yi Konya'da Selçuklu tahtına çıkarma baskınına (Mayıs 1277) Eşrefoğulları'nın da katılması, beyliğin 1277'lerde var

³⁴ İbrahim Kafesoğlu, **Selçuklu Tarihi**, İstanbul, 1992, s.69.

³⁵ Çaycı, **a.g.m.**, s.140.

³⁶ Gorgorum, eski tapu kayıtları arasında Seydişehir Köyleri arasında görülmektedir(Çaycı, a.g.m. s.140).

³⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri**, Ankara, 1969, s. 58; M. Çağatay Uluçay, **İlk Müslüman Türk Devletleri**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1977, s.250.

³⁸ Bilâl Eyüboğlu, **Dünden Bugüne Beyşehir**, Beyşehir, 1979, s.29.

olduğunu gösterir³⁹. Ayrıca beyliğin 1308'e kadar Selçuklular'a ve 1308–1326 tarihleri arasında İlhanlılar'a tabi olduğu bilinmektedir. 1326'da Hamidoğulları ve kısmen Karamanoğulları bu beyliğe son vermişler, beylik arazisi 1391'de Osmanlı'ya geçmiştir.⁴⁰

2. EŞREFOĞULLARI BEYLİĞİ'NİN YAYILDIĞI COĞRAFİ ALAN

Beylik, batısında Hamid, diğer yörelerinde Karaman beylikleri ile çevrili idi. (Ek:1) Beyşehir Gölü, Hamid ve Eşref Beylikleri arasında müşterekti. Beylik Beyşehir, Seydişehir, Ilgın'dan başka 1305'e doğru Akşehir ve Bolvadin'i kazanmıştır. Son yıllarında beylik, 70.000 kişilik süvari ordusu, 65 şehir ve kasaba, 155 köyden ibaretti ki, bu 10.000km² kadar bir saha eder⁴¹. Ancak Bilal Eyüboğlu, bu görüşe katılmamakta ve beyliğin yüzölçümünün bu sayının en az üç katı olduğunu savunmaktadır.⁴²

Beyliğin ilk merkezinin Gorgorum olduğunu yukarıda zikretmiştik. Gorgorum'un Beyşehir yakınlarındaki bugünkü Gökçimen olduğu bilinmektedir. Bir dönem Beyşehir Gölü'nün adı, "Buhayre-i Gurgurum" ve Konya-Beyşehir yolunun adı da "Atiki Gurgurum" olmuştur.

Kent işlek bir yol üzerinde bulunuyordu. Selçuklular ve Osmanlılar döneminde adını duyuran Gorgorum'dan, köy halkının Rum Kuyu Çeşmeleri dediği bir çift kuyu çeşme günümüze kadar gelebilmiştir. Kuyu çeşmeler, köyün içinde ana yolun karşılıklı iki yanında yer alırlar. Kubbelelerinin boyutları 1,55x1,80x6,00 metre olan çeşmelerin suları, altı metre derinden borularla gelmekte, borularla boşalmaktadır. Su kaynağına 22 basamaklı merdivenlerle inilir.

Beyşehir bölgesi, Anadolu Selçukluları döneminde adını ilk kez 1142 yılında Gorgorum ile duyurmuştur. Selçuklu Sultanı I. Mesud'a bağlı akıncıların Antalya dolaylarına kadar ilerlemeleri üzerine Bizans İmparatoru Yuannis, 1142 yılında Gorgorum'a gelerek, Selçuklular'a saldırmak amacıyla Antalya-İstanbul yolunu tutmuş; fakat Gorgorum'un o zaman ki Bizans uyruklu Hıristiyan halkı, komşuları Türkler ile sıkı dostluk ve ticaret bağları olduğu ve Sultan Mesud yönetimini adaletli

³⁹ Yaşar Erdemir, *Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii ve Külliyesi*, Beyşehir Vakfı Yayınları, Beyşehir, 1999, s. 3-4; Eyüboğlu, a.g.e., s.29.

⁴⁰ Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye (1074-1990)*, C.II, Ankara, 1996, Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 79.

⁴¹ Öztuna, a.g.e., s.79.

⁴² Eyüboğlu, a.g.e., s.29.

bulduklarından, Yuannis'in yardım isteğini hakaretle geri çevirmişler; daha sonra Yuannis, Gorgorumlular'ın kaçıp sığındıkları adalara, gemilerin bazıları fırtınada batmakla birlikte asker çıkartmış, aman dileyenler Konya'ya sürülüp karşı koyanlar cezalandırılmıştır. Konya yenilgisinden sonra 1146 yılında Bizans İmparatoru Manuel, Karalis (Beyşehir) Gölü üzerinden çekilmişti.⁴³

Süleyman Bey'in 1290 yılında Beyşehir Kalesi'ni yaptırdıktan sonra, şehri buraya taşıdığı kabul edilmektedir. Kentin buraya taşınmasıyla birlikte yeni adı Süleymanşehir ve daha sonraları da Beyşehir olarak adlandırılmıştır.⁴⁴ Ramsay Gorgorum'u, Beyşehir dolaylarında bulunan ilk çağ kenti olarak tanımlamaktadır⁴⁵. Osmanlı belgelerinde Seydişehir kazasına bağlı bir nahiye olarak zikredilmekle birlikte, Beyşehir'e çok yakın bir köy olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁶.

Beyşehir'e gelince; Konya iline bağlı, Akdeniz Bölgesi sınırları içindeki bir ilçedir. Şehrin fiziki yapısına ait özelliklere geçmeden önce, tarihi hakkında bilgi vermeyi uygun gördük. Beyşehir eskiden "Viranşehir" adıyla da söylenen bugünkü İçerişehir'de, antik Karalis kentinin yerinde kurulmuştur⁴⁷. Beyşehir'in Türkler'den önceki tarihine bakacak olursak; Beyşehir dolay tarihini M.Ö. 6000-7000 yıllarına kadar indiği belirlenmiştir. Bölgede Kaba ve Yontma Taş Çağları'ndan kalma buluntulara rastlanamamışsa da, Cilalıtaş (Neolitik) Çağı'na ilişkin buluntular bolca edinilmiştir. Beyşehir çevresi, Anadolu'da tarihi Cilalıtaş Çağı'na kadar indiği saptanabilen sayılı bölgelerden biri olup, eski çağlardan beri yoğun ve gözde bir yerleşim bölgesi olageldiği, özellikle höyüklerinden⁴⁸ anlaşılmaktadır. İlçe çevresinde, tarih öncesi höyüklerden yalnızca üç tanesi belirlenebilmiştir:

1-Çukurkent Höyüğü: Tarım yapılırken Cilalıtaş Çağı'ndan kalma ilkel silahlar ve çanak çömlek buluntuları elde edilen höyükte, bazı uzmanlar yüzeysel araştırmalar yapmışlardır.

⁴³ Eyüboğlu, a.g.e., s.17-18 ve 21.

⁴⁴ Sait Kafoğlu, "Eşrefoğulları" mad. DİA, C.XI, İstanbul, 1995, s. 484.

⁴⁵ W.M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası* (Çev: Mihri Pektaş), İstanbul, 1969, s.370.

⁴⁶ Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş*, Ankara, 1988, s.188.

⁴⁷ İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabelerle Beyşehir Tarihi*, Erzurum, 1991, s.21.

⁴⁸ Höyük, üst üste yığılmış çok evreli yerleşim yeri olup, eski çağlar konusundaki bilgiler bunlardan edinilmektedir.(Komisyon, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lûgat*, TÜRDAV, İstanbul 1987.)

2-Gölkaşı Höyüğü: Gölkaşı (Kıstıfan) Köyü'nün kuzeydoğusunda, Beyşehir-Isparta karayolunun doğu kıyısındadır. Kazılarda kemikten çuvaldızlar, taştan yontma silahlar, çakmak taşları, yapı kalıntıları, kömürleşmiş tahıl taneleri gibi buluntular ortaya çıkmıştır.

3-Yeşildağ Höyüğü: Yeşildağ (Kaşaklı) Kasabası çevresinde, Beyşehir'in güneybatısında bir höyük olup, 1951–1958 yılları arasında Konya Ovası'nın yüzeysel araştırılması sırasında bulunmuştur. Neolitik ve Geç Kalkolitik çağlarda bir yerleşim bölgesi idi. İlçe çevresinde bunlardan başka, tarih öncesi ve sonrası zamanlardan kalma ve henüz araştırılması, kazısı yapılmamış daha birçok höyük bulunmaktadır.

Beyşehir'de Hititler'in yaşadıkları bilinmektedir. Bunun en büyük iki delili de Eflatun Pınar ve Fasıllar Anıtı'dır.⁴⁹

Eflatun Pınar Anıtı; ilk çağlarda Ege'yi Suriye'ye bağladığı bilinen antik karayolu üzerinde bulunan Eflatun Yöresi'ndeki Eflatun Pınarı'nın ağzında Yeni Hitit Devleti Dönemi'nde (M.Ö 1450–1190) kurulmuş olan kutsal bir Hitit Anıtı'dır. Sadıkhacı Köyü dolayında bulunan anıt, Beyşehir'e on dört kilometresi asfalt olan yirmi iki kilometrelik bir yolla bağlıdır. Eflatun Pınarı'nın suları, önündeki alanı yaklaşık iki dekar ve derinliği yarım metre olan taş havuzda toplandıktan sonra, Eflatun Pınar Deresi ile Beyşehir Gölü'ne dökülür. Anıt, bu taş havuzun kuzey kıyısına oturtulmuştur.

Fasıllar Anıtı'na gelince; Hitit Heykeli de denilen ve dünyanın en büyük kaya anıtlarından biri olan Fasıllar Anıtı, Fasıllar Köyü'nün 150 metre kadar batısındaki örenler koyağının bayırında sırt üstü yatan, 2,25x2,75x8,30 metre boyutunda ve 72 ton ağırlığında dev bir kayanın 20 m²'lik bir yüzüne oyulmuş olan üst üste iki tanrı ile alttaki tanrının iki yanında bir çift aslan kabartmasından oluşmaktadır. Tarih kitaplarının Hititler'i anınca, anmadan asla geçemediği bu dev heykeli, Hitit Kralı Muvattalış'ın yaptırdığı ve bir görüşe göre tamamlanamadan kaldığı; bir görüşe göre de önceleri kentin kale kapısı üzerine yerleştirilmişken, sonradan bayır aşağı yuvarlandığı şeklindedir. Yöre halkı anıta, "Kurtbeşiği" demektedir.

Beyşehir dolayı, zaman zaman Sümer, Mısır ve Asur Devletleri'nin saldırılarına da uğramış; MÖ 1200 yıllarında Frigyalılar'ın eline geçmiş ve bazı kaynaklara göre yörede, Pisinya adıyla bir devlet kurulmuştur. Ancak Bilal Eyüboğlu, Pisinya adının

⁴⁹ Mehmet Akif Erdoğan, "Beyşehir" mad., *DİA*, C.VI, s. 84-85.

yanlış olduğunu ve doğrusu olan Pisidya'nın ise devlet adı olmayıp, bir Anadolu eyaletine verilmiş bir isim olduğunu yazar.

M.Ö. 120 yılında Romalıların egemenliğine giren Beyşehir dolay, Türkler'e geçinceye kadar yaklaşık 12. yüzyıl Roma-Bizans yönetiminde kalmıştır. Roma İmparatorluğu M.S. 395'te ikiye bölününce, yöre, Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu içinde yer almıştır.

Beyşehir dolayında bu dönemden kalma pek çok ören, kalıntı, höyük ve yollar ile önemli kentler bulunmaktadır. Türklerden önce Beyşehir çevresinde var olan önemli kentlerden başlıcaları şunlardır:

1-Karalya (Beyşehir): Eski çağlarda Beyşehir Gölü'nün adı Karalis (Caralis Lacus) ve Beyşehir'in adı da Karalleia da yazılan Karalia idi.

Bilal Eyüboğlu, Prof. Ramsay'ın Beyşehir Gölü'nün önceden Karalis olan adının, Bizanslılar döneminde Skleros adını aldığını yazdığını bizlere aktarmaktadır. Ayrıca Beyşehir Gölü'ne Bizanslılar döneminde Pasgousa (Poungousa) denildiği de günümüze kadar gelen bilgiler arasındadır. Ayrıca Beyşehir Gölü'nün taşarak Konya Ovası'nı bastığı bazı kaynaklarda yer almaktadır.

Yine Bilal Eyüboğlu'na göre Ramsay, Karalia kentinin Beyşehir Gölü'nün güneydoğu kıyısında, Suğla Gölü'ne akan ırmağın ağzında olabileceğini ve Orendeisler'in kentlerinden birisi olduğunu belirtmekte; kentin Türkler döneminde de önemini koruyarak XIV. yüzyılın başlıca kentlerinden birisi olduğunu yazmaktadır.

2-Mistya (Fasıllar): Beyşehir yöresinin önemli ve ünlü bir eski çağ kenti olan Mistya Kenti'nin, bugünkü Fasıllar Köyü'nün batısındaki Asartepe'de kurulmuş olduğu belirlenmiştir. Kentin üzerinde kurulduğu Asartepe, bölgeye tam egemen bir tepelik olup burada bugün kale surları kalıntıları ile kuyulara rastlanmaktadır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Fasıllar Örenleri'nde zengin kalıntılar bulunmaktadır. Köyün 150 metre kadar batısında Hitit Anıtı, onun 100 metre doğusunda Lükyanus Anıtı, kuzeybatısında Diyeskurlar Anıtı ile Bereket Anıtı yer almakta ve ayrıca Kapıkaya, Elerkayası, Gavurmeşhedi, Cevizler, Oğuzlar Hamamı, Suluin, Yerebatan Çeşmesi gibi ören ve kalıntılar bulunmaktadır.

Osmanlılar döneminde, Beyşehir sancağının altı kazasından birisi olan Gökçü-ü Kebir (Büyükgöçü) Kazası, Fasıllar'da kurulmuştu. Beyşehir'de bunlardan başka pek çok eski çağ kenti bulunmaktadır. Bunlar; Pappa (Yunuslar), Parlais, Amlada (Kızılca), Anabura (Enevre), İmaea (İmen), Ponsrom, Atenea, Askara, Homonodes, Ru, Vasada'dır.⁵⁰

Türklerin hakimiyetine giren Beyşehir, Türkçe belgelerde, el-Medine es-Süleymaniyye el-Eşrefiyye, Süleymanşehir, Begşehir, Bekşehir, ve Beyşehri gibi değişik şekillerde geçer. XII. yüzyıl ortalarında mevcut olan şehir, daha sonraları harap olmuş, XIII. yüzyılın ilk yarısında, Selçuklu Sultanı I.Alaaddin Keykubad devrinde, muhtemelen 1240'tan biraz önce çoğunluğunu Üçoklar'ın oluşturduğu Türkmenler tarafından yeniden kurulmuştur. Bu durum şehirde Armağanşah adını taşıyan bir mahalle ve bir caminin bulunmasından da anlaşılmaktadır. Antalya, Isparta, Konya ve Beyşehir'de pek çok vakıf eseri olan Mübarizüddin Hacı Armağanşah, Sultan Keyhüsrev'in oğlu İzzeddin Keykavus'un atabegidir. Şehir, XIII. yüzyılın ilk yarısında yeniden kurulmuştur. Beyşehir ismi ise XIII. yüzyılın sonunda şehri merkez yaparak Akşehir, Seydişehir, Şarkıkaraağaç ve Bolvadin bölgelerinde hüküm süren Eşrefoğlu Süleyman Bey'e izafeten verilmiştir. Eşrefoğlu Süleyman Bey, şehri imar ettirmiş ve burada kendi adına para bastırmıştır.

Beyşehir XIII. yüzyıldan itibaren sırasıyla Konya Selçukluları, Karamanoğulları, Eşrefoğulları, Hamidoğulları ve Osmanlılar'ın hâkimiyetine girdi. Özellikle Karmanlılar devrinde Osmanlılar'la Karamanlılar'ın mücadele sahası oldu. Karaman ilinin batı ucunda bulunması şehri jeopolitik bakımdan önemli hale getirdi ve 1466 yılına kadar Osmanlılarla Karamanlılar arasında pek çok kere el değiştirdi. Şehrin Osmanlılar'a ilk geçişi I.Murad zamanına rastlar. I.Murad burayı Hamidoğlu Hüseyin Bey'den Akşehir, Seydişehir, Şarkıkaraağaç, Yalvaç ve Isparta şehirleriyle birlikte satın aldı. 1389'da Karamanoğlu Alâeddin Bey, 1392'de Yıldırım Bayezid, 1402'de Karamanoğlu II.Mehmed Bey, 1414'te Çelebi Sultan Mehmed, 1435'te Karamanoğlu İbrahim Bey, 1436'da II.Murad tarafından alınan şehir, nihayet 1466'da kesin olarak Osmanlı topraklarına katıldı.

Osmanlı hâkimiyetinin ilk dönemlerinde Beyşehir, idari bakımdan Karamanlılar devrinde olduğu gibi vilayet merkezi olarak bırakıldı. Daha sonra Akşehir, Bolu,

⁵⁰ Eyüboğlu, a.g.e., s.18-20.

Çankırı, Sinop şehirleri gibi ikinci derecede sancak merkezi haline getirildi. Tanzimat'ın ilanından bir süre önce ise burası müsellemlik merkezi durumundaydı⁵¹.

İlçenin fiziki yapısına gelince; Beyşehir, fiziki yapısı itibariyle tam bir Türk-İslam şehri durumundadır. Şehir, İçerişehir'deki Eşrefoğlu Külliyesi ile Dışarışehir'deki Hacı Armağanşah Camii etrafında gelişmiş olup ayrıca pek çok mimari esere sahiptir. Burada Eşrefoğlu Süleyman Bey ve Hacı Armağanşah camileri ile Subaşı Mahallesi Camii'nin yanı sıra Ahi Yakub, Asilbey, Ateşhor, Cevher Ağa, Demirli, Hacı İbrahim bin Seydi, Hacı Kasım, Hayyat Halil, Hoca Sinan, İbrahim Ağa, Kadı Muhiddin, Kapı, Musalla, Ödül Çavuş, Saçı Gökçek, Sefer Şah, Subaşı, Dalyan ve Debbagin mescitleri yer almaktadır. Eşrefoğlu Medresesi, muallimhanesi, türbesi, hamamı, bedesteni, İsmail Ağa Medresesi, Hacı İbrahim b. Seydi Mektebi, Ahi Kemal, Ahi Mesud, Çilledar, Ertunzade, Kalenderhane, Şeyh Hacı Hasan, Mehmed, Seyyid Hasan, Şeyh Hamza Zaviyeleri'yle Cevher Ağa Kervansarayı ve Eşrefoğlu Süleyman Bey'in tamir ettirdiği kale diğer tarihi ve mimari eserleri teşkil eder.⁵²

Beyşehir ve Eşrefoğlu'na ait tafsilatlı bilgiyi Friedrich Sarre'nin anılarında buluruz. Sarre, 1895 yılının Temmuz ayında Beyşehir'e ulaştığı zaman aşağıdaki izlenimleri yazıya aktarmaktadır: "...Eflatun Pınar'da birkaç saat kaldıktan, ölçümler yaptıktan ve fotoğraf çektikten sonra, Beyşehir'e varmak için üç saatlik yolumuz kalmıştı... Göle yaklaştık ve gölün doğu köşesindeki akarsuyun her iki tarafında da Beyşehir (Beylerin Şehri) yer alıyor. Akarsuyun bu tarafındaki kuzey kısmına İçerişehir adı veriliyor. Şehrin bir zamanki şehir surlarından burada bir kapısı bulunan az miktarda kalıntı görülüyor. Arkasında şimdi bir bölümü ekilmemiş bir alan uzanıyor. Bu alandaki bir dizi yoksul evin aralarında da Selçuklu döneminden kalma ilginç yapılar var. Eşrefoğlu başka bir deyişle Eski Cami Konya'nın aynı tarihli yapılarıyla olan benzerliğinden anlaşıldığı üzere, XIII. yüzyıldan kalma bir yapı... İçeride, üzerinde konik bir çatı bulunan bir mihrapla doğu tarafında ve aynı tür bir çatının altında yer alan bir türbe, Konya'da görmüş olduğumuz gibi çini mozaığı ile süslü... Şehrin eteklerinde yer alan İçerişehir'deki Selçuklu yapılarının dışında, Beyşehir özel bir şey sunmuyor."⁵³ Sarre'nin asıl amacının Selçuklu eserlerinin incelenmesine yönelik oluşu sebebiyle, şehrin tarihi dokusuyla daha itinalı ilgilendiğine şahit olmaktadır.

⁵¹ Erdoğan, a.g.mad., DİA, C.VI, s. 84-85.

⁵² Erdoğan, a.g.mad., DİA, C.VI, s. 84-85.

⁵³ Friedrich Sarre, *Küçük Asya Seyahati* (Çev: Dara Çolakoğlu), İstanbul, 1998, s.155-157.

Kâtip Çelebi, 1648 (H.1058) tarihli Cihannüma'sında Beyşehir'i şöyle tanımlamaktadır: “Bir gölün doğusunda bir kaza ve kasabadır. Düz yerde bir taş kalesi vardır. İki canibine iki kapısı açılır. Sultan Alaaddin Binası'dır. İki camii ve hamamı vardır. Hamamın biri kalededir. Kasaba çarşısı ve pazarı taşradan ayrı yerde, Alarga'dadır...”⁵⁴ Yusuf Akyurt'un Halil Edhem'in Düvel-i İslamiyye adlı eserinden yapmış olduğu alıntıda, Beyşehir hakkında şu ifadelere rastlamaktayız: “Memleket-i bin Şeref diye tevsim ettiği fasılda, Rum memalikinde o zaman mevcut olan Türk umerasının bir takım eski hükümetlerin bakiyesinden olup, kendilerini muhafaza edebildiklerini ve Selçukilerin hini inkırazında kesb-i istiklâl ederek dağlık mahallere hâkim kaldıklarını ve ovaların ise Moğol umerasının elinde bulunduğunu ve bütün bu Türk umerasının Germiyanoğlu hâkimiyetini tanıdıklarını ve Timurtaş ibni Çoban'ın valiliği esnasında bu Türk emaretlerini feth ve teshir ettiğini dermeyan ettikten sonra (işte Memleket-i bin Şeref dahi bu takımda idi. Makarrı hükümeti Beyşehri olan bu memleket, müstakil bir emarettir. Ordusu 70 bin süvariden ibarettir. Altmış beş kasaba ve yüz elli beş kariyesi vardır. Bu memleketin emiri, Timurtaş'ın emriyle katlolundu...)”⁵⁵

Beyliğin en önemli merkezi olan Beyşehir'in özeti denebilecek bilgiyi Konyalı'nın eserinde, Şemseddin Sami'nin Kamusu'l A'lam'ından alınan bir bölümde buluyoruz: “Konya vilayet ve sancağında kaza merkezi bir kasaba olup... cümlesi Müslim olmak üzere 200 kadar ahali, üç camii, yedi mescidi, dört medresesi, bir rüştiye ve iki sübyan mektebi, üç hanı ve nehr-i mezkur üzerinde bazı harap sekiz-on gözlü bir köprüsü vardır.”⁵⁶

Beyşehir Gölü, Bizans döneminde Karallia/Karalis olarak adlandırılırdı. Gölün yüzölçümü 680.000.000m²'dir. Çevresi 220km'dir. Deniz seviyesinden yüksekliği 1124m olup, gölün etrafı dağlarla çevrili vaziyettedir.⁵⁷ Beyşehir Gölü, Türkiye'nin Van ve Tuz Gölleri'nden sonra, üçüncü büyük gölüdür. İç Anadolu'nun batı kenarında bulunan Sultan Dağları'nın batısındaki Beyşehir-Seydişehir-Bozkır çukur alanı içindedir. Gölün genişliği güneyden kuzeye doğru gidildikçe azalır. En geniş yeri güney tabanıdır ve 28km kadardır. Beyşehir Gölü'nün bulunduğu yöre kalkerlidir. Göl, yeraltı

⁵⁴ Kâtip Çelebi, *Cihannüma*, C.II (Haz. F.R. Unat-M.A. Köymen), Ankara, 1949, s. 617-618.

⁵⁵ Yusuf Akyurt, “Beyşehri Kitabeleri ve Eşrefoğlu Camii ve Türbesi”, *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnoğrafya Dergisi*, Maarif Matbaası, İstanbul, 1940, S.4, s. 92-93.,

⁵⁶ Konyalı, a.g.e., s.386.

⁵⁷ Çaycı, a.g.m., s.147.

sularıyla beslenir. Beyşehir Gölü'nün fazla suları, eskiden Suğla Gölü'ne ve oradan da Çarşamba Suyu'na karışarak Konya Ovası'na doğru akardı. Fakat şimdi, Suğla Gölü'nün kuzeybatı ve batısından geçirilen kanal, gölü doğrudan doğruya Çarşamba Suyu'na bağlamıştır. Konya Ovası'nın sulanmasını düzenlemek için Beyşehir kasabası yanında taştan yapılmış, on beş gözlü, demir kapaklı bir regülatör vardır.⁵⁸

Eşrefoğlu Beyliği'nin merkezine adını veren Beyşehir Gölü, ilçenin tarihiyle iç içedir. Zira gölün güneybatı kesimindeki Kubadabad Sarayı, Anadolu Selçukluları'nın sosyal, askeri ve saray hayatının belgeleridir. Selçuklular'a bir süre ikinci başkentlik etmiş olup, her şeyi ile Türk olan Kubad Abad Kenti'ni, 1227 yılında Anadolu Selçuklu Sultanı I.Alaaddin Keykubad kurdurtmuş ve Kuykubad Abad da denilen kent, adını bu Sultan'dan almıştır.

Anadolu'ya Türk egemenlik, bayındırlık ve kültür mührünü basmış, onuncu Selçuklu Sultanı olan I.Alaaddin Keykubad, 1277 yılında geleneğine uyarak adını taşıyan Alaiyye (Alanya)'ye kışlamaya giderken Beyşehir Gölü'nün batı yakasından geçmiş ve hayran kaldığı Hoyran (Gökyaka) Köyü'nün Tol yöresinde bir saltanat kenti kurulmasını mimar ve av emiri Sadeddin Köpek bin Muhammed'den istemiş ve hatta bir bölümünün planlarını da kendisi çizmiştir.

Kubad Abad, Selçukluların Anadolu'da kurdukları en göz kamaştırıcı kentlerdendir. Anamasların eteklerinde, adalar kümesinin karşısında, gölün yarı yarı batı kıyısında kurulmuştur. Bu dillere destan yalı kentinden günümüze, müzeleri süsleyen eşsiz ve ünlü çiniler ile yarı kazılmış örenler kalabilmiştir.

Kentin adı 1671 yılından sonra Şehirköy ve sonraları da Yenişahr olmuş, zamanla Yenişahr'laşmıştır. Şehir halkı, delibaşlar baskınından yılarak komşu Muma (Gölkonak) Köyü'ne taşınmış ve böylece kent 1948 yılına kadar tarihin karanlıklarına gömülmüş, yitik bir kent olarak kalmıştır⁵⁹. Rüçhan Arık Kubad Abad için şu bilgileri vermektedir: "Gerek Eşrefoğulları'nın gerekse Karamanlılar ve Hamitoğulları Beyleri'nin hepsinin Kubad Abad'a yolu düşmüş, buralara hem yapıcı, hem yıkıcı etkileri olmuştur. Zamanla Kubad Abad beldesi gerilemiş, köyleşmiş, böyle beylerin yerine eşkıyanın uğrak yeri

⁵⁸ Komisyon, "Beyşehir Gölü" mad., *Yeni Hayat Ansiklopedisi*, C.II, Doğan Kardeş Yayınları, s. 666; Komisyon, "Beyşehir Gölü mad.", *Türk Ansiklopedisi*, C.VI, MEB, Ankara, 1953, s. 296-297.

⁵⁹ Eyüboğlu, a.g.e., s.23-25.

olmuş, sonuçta unutulmuştur. Daha sonraları M. Zeki Oral'ın çabalarıyla Kubad Abad tekrar keşfedilmiştir"⁶⁰.

Göl dâhilinde bulunan adalar, Helenistik Dönem'den başlayarak yakın tarihe kadar süreklilik gösteren buluntular vermektedir. Göl'de sayıları 23'ü bulan adalardan belli başlı olanların isimleri şöyledir: Mada Adası, Eşek Adası, Mindiras Adası, Kızkulesi Adası, Kilise Adası, İğdeli Ada, Aygır Adası, Kızıl Hacı Akif Adası şeklindedir⁶¹. Bu adaların isimleri kaynaklarda farklılık arz etmektedir.⁶² Bu adalardan birkaç tanesi hakkında bilgi verecek olursak:

Kilise Adası: Karaman eyaletinde halk, tarihi kilise kalıntılarına kale, büyük yapı harabelerine kilise diyorlar. İşte bu adaya da üstündeki büyük harabeden dolayı Kilise Adası demişlerdir. Aslında bu harabe, Selçuklu dönemine ait bir saraydan geriye kalanlardır. Bu sarayın sadece bir kısmı günümüze kadar gelebilmiştir. Tamamen kesme taşla ve harçla yapılan bu sarayı, bir sur sarmaktaydı. Komşu köyler kale duvarlarının taşlarını pervasızca söke söke tüketmişlerdir. Yalnız Anamas Dağı batısında bir kısmı kalmıştır. Sarayın eyvanı beşikörtüsü tonozdur. İçi Selçuk çinileri ile kaplıydı. Ancak çinili kısımlar yıkıntı altında kalmış ve ilgililerin bilgisizliği ve alakasızlığı yüzünden eski eser soyucuları, burada kazılar yaparak bütün çinilerini söküp götürmüşlerdir. Konya Selçukluları çöktükten sonra, Eşrefoğulları'nın işgalinde kalmıştır. Rivayete göre İlhanlılar'ın umumi valisi Timurtaş, son Eşrefoğulları Hükümdarı Süleyman Şah'ı burada yakalatmış, husyelerini söktürerek ve alına asarak öldürmüş, göle attırmıştır.

Eşek Adası: Keçilerin, sığırların, atların başıboş otladıkları bu adada, küçük bir tepenin üzerinde dinamitle eski eser soyucuların tecavüzüne uğramış, çinileri soyulmuş bir köşk harabesi vardır. Çivi döküntüleri, inşa tarzı ve harçlar, bunun bir Selçuklu köşkü olduğunun göstergesidir. Bilindiğine göre; bu yapı Kubad Abad Sarayı'nın öncü kumandanının sarayı idi. Büyük mimar mühendis ve hükümdar olan Alaaddin, burasını saraylarla, köşklerle, cami, mescit ve hamamlarla süslemişti.

Kız Kulesi: Kubad Abad Sarayı'nın bir gözetleyici karakolu gibi duran adadaki kule, Selçuk çinileri ile süslenmiştir. Bu kılavuz ve öncü kulenin doğu tarafındaki

⁶⁰ Geniş bilgi için bkz. Rütçhan Arık, *Kubad Abad Selçuklu Saray ve Çinileri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 44.

⁶¹ Çaycı, *a.g.m.*, s. 147.

⁶² bkz. Memduh Yavuz Süslü, *Eşrefoğulları Tarihi-Beyşehir Kılavuzu*, Konya, 1934, s.5; Konyalı, *a.g.e.*, s.391-403.

kısımının kubbeleri, bize kadar sağlam gelmiştir. İkinci kattan batıya açılan kapısının önündeki rıhtımı göl yalamış ve yok etmiştir.

Kese Adası: Bu adanın eski adı Kaşı Adası'dır. Buranın toprağı çini yapmaya çok elverişli olduğu için, böyle adlandırılmış olması muhtemeldir. Rivayete göre Alaaddin Keykubad, Kız Kulesi'ne devrinde o iklimde bulunmayan kuşları toplamıştır. Zamanla bunlar çoğalmış ve burasını yurt edinmişlerdir. Hükümdar bu kuşların resimlerini çinilere naksettirmiştir. Şimdi adı Kızıl Hacı Akif olan adada içi istalaktitlerle süslü, çok derin ve uzun bir mağara vardır.⁶³

Kadim kültürleri bünyesinde barındıran bu adalar üzerinde tafsilatlı araştırma yapmadan tarihi göndermelerde bulunmanın güçlükleri mevcuttur. Ancak şu kadarı kesindir ki, Selçuklu mimarisinin sahipleri arasında yer alan Eşrefoğulları'nın, adı geçen adalarda imar ve iskân çalışmalarının bulunması gayet normal bir durum olmalıdır. Daha önemlisi halk arsında yaşayan efsaneler bu ihtimalleri destekleyen unsurlardır ki, Eşrefoğlu Mehmed Bey'in Mis adlı bayanla evlenerek Mada Adası'na köşk yaptırdığı günümüze kadar gelen bilgiler arasındadır.⁶⁴ İbrahim Hakkı Konyalı ise Mada Adası'nda yaptığı araştırmalarda böyle bir köşkün izine rastlayamadığını yazmaktadır.⁶⁵

İbrahim Atis, Beyşehir Gölü ve adaları hakkında şu güzel benzetmeyi yapmıştır: "Mevlana'nın muasırlarından şöhretli ressam Aynü'd-Devle, iyi resimlerden koleksiyon yapmaya pek meraklı imiş. Bir gün Konya'dan kalkmış, İstanbul'a gelmiş... Senelerce Ayasofya'ya devam etmiş, yağlı boya tabloları incelemiş. Burada o günkü dünyanın dillerine destan olmuş meşhur bir Meryem Ana tablosu varmış. Aynü'd-Devle tabloyu çalmış, Konya'ya gelmiş, bu hünerini Mevlana'ya da anlatmış. Sonra hem Müslüman hem de Mevlana'ya mürid olan Aynü'd-Devle, Celaleddin Rumi'nin de resmini yapmak istemiş, Hazret'in karşısına geçmiş, resmini yapmaya başlamış; fakat sık sık resim kâğıtlarını buruşturup atıyor, yeniden yapmaya çalışıyormuş. Nihayet fırçasını, kâğıtlarını fırlatıp atmış, aczini ve hayretini haykırması:

—Yapamıyorum, her an yüzün çizgileri, ifadeleri değişiyor. Ben birisini yakalamaya çalışırken yaptığım çizgilerin ve hareketlerin yerlerini başkaları alıyor.

⁶³ İbrahim Atis, "Beyşehir Gölü Adaları'nda Selçuklu Sarayları ve Kız Kulesi", **Tarih Konuşuyor**, C.VI, S. 31, İstanbul, 1966, s. 2601-2602.

⁶⁴ Yavuz, **a.g.e.**, s.5; Çaycı, **a.g.m.**, s.147.

⁶⁵ bkz. İbrahim Hakkı Konyalı, **a.g.e.**, s.400

Resmini yapmak mümkün değil... O kadar çok ifadeli, dalgalı, seyyal bir nur-u sima... Yapamayacağım...

Beyşehir Gölü, adalar ve çevreleri de Mevlana'nın çehresi gibidir. Dünyanın en mahir ressamı bile, buraların tablolarını yapamaz. Karlı, bulutlu ve dumanlı dağların akisleri, güneşin ışınları, saatlerin değil dakikaların değiştirdiği renkler, ressamı acze düşürür. Buraların yağlı boya tabloları yapılamaz, ancak görülür ve yudum yudum içe aksettirilir."⁶⁶

Eşrefoğulları'nın beylik sınırları içinde yer alan bir başka yer de, Ege Bölgesi'nin İçbatı Anadolu bölümünde, Afyonkarahisar iline bağlı bir ilçe olan Bolvadin'dir. İlçenin büyük bir kesimini Bolvadin Ovası kaplar. İlçede önemli akarsu yoktur. Dağlardan inen küçük dereler de, bu bölgede son bulur. Bolvadin'in tarihine kısaca bakacak olursak; Bolvadin, İlkçağ'da bugünkü yerinin 5 km kadar batısında bulunuyordu. Bizans tarihçilerinden Polybotum'un adıyla anılmaktaydı. Bolvadin, eski Bağdat yolu üzerinde bulunması yüzünden, birçok savaşlara sahne olmuştur. Haçlı Savaşları sırasında da baştanbaşa yıkılmıştır. Kasaba, bir süre Selçukluların, sonra da Eşrefoğulları'nın eline kalmıştır. I.Murad zamanında da Osmanlılara geçmiştir.⁶⁷

Yine Eşrefoğullarının önemli merkezlerinden olan Seydişehir ise, Konya ilinin Akdeniz Bölgesi sınırları içinde kalan ilçelerinden biridir. En önemli akarsu, Çarşamba Suyu'dur. Çok az miktardaki Ermeni dışında, ilçenin nüfusunun tümü Müslüman'dır. İlçe sınırları içinde, 58 cami ve mescit, 4 medrese, 4 han, 2 hamam ve 303 dükkân vardır.

Suğla Gölü (Seydişehir Gölü)'nün tam batısındaki Suberde Höyüğü'nde yapılan kazılarda, Neolitik Dönem buluntuları ele geçirilmiştir. Kentin yakınındaki Vervelit yıkıntılarının ise Roma Dönemi'nden kaldığı sanılmaktadır.

1301'de Horasanlı Seyyid Harun adlı bir bilgin, Seydişehir'e yerleşmiştir. Seyyid Harun, Romalılar'dan kalma Elite ve Vervelik yıkıntılarında taşlar getirterek kente, cami, mescit, medrese ve türbe yaptırmıştır. 1318'de, Anadolu Selçuklularının yıkılışından sonra Eşrefoğulları yörede üstünlük sağlamışlar, Eşrefoğlu Mehmed Bey de kente, aralarında geçtiği ileri sürülen Devetaşı Efsanesi'nden sonra, Seyyid Harun'un

⁶⁶ Atis, a.g.m., s.2599-2600.

⁶⁷ Komisyon, "Bolvadin" mad., Yeni Hayat Ansiklopedisi, C.II, s. 724.

adından ötürü Seydişehir adını vermiştir. Eşrefoğulları'ndan Hamidoğulları'na geçen kenti, 1381'de I.Murad Osmanlı topraklarına katmıştır.⁶⁸

Kâtip Çelebi de, Seydişehir için şu bilgileri vermektedir: "...Konya'ya bir buçuk menzildir. Bu kasabanın arkası meşelik dağdır. Beyşehir Gölü'nün ayağı Seydişehir altından akıp göle akar. Dağdan bir su iner. Kasaba halkı onu kullanır. Bağ ve bahçeleri dağ tarafına düşer. Bunun bahçeleri, Beyşehir bahçelerinden daha fazladır. Bu gölün ayağı Suğla'ya varıp, mezraları sular ve Konya arasında kaybolur."⁶⁹

Eşrefoğulları Beyliği, oldukça geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Bu nedenle, biz burada önemli merkezleri hakkında bilgi vermeyi tercih ettik.

3. EŞREFOĞULLARI'NIN MENŞEİ

Eşref Bey'in Bizans ailesine ait biriyken zaman içinde ihtida ederek Anadolu Selçukluları zamanında üst düzey görevde bulunduğu görüşü birçok kaynakta sağlam delillerle çürütülmüştür.

Yusuf Akyurt bu konuyu şöyle açıklamaktadır: "Üstadımız Ahmet Tevhit ile birkaç sene evvel Eşrefoğulları hakkındaki uzun muhasebelerimizde bunların 'Komnen' ailesine mensup olduklarını, bir iki yabancı tarihçiye atfen söylemiş ve not defterini çıkararak bana şu cümleleri yazdırmıştı: İsak'ın oğlu = Jan Komnen ve İmparator Kaloyani'nin yeğeni olup, 1140 Miladi senesinde Türkler'e iltica etti ve Müslüman oldu. İsmi 'Eşref' konuldu. Bu mühtedi, Konya Sultanı I.Mesud'un kızını aldı. 'Çelebi' ünvanı verildi. Bir oğlu dünyaya geldi. 'Süleyman'ismi verildi. Hâlbuki tetkikatım neticesinde şu köksüz ve asılsız rivayetin doğru olmadığı şu izahat ile sabittir:

Yabancılar Eşref'in iltica tarihini 1140 Miladi senesi olarak gösteriyorlar. 1140 Miladi senenin başı, 534 senesi Cemaziyel-evvel'in dokuzuncu Pazartesi gününe tesadüf ediyor ki, bu tarih ile Eşref'in oğlu Süleyman'ın ilk kitabesi 689 Cemaziyel-evvel = 1290 senesi Mayıs'ında olmasına mebni gösterilen iltica tarihinden tam 150 sene bir zaman geçmiştir. Şu erkamın belagatine bakılırsa, Eşref'in henüz doğmadığı kanaati hâsıl olur. Eşref'i o seneye yaklaştıralım, oğlu Seyfeddin Süleyman'ın ilk kale kitabesi 689 Hicri = 1290 Miladi tarihinden yabancıların lehine olarak 50 sene çıkaralım. Bu 50 sene içinde Eşref'in hükümet sürdüğünü farz edelim, geride 100 sene

⁶⁸ Komisyon, "Seydişehir" mad., Yeni Hayat Ansiklopedisi, C.V, s. 2865.

⁶⁹ Çelebi, a.g.e., C.II, s.619.

kalıyor. Eşref o zaman, iltica ettiği beyan olunan tarihte en az yirmi yaşında olsa, şu halde evladı ile beraber 120 yaşında iken Rükneddin I.Sultan Mesud Selçuki'ye iltica etmiş demektir ki, buna tarihçe imkân olmadığı gibi I.Sultan Mesud'a damat olmasına dahi imkân yoktur.

Ecnebinlerin ortaya attıkları bu köksüz ve asılsız rivayet, Türkler'den yetişen büyük ve meşhur adamların ekserisini mühtedi göstermek ve kendilerine mal etmek kaziyesinden mütevellit meyil ve ihtisastan ileri gelmiştir. Bunun pek çok numuneleri vardır. Bunlarda herhangi bir millete mensup büyük adamları kendilerine mal etmek meylî var ise de, İslam ve Türk müverrihlerince bu itiyat ve ihtiras yoktur.”⁷⁰

İhtida ederek tefsir, kelam, fıkıh ve hadis ilimlerinde büyük şöhret yakalayan, Beyzavi'ye ve Zemahşeri'nin Keşşaf'ına Arapça ta'likat⁷¹ ve özellikle “Düreru'l Hükkam fi Şerh-i Gururu'l Ahkâm” gibi eser yazmakla kendini ispatlamış ve 885H/1480M senesinde ölmüş olan Molla Hüsrev ve mücahitlerden Köse Mihal ve muasırları gibi Türklüğü ve İslamiyet'i kabul eden zatların hüviyetleri ve hangi millete mensup oldukları gizlenmemiştir. Ve hala eski şöhretleri devam etmektedir.

Yusuf Akyurt'a göre, Şahabeddin-i Amri'nin, Mesalikü'l Ebsar'ında: “O zaman mevcut olan Türk umerasının bir takım eski hükümetlerin bakiyesinden olup...” yazması, Eşrefoğulları'nın Türk ve Müslüman olduklarının ispatıdır. Aslında şu bir geçektir ki, Türk ve İslam tarihçileri hiçbir zaman gerçeği gizlemezler. Kendi milletlerine katılan, ya da kendi milletlerinden ayrılarak yabancı bir kavim veya millete kaçmış, katılmış olan kimseleri gerektiği yerde açık yüreklilikle bildirirler. Hatta kendi kavim ve milletini beğenmeyerek, şahsi husumetten dolayı Türk Milleti'nin arasından kaçmış olan Türkler'i, Türk tarihçileri bir daha arayıp sormazlar, böyle kişilerin adını bile anmazlar.

Eğer Eşref Bey mühtedi olsaydı, bütün yabancı ve Türk tarihlerinde bu rivayet yer alır ve yalnız bir iki yabancı tarih kitabıyla sınırlı kalmazdı. Nitekim I.Alaaddin zamanındaki “Emir Kemalettin Kimnanuş” ve III.Gıyaseddin Keyhüsrev dönemindeki “Emir Sarımüddin Kimnanuş”un lakapları olduğu gibi kalmıştır.

Eğer Eşref Bey mühtedi olsaydı, yukarıda bir bölümünü aktardığımız Yusuf Akyurt'un mukayese ettiği tarihler, birbirine uygun olur ve o zamanı idrak etmiş olan

⁷⁰ Akyurt., a.g.m., s.97-98.

⁷¹ Ta'likat: Dipnot, haşiye, şerh. (Mevlüt Sarı, el-Mevarid, Arapça-Türkçe Sözlük, İstanbul, trs., s.522)

Şahabeddin-i Amri'nin Mesalikü'l Ebsar'ında bu rivayete yer verilirdi.⁷² Tarihi kaynakları incelediğimizde Anadolu'da beylikler kuran her bir beyin Türkmen olduğu ve büyük bir aile temsilcisi oldukları gerçeğine rastlamaktayız.

B) EŞREFOĞULLARI BEYLERİ

1. Eşref Bey Dönemi

Eşref Bey'in ne zaman yaşadığı veya görev yaptığı bilinmemektedir. Ancak Süleyman Bey'e ait bilgilerden hareketle Eşref Bey'in yaşadığı dönemi tahmin etmek mümkündür. Süleyman Bey'in 1302 tarihinde vefat ettiği bilindiğine göre ve daha önemlisi 1290 yılında emirlik görevi ifa ettiğine göre, babasının da en erken XIII. yüzyılın ikinci yarısının başlangıcı ile XIII. yüzyılın üçüncü çeyreği arasındaki dönemde görevli olduğunu düşünmek mümkündür.⁷³

Kitabelerden anlaşıldığı kadarıyla Eşref Bey, muhtemelen Türkiye Selçuklu Sultanları İzzeddin II. Keykavus ve Rükneddin IV. Kılıçarslan döneminde ve daha sonraki yıllarda bilhassa uçlarda görev yapmakta olan güçlü ve hatırı sayılır Türkmen emirlerinden birisidir. Bölgedeki diğer benzerleri gibi Eşref Bey de, Moğol istilası ve baskısı altındaki Selçuklu Sultanları ve şehzadelerinin birbirleri ile yaptıkları taht kavgaları sırasında beyliğini ilan etmiş olmalıdır.⁷⁴ Beyliğin kurucusu kabul edilen Eşref Bey'in, Selçuklu kimliğiyle Beyşehir bölgesinde subaşılık görevi yaptığı bilinmektedir.⁷⁵

2. Seyfeddin Süleyman Bey Dönemi

Eşref Bey'in ölümünden sonra yerine geçen oğlu Seyfeddin Süleyman Bey, beyliğin asıl kurucusu olup, o da babası gibi Türkiye Selçuklularının uç beylerindedir.⁷⁶

"Seyfeddin" bazı müverrihlerin anladığı gibi Süleyman Bey'in ism-i alemi değildir. Arap ve Selçuk hükümdarlarının örf ve adetleri gereği tahta geçen

⁷² Akyurt, a.g.m., s.97-98.

⁷³ Çaycı, a.g.m., s.141.

⁷⁴ Yavuz, a.g.e., s.17.

⁷⁵ Konyalı, a.g.e., s.27.

⁷⁶ Uzunçarşılı, a.g.e., s.58; Komisyon, "Eşrefoğulları" mad., Yeni Türk Ansiklopedisi, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1985, C.III, s. 859.

hükümdarlar, kendilerine bu türden bir mahlas edinirler. Mesela Zudüddin, Müeyyiddin vb. İşte “Seyfeddin” de Süleyman Bey’in mahlasıdır.⁷⁷

XIII. yüzyıl sonlarına doğru Selçuklu Devleti’nin zayıf bulunduğu sırada Seyfeddin Süleyman Bey’i mücadele sahnesinde görmekteyiz.⁷⁸ O’nu ilk defa Nisan 1277 tarihinde Moğol ordusunu Elbistan’da yenerek Kayseri’ye kadar gelmiş olan Memlük Sultanı Baybars’ın beylik menşuru ve sancak gönderdiği Karamanoğlu Mehmet Bey’in müttefiki olarak görmekteyiz. Seyfeddin Süleyman Bey daha sonra bir miktar kuvvetin başında, Karamanoğlu Mehmed Bey ve Menteşeoğlu Türkmenleri ile birlikte 15 Mayıs 1277 tarihinde Konya’nın işgaline katılmıştır.⁷⁹

Cimri olayı ve Karamanoğlu Mehmed Bey’in ölümünden sonra bir müddet sessiz kalan Karamanlılar, 1282’de yeniden Konya’ya saldırırken, Seyfeddin Süleyman Bey de Akşehir havalisine yağma akınları yapmıştır. Bunun üzerine İlhanlı Hükümdarı Teküdar (1282-1284), Şehzade Kongurtay’ı Karaman ve Eşrefoğlu’nu cezalandırmak üzere Anadolu’ya göndermiş ve bu bölgelerde pek çok Türkmen öldürülmüştür.⁸⁰

Eşrefoğulları, Beyşehir ve civarında egemenlik mücadelesi verirlerken, Selçuklu Sultanı İzzeddin Keykavus’un Kırım’daki vefatı ile oğulları arasında taht mücadeleleri başlamıştı. İzzeddin Keykavus’un oğlu II. Mesud, 1280 senesinde Karadeniz üzerinden Anadolu’ya geçmiş, halktan ve emirlerden itibar görmesi neticesi, daha evvel kendisine rakip olan kardeşi Geyumers (Keyumers)’in bağlanmasıyla birlikte rakipsiz kalmıştır.⁸¹

Aynı dönemde III. Gıyaseddin Keyhüsrev, Ahmed Teküdar’dan sonra İlhanlı tahtına oturan Argun Han (1284-1291) tarafından Erzurum’da şehit edilmiş (1284), yerine İzzeddin II. Keykavus’un oğlu II. Mesud geçmişti.⁸² Öte yandan Argun Han, 1285 yılında, özellikle Türkmen hareketlerini durdurmak amacıyla kardeşi Geyhatu’yu 20 bin kişilik bir Moğol ordusuyla Anadolu’ya gönderdi. Erzincan’da yaylak ve kışlak kuran Geyhatu’nun ve Anadolu’daki diğer bütün Moğol askerlerinin her türlü giderleri Selçuklu devlet hazinesinden karşılanmakta, bu vesileyle ciddi sıkıntılar çekilmekte idi; bu sebeple devlet hazinesi boşaldı, öyle ki Vezir Sahib Ata Fahreddin Ali, bir kısım

⁷⁷ Ömer Tekin-Recep Bilginer, *Beyşehir ve Eşrefoğulları*, Karaa Matbaası, Eskişehir, 1945, s. 26.

⁷⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, TTK Basımevi, Ankara, 1982, s. 48.

⁷⁹ Sait Kofoglu, “Selçuklu Sonrası Güneybatı Anadolu’da Bir Uç Beyliği: Eşrefoğulları”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S.12, Eylül 2002, s. 219-220.

⁸⁰ Kofoglu, a.g.m., s.220.

⁸¹ Nasirüddin Hüseyin b. Muhammed b. Ali er-Rugadi b. Bibi, *Anadolu Selçukî Devleti Tarihi*, (Çev:M. Nuri Gençosman, F. Nafiz Uzluk), Ankara, 1941, s. 302.

⁸² Erdoğan Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, TTK, İstanbul, 1985, s. 296.

giderleri Afyonkarahisar'daki kendi özel hazinesinden karşılamak zorunda kaldı. Fakat bu sıralarda Selçuklu saltanatı için yeni bir anlaşmazlık ve çatışma olayına daha tanık oluyoruz⁸³. Daha önceleri sıklıkla örnekleri bulunan taht mücadeleleri tekrar zuhur ederek, III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in çocukları ile II.Mesud arasında mutabakat sağlanamadı.⁸⁴

II.Mesud'un tek başına Selçuklu tahtına oturmasını kabul etmeyen III.Keyhüsrev'in annesi, devletin topraklarından iki torununa da pay verilmesini istiyordu.⁸⁵ Bu amaçla Argun Han'a başvurarak ülkenin taksimini talep etti. Bu talep üzerine Argun Han, Anadolu'da bulunan Moğol Şehzade Geyhatu vasıtasıyla Kayseri başkent olmak üzere Selçuklu ülkesinin doğusunu Gıyaseddin II.Mesud'a verdirirken, Konya'nın başkent olduğu batı kısmını ise Gıyaseddin III.Keyhüsrev'in iki şehzadasine ayırdı. Torunlarının yerini sağlamlaştırmak isteyen III.Keyhüsrev'in annesi, Eşrefoğlu Süleyman Bey'i saltanat naibliği (vekil), Karamanoğlu Güneri Bey'i ise beylerbeyi (ordu başkanlığı) görevi ile Konya'ya çağırdı.⁸⁶

Selçuklu Veziri Sahib Ata Fahreddin Ali ve devletin ileri gelenleri bu tehlikeli teşebbüsü görünce Valide Sultan'ı yatıştırmaya çalıştı ise de iki taraf arasında çatışma başladı ve ölenler oldu. Ahi Ahmed Şah ve Konya kadısı araya girerek çatışmayı yatıştırdılar. Bu sırada Karaman ve Eşrefoğulları'nın yaklaştığı haberi üzerine Konyalılar silahlandılar. Evvelce İzzeddin Keykavus ve sonra da oğlu Siyavüş (Cimri) adına hareket eden bu Türkmenler, şimdi Keyhüsrev'in oğulları namına, fakat yine Moğollar'a karşı ayaklanıyorlardı. Bunlar Gıyaseddin Keyhüsrev'in çocuklarını 15 Mayıs 1285 Perşembe (8 Rebiülevvel 684) günü Selçuklu tahtına çıkardılar. Sultan Mesud ise Kayseri'ye kaçmak zorunda kaldı.⁸⁷ Bu bilgiler bize, Eşrefoğulları ile Selçuklular arasındaki organik bağı göstermektedir. Ayrıca Selçuklu'nun o dönemde içinde bulunduğu siyasi kaos durumu da gözlerden kaçmamaktadır.

Selçuklu ile Eşrefoğulları arasındaki bu dayanışmanın devamı geldi ve Sahibataoğulları tarafından başlatılan ayaklanmaların bastırılması amacıyla Eşref ve Karamanoğlu kuvvetleri Konya'ya girdiler.⁸⁸ Eşrefoğlu ve Karamanoğlu'nun tahta

⁸³ Ali Sevim-Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi*, C.I, Ankara, 1990, s. 139.

⁸⁴ Sevim-Yücel, a.g.e., s.139.

⁸⁵ Merçil, a.g.e., s.296.

⁸⁶ Turan, a.g.e., s. 588-589; Merçil, a.g.e., s.295.

⁸⁷ Turan, a.g.e., s.589.

⁸⁸ Anonim Selçuknâme (Paris Nüshası, Çev. F.N. Uzluk), Ankara, 1952, s.45.

çıkışından takriben bir ay sonra Vezir Fahreddin Ali'ye mensup Has Balaban, ordusu ile Konya üzerine yürüyünce Valide Sultan'ın adamları şehirden kaçtılar.⁸⁹ Karamanoğlu Güneri Bey Karamanlı topraklarına dönerken, Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey de beylik merkezi Gorgorum (Beyşehir yakını)'a çekildi.⁹⁰

Sultan Mesud, talep üzerine Keyhüsrev'in annesini ve iki çocuğunu, Nizameddin Emir-i Dad ile birlikte 6 Eylül 1285 (4 Receb 684) tarihinde Argun Han'a göndermiş; yargıda yapılan muhakemede bu iki çocuğun Keyhüsrev'e ait olmadığı anlaşılmış ve başları Türkmenler'e gönderilmiştir.⁹¹ Valide Sultan ise Sivrihisar'a gönderildi. Bu olay, II.Mesud ile Süleyman Bey arasındaki ilişkileri bozmuştu.⁹²

Bu hadiselerden sonra, Kayseri'de bulunan II Gıyaseddin. Mesud, Geyhatu ile birlikte Konya'ya gelerek Nisan 1286'da tek başına Selçuklu tahtına oturdu. Fakat bu sefer de Kütahya havalisinde yaşayan Germiyanlılar, 1286 (H.685)'da II.Mesud'a karşı mücadele bayrağı açtılar ve Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman'ın hükümet merkezi durumundaki Gorgorum bölgesine kadar tüm bölgeyi yağmaladılar, hatta kendilerini izleyen Moğol ve Selçuklu kuvvetlerine bir baskınla ağır kayıplar verdirdiler.⁹³ Yalnızca kendi güçleriyle karşı koyamayacağını fark eden Süleyman Bey, Moğol Komutanı Baltu'dan yardım istemek zorunda kaldı.⁹⁴

Baltu'dan kayda değer bir yardım göremeyen Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey, Sultan II.Mesud'un Moğol Şehzadesi Geyhatu ile birlikte Germiyanlılar üzerine yürümesi sayesinde bu tehlikeyi atlatabildi. Sultan II.Mesud ve Geyhatu'nun kuvvetleri, Bozkuş Bahadır komutasındaki Germiyanlı kuvvetlerini mağlub ettiler ve memleketlerini yağmalayarak Konya'ya döndüler (1287).⁹⁵

Bu olaylardan sonra Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey, beyliğin idari alanlarını genişletebilmek amacıyla kuzeydeki şehir ve kasabalara akınlar başlattı. Selçuklu-Moğol kuvvetleri, 1288 yılı başlarında Tarsus havalisini işgal etmiş olan Karamanlılar'a karşı harekete geçip Larende bölgesini tahrip edince, Karamanoğlu Güneri Bey'in müttefiki olan Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey'de, Balabanoğlu'nun hâkim olduğu

⁸⁹ Turan, a.g.e., s.589.

⁹⁰ Kofoğlu, a.g.e., s.221.

⁹¹ Turan, a.g.e., s.589.

⁹² Anonim Selçuknâme, s. 49.

⁹³ Merçil, a.g.e., s.295-296; Turan, a.g.e., s.590; Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri**, s.40.

⁹⁴ Aksaraylı Kerimeddin Mahmud, **Selçukî Devletler Tarihi** (Çev: M. Nuri Gençosman F. N. Uzluk), Ankara, 1943, s. 262.

⁹⁵ Şehabeddin Tekindağ, **Karaman Beyliği**, İstanbul, 1947, s. 33; Merçil, a.g.e., s.295-296.

İlgin ve çevresine 1288 (H.687) senesinde sefere çıktı. Sefer sırasında Balabanoğlu'nu mağlub etti ve coğrafyayı kendi himayesine bağladı. Savaş sırasında başta Balabanoğlu olmak üzere öldürülen askerlerin kellelerini Konya'ya göndererek Sultan'ın mükâfatını kazandı.⁹⁶ Bu durumdan iki anlam çıkarmak mümkündür: 1. Eşrefoğlu henüz bağımsızlığını ilan edememiş, merkeze bağımlı bir eyalet görüntüsü içindedir.

2. Merkezi otorite ile Balabanoğulları arasındaki çekişmeden yararlanan Eşrefoğulları, bu savaşa ait deliller ortaya koymak suretiyle hem Selçuklu ile işbirliği içinde olduğunu kanıtlamış olacak hem de savaş ganimeti olarak mükâfat temin etmiş olacaktı.⁹⁷ Fakat bir müddet sonra her iki müttefik de durumun giderek tehlikeli bir hal almaya başladığını gördü ve Konya'ya haber göndererek Sultan II.Mesud'dan özür dilemek istediklerini beyan ile barış istediler. Bunun üzerine II.Mesud, Konya dışında kurdurduğu tahtında Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey ve Karamanoğlu Güneri Bey'e elini öptürüp itaatlerini aldıktan sonra, memleketlerine geri dönmelerine müsaade etti.⁹⁸ Ancak Selçuklular çökerken Eşrefoğulları Beyliği gittikçe güçlendiği için, Süleyman Bey'in belli sürelerle Konya'ya giderek Sultan'a bağlılık saygısı sunmasının gösteriden ötede bir anlamı kalmamıştır.⁹⁹

İşte bu barış görüşmesinden sonra Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey, beyliğin merkezini Gorgorum'dan yeniden imar etmeye başladığı Beyşehir'e taşıdı.¹⁰⁰ Burada bir kale inşa ettirdi. Beyşehir, aynı isimdeki gölün güneybatısında ve küçük bir ırmağın iki tarafındadır. Irmağın kuzey tarafındaki kısmına içeri şehir derler. İşte Eşrefoğlu'nun kalesi buradadır.¹⁰¹ Bu kalenin Süleyman Bey tarafından yapıldığına dair en önemli belge, kale kapısı üzerinde yer alan kitabededir. Bu kitabede yer alan "Süleymanşehir ismiyle müsemma bu belde, din ve dünyanın yardımcısı büyük Padişah Ebu'l feth Mes'ud bin Keykavus (Mülkü baki olsun) zamanında Büyük Emir Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman (Allah ona yardım edenleri aziz eylesin) altı yüz seksen senesi Cemaziye'l-evvel'inde yaptırmıştır."¹⁰² İbaresinden, buradaki kalenin Süleyman Bey tarafından inşa ettirildiği anlaşılmakta ve bu Bey'in daha o tarihte "Emirü'l Kebirül Muazzam"

⁹⁶ Anonim Selçuknâme, s. 46.

⁹⁷ Çaycı, a.g.m., s.142.

⁹⁸ Tekindağ, a.g.e., s.34; Merçil, a.g.e., s.295; Anonim Selçuknâme, s. 48-49; Uzunçarşılı, a.g.e., s.7-8 ve 58.

⁹⁹ Eyüboğlu, a.g.e., s.31.

¹⁰⁰ Kofoğlu, a.g.mad., DİA, C.XI, s. 484.

¹⁰¹ Uzunçarşılı, a.g.e., s.58.

¹⁰² Akyurt, a.g.m., s. 101

ünvanını kullandığı, babasının adının Eşref olduğu görülmektedir. Beyşehir de bazen kalenin banisine izafetle “Süleymanşehir” diye anılmaktaydı.¹⁰³

Eşrefoğlu ile Selçuklular arasındaki dayanışma, sosyal olaylara da yansımış ve II. Mesud 1289 yılında Sinop'taki kardeşi Rükneddin Geyumers (bazı kaynaklarda Şehzade Siyavuş olarak geçer)¹⁰⁴'i Konya'ya çağırarak Süleyman Bey'in kızı Gülcemal ile evlendirmeyi düşünmüştür. Fakat bu talep Eşrefoğulları tarafından makul karşılanmadı. Bu hususu görüşmek için Beyşehir'e giden Geyumers, onu Sultan II Gıyaseddin.Mesud'a karşı koz olarak kullanmak isteyen Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey tarafından tutuklanarak hapsedildi. Bu olay, Konya ve çevresinde büyük tepkilere yol açtı. Durumu öğrenen II Gıyaseddin.Mesud, ordusu ile Eşrefoğlu'nun merkezi Beyşehir üzerine yürüyünce araya giren Karamanoğlu Güneri Bey, Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey'e giderek, Sultan'ın kardeşinin hapsedilmesinin doğru olmayacağını, yeni karışıklıklar yaratılmaması gerektiğini söyleyerek Geyumers (Siyavuş)'in serbest kalmasını sağlamıştır.¹⁰⁵ Bundan sonra barışma oldu mu ve evlenme gerçekleşti mi bilmiyoruz.¹⁰⁶ Ancak şu bir gerçektir ki, Şehzade'nin hapisten çıkarılarak Konya'ya tekrar gönderilmesiyle, Anadolu Selçukluları ile Eşrefoğulları arasındaki husumet kısmen aşılmış oluyordu.

Bir başka rivayete göre ise; Sultan II Gıyaseddin.Mesud, Kastamonu'da bulunan kardeşi Rükneddin Kılıçarslan'a Akşehir'e bağlı Alp-Saru Köyü'nün tüm tasarruf hakkını vermiş ve bunun üzerine Akşehir'e giden Rükneddin Kılıçarslan'ı saltanat iddiasında bulunduğu için kardeşi Beyşehir'de iken Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey'e haber göndererek tutuklatmış ve hapsedirmiştir. Fakat Karamanoğlu Güneri Bey'in araya girerek Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey'i tehdit etmesi neticesinde Şehzade Rükneddin Kılıçarslan serbest bırakılmıştır.¹⁰⁷

Bu arada İlhanlı hükümdarı Argun Han ölmüş ve yerine Anadolu'dan taht merkezi Tebriz'e çağrılan Şehzade Geyhatu, Temmuz 1291'de onun yerine İlhanlı Hükümdarı olmuştur. Ancak Geyhatu'nun Anadolu'dan ayrılması, II Gıyaseddin Mesud'un da Kayseri'ye gitmesi üzerine Uç Türkmenleri yeniden ayaklanmış, bu sırada Karamanoğulları da aralarına soğukluk girmiş eski müttefikleri

¹⁰³ Sait Kofoglu, a.g.mad., **DİA**, C.XI, s. 484.

¹⁰⁴ Bkz. Anonim Selçuknâme, s. 50-51.

¹⁰⁵ Kofoglu, a.g.m., s.222; Kofoglu, a.g.mad., **DİA**, C.XI, s. 484.

¹⁰⁶ Cahen, a.g.e., s. 282.

¹⁰⁷ Uzunçarşılı, a.g.e., s.59; Konyalı, a.g.e., s.34-35.

Eşrefoğulları'nın merkezi Beyşehir'e saldırmış, fakat gördükleri şiddetli mukavemet karşısında geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Karamanoğulları bunun üzerine yeniden Konya'ya yönelmiş ve Halil Bahadır komutasında şehre saldırarak kuşatma altına almışlardır. Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey ise bu defa Beyşehir'de kalarak beyliğini daha müstakil hale getirebilme yollarını aramıştır.

1291 yılının ikinci yarısında başlayan bu karışıklıklarla başa çıkamayan Gıyaseddin II.Mesud, İlhanlı hükümdarı olan Geyhatu'yu yeniden Anadolu'ya çağırmak zorunda kalır. Yirmi bin kişilik ordu ile Anadolu'ya gelen Geyhatu, Kayseri üzerinden Aksaray'a ulaşır. Burada orduyu ikiye ayırarak; bir kısmını Akşehir'e, kalan kısmını da Larende (Karaman)'ye yöneltir. Geyhatu, Karamanoğlu memleketinde korkunç katliam ve yağmalar yapmıştır. Bundan sonra Eşrefoğlu memleketine yönelen Geyhatu, Beyşehir ve havalisinde aldıkları esirlerin ateşin karşısında tutularak işkence ve eziyetlerle öldürülmelerini emretmiştir. Her iki Türkmen Beyliğinden alınan kadın, çocuk ve esirlerin sayısı ise 7000'e yakındır.

Buradan Denizli (Ladik)'ye yürüten Geyhatu, şehrin kapılarının kapatılarak mukavemet edilmek istenmesine tepki olarak, şehri ok yağmuruna tutturmuş ve ele geçirdikten sonra üç gün üç gece ahaliyi katlettirmiştir. Bununla da yetinmeyen Geyhatu, Menteşe Türkmenleri'nin daha yeni fethettikleri Muğla bölgesine kadar giderek, buralarda da görülmemiş katliamlar ve yağmalar yaptırmıştır. Böylece bu Türkmen direnişleri çok ağır bir şekilde bastırılmış ve dolayısıyla pek çok Türk kanı da akıtılmıştır.¹⁰⁸

Geyhatu, Haziran 1292'de Kayseri üzerinden Tebriz'e hareket ederken, Sultan Mesud'un kardeşi Rükneddin Kılıçarslan, Kastamonu hâkimi Çobanoğulları'ndan Muzafferüddin Yavlak Arslan'ın desteğini alarak, saltanat iddiasıyla Kırım'dan geçerek Anadolu topraklarına girmişti. Geyhatu, Sultan II.Mesud ve Mucireddin Emirşah ile Moğol komutanları Göktay ve Giray idaresindeki bir orduyu Kastamonu yöresindeki Şehzade Rükneddin Kılıçarslan'ın üzerine sevk etti. Selçuklu kuvvetleriyle birlikte hareket eden Eşrefoğulları, Şehzade Rükneddin Kılıçarslan'ı yakalayarak Viranşehir Kalesi'ne hapsedtiler. Ancak Karamanoğulları'ndan gelen baskıya dayanamayan

¹⁰⁸ Anonim Selçuknâme, s.60-63; Turan, a.g.e., s.604-606; Konyalı, a.g.e., s.36-39; Merçil, a.g.e., s.295 ve 310.

Eşrefoğulları, Rükneddin Kılıçarslan'ı serbest bıraktılar. Bu nedenle Sultan II. Mesud, Eşrefoğulları üzerine yürüyerek onları yeniden itaat altına aldı (1290).¹⁰⁹

Ortalığı boş bulan Karamanlılar bu fırsatı kaçırmayarak Halil Bahadır idaresinde tekrar Konya'ya saldırdılar. Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey ise onlarla hareket etmedi. Eşrefoğulları, kendilerine uygulanan baskının intikamını almak üzere Gavele Kalesi'ni ve civarını ele geçirip, etrafı yağmaladılar.¹¹⁰

Gavele Kalesi, Konya'nın batısında son derece iyi korunan bir kaleydi. Eşrefoğulları burayı ele geçirdiklerinde, bu olay halk arasında çok büyük korku ve telaşa sebep oldu. Konya'nın ileri gelenleri bir araya toplanarak Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey'e hitaben bir mektup gönderdiler: "...yaptığınız iş pek büyük bir iştir. Gavele Kalesi büyük bir lokmadır. O, Anadolu memleketlerinin kilididir. Moğol nesli henüz kesilmemiştir. Bugün onların tahtında Geyhatu gibi bir zat vardır. Kendi maiyetindeki bi çarelerin kanına girme...". Bu ikazlar karşısında tutunma gücü kalmadığını gören Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey, Geyhatu'nun gazabından da çekindiği için kırk gün süreyle işgal ettiği kaleyi tekrar teslim ederek, elde ettiği ganimetlerle yetinmiş ve Beyşehir'e geri çekilmiştir (Kasım 1292). Ayrıca Seyfeddin Süleyman Bey'i uyaran Konya'nın ileri gelenlerinin kim oldukları açık bir biçimde vurgulanmamıştır. Ancak Süleyman Bey'i geri adım atmaya zorlayan en önemli sebebin, bölgenin gelir-geçer sahiplerinden olan Moğollar'ın mevcudiyeti olduğu bilinen bir gerçektir.¹¹¹

Türkiye Selçuklu Devleti'nde saltanat mücadeleleri ve Türkmen hareketleri devam etmekte iken, ayrıca Moğol şehzadeleri arasında da taht çatışmaları ve dolayısıyla isyanlar baş- gösterdi; bu sebeple Anadolu'da siyasi, sosyal ve ekonomik yaşam, daha fazla çöküntüye uğruyor ve halkın ızdırabı da o derecede artıyordu. İlhanlı hükümdarı Geyhatu'nun eğlence ve sefahata düşkün olması ve bu uğurda pek çok para sarf etmesi sebebiyle devlet hazinesi boşaldı, bunu karşılamak amacıyla da kâğıt para bastırıldı ve dolayısıyla ülkede huzursuzluk arttı. Çok geçmeden bunu fırsat bilen Hülagu'nun torunu Baydu, isyan ile harekete geçerek Geyhatu'yu tahtan indirip öldürttü (1295) ve İlhanlı hükümdarı oldu. Fakat onun da yeteneksiz oluşu, kötü yönetimi ve özellikle İslam aleyhtarı bir siyaset izlemesi sebebiyle hükümdarlığı, daha bir yıl

¹⁰⁹ Hakkı Dursun Yıldız, *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, C.X, ÇağYayımları, İstanbul, s. 56.

¹¹⁰ Kofoğlu, a.g.m., s.223; Merçil, a.g.e., s.295 ve 310; Konyalı, a.g.e., s.36-39; Yıldız, a.g.e., s.56.

¹¹¹ Anonim Selçuknâme, s. 63.

geçmeden sona erdi. Argun Han'ın oğlu Mahmut Gazan Han (1295-1304), İlhanlı tahtına geçti. Gazan Han, entrikacı hareketlerinden çekindiği Tugaçar Noyan'ı Anadolu'daki Moğol kuvvetleri komutanlığına atadıysa da çok geçmeden onu öldürttü (1295). Daha sonra onun yerine atadığı Tayci Noyan'ın oğlu Baltu da bir süre sonra Gazan Han'a karşı isyana başladı ve müstakil beyliğini ilan etti. Hatta Gazan Han'ı ziyarete gitmekte olan Selçuklu Sultanı II. Mesud'u engelleyip bir süre yanında alıkoydu.¹¹²

Başta Karamanoğulları ve Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey olmak üzere diğer Uç Türkmenleri'nin de desteğini alan ve yaklaşık on yıl süreyle hüküm süren Baltu, 1296 (H.696) senesinde, İlhanlı komutanı Kutlug Şah ile Kırşehir'in Malye Ovası'nda yapılan savaşta Moğol ordusuna yenilince, Eşrefoğlu'nun merkezi Beyşehir'e kaçmış, fakat burada can güvenliği olmadığını anlayınca Karamanlılar'ın merkezi Larende'ye geçmişti. Ancak burada da kendisini emniyette hissetmediği için Memlükler'e sığınmak üzere Kilikya Ermeni Prensiği topraklarından geçerken, yakalanarak Moğol Komutanı Sülemiş'e teslim edilmiştir. Baltu daha sonra gönderildiği Tebriz'de, Ekim 1296'da öldürülmüştür. Bu isyan sırasında kararsız bir tutum sergileyen Sultan II.Mesud, Gazan Han tarafından azledilmiş ve Hemedan'da oturmaya mecbur edilmiştir. Selçuklu tahtına ise Alaaddin III.Keykubad tayin olunmuştur.

Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey'e gelince, isyanın başında Baltu'yu desteklerken mağlub olması üzerine davranışını değiştirmiş ve Moğol zulmünden çekinerek Beyşehir'e sığınmaya çalışan Baltu'ya karşı çıkmıştı. Öte yandan yeni Selçuklu Sultanı Alaaddin III.Keykubad, yanındaki Moğol kumandanları Bayancar ve Bokucur Noyanlar ile birlikte, ancak 1298 yılı sonlarına doğru Konya'ya gelebilmiştir.¹¹³

Fakat bu defa da Baltu isyanı sırasında gösterdiği başarıdan dolayı Anadolu genel valiliğini bekleyen Sülemiş, bu görevin Bayancar'a verilmesine kızarak isyan etmişti. Sülemiş ilk olarak Bayancar ve Bokucur'un kuvvetleri ile giriştiği mücadelede onları mağlub edip öldürdükten sonra Karamanoğlu Mahmud ve Güneri Bey'ler ve Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey ile anlaşmış, hatta Memlük Sultanı Hüsameddin Laçin'e de gönderdiği bir mektupla ondan yardım istemiştir. Sülemiş bu mektubunda

¹¹² Sevim-Yücel, a.g.e., C.I, s. 141-142.

¹¹³ Kofoğlu, a.g.m., s.225, Şehabeddin Tekindağ, "Karamanlılar" mad., *İslam Ansiklopedisi*, C.VI, İstanbul, s. 320; İbrahim Kafesoğlu, "Keykubad III" mad., *İslam Ansiklopedisi*, C.VI, s. 662.

Karamanoğulları ve Eşrefoğulları'nın yanı sıra, diğer Anadolu beyliklerinin de kendisini desteklediğini belirtmiştir. Ancak Erzincan'ın Akşehir mevkiinde yapılan savaşta, Karamanoğulları ve Eşrefoğulları ile birlikte diğer Uç Türkmenleri'nin de terk ettiği Sülemiş, Nisan 1299'da Mısır'a kaçmak zorunda kalmıştı. Neticede Sultan Hüsameddin Laçın'den aldığı 40.000 kişilik kuvvetle tekrar Anadolu'ya dönen Sülemiş, bu defa da Akçader Bendi mevkiinde Moğol ordusu ile karşılaşmış, buna rağmen Eşrefoğlu memleketine kadar gelmişti.¹¹⁴

Sülemiş, Eşrefoğlu Bölgesi'nde (Beyşehir ve Seydişehir) hayli taraftara sahip bulunmakla beraber, bunları kâfi görmeyerek Ankara'ya hareket etti. Maksudunun Kastamonu Türkleri olduğu belliydi. Fakat Ankara'da takibe uğrayınca, ne kalmak ne de kaçma imkânı buldu. Emir Çoban Bey ve Başgırd O'nu, 1298 Eylül'ünde Tebriz'e götürdüler. Sülemiş, Tebriz meydanında feci bir şekilde öldürüldü ve cesedi yakıldı.¹¹⁵

Moğollar'ın Sülemiş isyanı ile meşgul olmaları, Sultan Alaaddin Keykubat'ın ise isyan sırasında yalnız Konya'da değil, Anadolu'da bile kalamayarak Tebriz'e sığınması, uçlardaki diğer Türkmen Beyleri'nin yanı sıra Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey'in de istiklalini ilan etmesine ortam hazırlamıştır. Her ne kadar Sultan III.Keykubad, Tebriz'den Anadolu'ya bütün Selçuklu ülkesinin hâkimiyetini kendisine veren Gazan Han sayesinde dönmüşse de, Konya'ya kadar gelememiş ve saltanatını Sivas'ta sürdürmek zorunda kalmıştı. Durum böyle iken uç bölgelerinde eski otoritenin kurulmasının da mümkün olamayacağı kesindir. Zaten çok geçmeden şikâyet edildiği Moğollar'ın Anadolu Genel Valisi Abışga Noyan tarafından Tebriz'e gönderilen Sultan III.Keykubad, zevcesi sayesinde öldürülmekten kurtulmuşsa da Selçuklu tahtından azledilmiş ve İlhanlı Hükümdarı Gazan Mahmud Han'ın emriyle İsfahan'da yaşamaya mahkûm edilmiştir (701H/1301M). O'nun yerine ise daha önce Hemedan'da yaşamaya mecbur edilen Gıyaseddin II.Mesud tekrar Selçuklu tahtına tayin edilmiş ve Musul yolu ile Anadolu'ya gelerek Konya'da tahta oturmuştur. Ancak Sultan II.Mesud'un saltanatı, eskiden olduğu gibi varlığı ile yokluğu birbirine eşit sayılabilecek surette ve çok silik devam edecekti.¹¹⁶

İşte Türkiye Selçuklu Devleti'nin son yıllarını yaşadığı bu çözülüş döneminde, uçlardaki diğer Türkmen Beyleri gibi Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey de

¹¹⁴ Tekindağ, a.g.mad., İA, C.VI, s. 320; Kofoglu, a.g.m., s.225-226.

¹¹⁵ Turan, a.g.e., s.625.

¹¹⁶ Kafesoğlu, a.g.mad., İA, C.VI, s. 663; Turan, a.g.e., s.633-635; Merçil, a.g.e., s.165-166; Kofoglu, a.g.m., s. 226-227.

muhtemelen 1299 veya 1300 yılında istiklalini ilan etmiştir.¹¹⁷ Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey, hükümet merkezi olan ve kendi adı ile anılan Süleymanşehir (Beyşehir)'de 697 tarihinde Gıyaseddin II.Mesud adına, 697 ve 700 tarihlerinde ise Süleymanşehir'de bu defa Alaaddin III.Keykubad adına gümüş dirhemler kestirmiştir.¹¹⁸

Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey, 1297'de Beyşehir'de nefis Türk mimari eserlerinden olan Süleyman Bey Camii'ni yaptırmıştır. Bu caminin bilhassa mihrabı çok güzel olup, Selçuklu mimarisinin devamı şeklindedir. Cami kitabesinden (1301) Süleyman Bey'in bu tarihte hayatta olduğu anlaşılmaktadır. Ancak çok geçmeden Muharrem 702 / 27 Ağustos 1302'de vefat etmiş olup, Beyşehir'de Süleyman Bey Camisi'nin doğusuna inşa ettirdiği mahrutu ve çinili türbesine defnedilmiştir.¹¹⁹

Halk arasındaki rivayete göre, türbenin içinde bulunan üç kabirden ortada olanında Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey'in kendisi, diğer ikisinde ise karısı ve küçük oğlu Eşref Bey yatmaktadır. Kapısının üzerindeki iki satırlık kitabe, Eşrefoğlu Türbesi'nin inşası için 701H/1301M tarihini vermektedir.¹²⁰ Bu kitabede: "Fazilet ve al-i cenaplıkla vasıflandırılan, din ve milleti uğrunda yalın kılınc ve bütün dünyaya ün salmış o büyük emir Eşrefoğlu Süleyman Bey, dünya ve ahiret azabından azade şu kokulu türbenin inşasını emretmiştir." ifadesi yer almaktadır. Bu yazıya bakılırsa Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey hayattayken, 701 yılında kendisinden evvel ölen karısı Sultan Hatun'un üzerine bu türbeyi yaptırmıştır. Ve kendisinin vefatında da buraya defnolunmasını vasiyet etmiştir. Ve sonradan ölen oğullarından Mehmet veya Eşref Beyler'den birisinin de buraya defnedilmiş olması beklenebilir. Ancak bu hususu tayin edecek bir vesika mevcut değildir.¹²¹

Caminin kuzey cephesindeki kitabeden anlaşıldığı üzere Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey'in iki oğlu ve iki kızı vardı. Bunlar; Mehmed, Eşref, Gülcemal Hatun ve ismi tespit edilemeyen dördüncü kızıdan meydana gelmektedir. İsmi tespit edilemeyen kızla ilgili kimlik bilgileri mevcut değildir.¹²² Oğlu Mehmed Bey Mevlevi'dir.¹²³

¹¹⁷ Kofoglu, a.g.mad., DİA, C.XI, s. 484.

¹¹⁸ İbrahim Artuk-Cevriye Artuk, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslâmi Sikkeler Kataloğu, MEB, İstanbul, 1974, C.I, s. 754-755 ve 438-439.

¹¹⁹ Dursun Yıldız, a.g.e., C. X, s. 56.

¹²⁰ Yavuz, a.g.e., s.56-57; Akyurt, a.g.m., s.126-129.

¹²¹ Tekin-Bilginer, a.g.e., s.27-28.

¹²² Anonim Selçuknâme, s. 50.

¹²³ Öztuna, a.g.e., s.79.

Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey, babasının adına izafeten kurduğu beyliğin sınırlarını Beyşehir ve Gorgorum Bölgesi'nden güneyde Seydişehir ve Bozkır'a, kuzeyde Doğanhisar ve Şarkikaraağaç'a kadar genişletmiştir.¹²⁴ Hakkındaki bilgileri dolaylıca sayabildiğimiz Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey, bilindiği kadarıyla, beyliğini adeta devletleştirmiştir. Ayrıca 1288 yılında başkentinin surlarını onarttığı da, bize kadar gelen bilgiler arasındadır.¹²⁵

3. Mübarizüddin Mehmed Bey Dönemi

Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey'den sonra, beyliğin idaresini büyük oğlu Mehmed Bey ele almıştır. Mehmed Bey'in, hükümetin başına geçtikten sonra "Mübarizüddin" lakabını aldığı sanılmaktadır.¹²⁶ Mehmed Bey, babasının kendisine bıraktığı memleketi büyütmeğe muvaffak olmuştur.¹²⁷ Babasının başladığı fetih politikasına devam ederek beyliğin topraklarını genişletmek için akınlara başlamıştır. Güneydeki Karamanoğulları ile çatışmaya girmemeye özen gösteren Mehmed Bey, kuzeye yönelerek Gelendost ve Yalvaç'ı ele geçirmişse de bir süre sonra güçlü komşuları Hamidoğlu Feleküddin Dündar Bey'e bu bölgeleri terk etmek zorunda kalmıştır.¹²⁸

Bu arada İlhanlı Hükümdarı Gazan Mahmud Han ölmüş ve yerine geçen oğlu Olcaytu Hudabende Muhammed (1304-1316), Anadolu'da devam etmekte olan siyasi karışıklıklara ve başıbozukluğa son vermek amacıyla dayısı İrincin Noyan'ı Anadolu'ya göndermiştir. İrincin Noyan, daha Anadolu'ya geldiği ilk günlerden itibaren halka ağır zulümler etmeye başlamıştı. Aynı günlerde son Türkiye Selçuklu Sultanı Gıyaseddin II.Mesud da, Moğollar'ın sonu gelmeyen kötülük ve istekleri ile İrincin Noyan'ın zulmü dolayısıyla kahrından hastalanmış ve 708H/1308M tarihinde vefat etmişti.¹²⁹

Daha sonra Alaadin II.Keykubad zamanında Selçuklu saltanatı ile bağlarını tamamen koparan uçlardaki Türkmen Beylikleri'nin yanı sıra 1308 yılından itibaren Orta Anadolu'nun batısında kalan bölgelerin neredeyse tamamı Moğollar'ın kontrolünden çıkmıştı. İrincin Noyan'ın gittikçe artan zulümlerine karşı Anadolu'da yer

¹²⁴ Kofoğlu, a.g.mad., DİA, C. II, s. 484.

¹²⁵ Eyüboğlu, a.g.e., s.32.

¹²⁶ Âli, "Eşrefoğulları Hakkında Birkaç Söz", *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, Yıl: 1330/1914, C.V, S. 28, s. 255.

¹²⁷ Uzunçarşılı, a.g.e., s.59.

¹²⁸ Kofoğlu, a.g.mad., DİA, C.XI, s. 484.

¹²⁹ Kofoğlu, a.g.m., s.227-228, Turan, a.g.e., s.635-638 ve 644-645.

yer başlayan ayaklanmaların yanı sıra, Olcaytu Muhammed Han'ın 1312 yılında Mısır'daki Memlûkler üzerine doğru çıktığı seferinde başarısızlığa uğraması, başta Karamanoğulları olmak üzere diğer Uç Türkmenleri ile beraber şüphesiz Eşrefoğlu Mehmed Bey'in de harekete geçmesine zemin hazırlamıştı. Karamanoğlu Yahşi Bey aynı yıl Konya'yı, Eşrefoğlu Mehmed Bey ise Iğın ve Akşehir havalisini ele geçirmiştir.¹³⁰

Eşrefoğulları'nın Akşehir'deki varlığıyla ilgili delili Eflaki'de geçen bir hikâyeden öğrenmekteyiz: "...Halifelerin Sultanı Akşehirli Ahi Musa'dan naklolunur ki: Eşrefoğlu'nun hizmetçisi olan Hoca Kamereddin Naib, Akşehir'de hâkimdi. Zalim bir adamdı ve dervişlere itikadı yoktu..."¹³¹ Fetihden sonra Akşehir'e bir cami yaptıran Mehmed Bey, bu merkezin idaresini Kamereddin Naib'e bırakmıştı.¹³²

Öte yandan Türkmen Beylikleri'nin bu kuvvetli çıkış ve cüretlerinden telaşlanan Olcaytu Han, Beylerbeyi Emir Çoban Soldoz'u üç tümen asker ile Anadolu'ya göndermişti. 714H/1314M tarihinde Sivas ile Erzincan arasındaki Karanbük mevkiine gelen Emir Çoban, İlhanlı hâkimiyetine başkaldırmış olan bütün Türkmen Beyleri'ni huzuruna gelmeye ve itaatlerini bildirmeye davet etti. Anadolu'yu kasıp kavuran Sülemiş isyanını bastıran Emir Çoban'ın, kuvvetli bir Moğol ordusu ile Anadolu'ya gelmesinden büyük korkuya kapılan diğer Türkmen Beyleri gibi Eşrefoğlu Mehmed Bey de değerli hediyelerle birlikte Karanbük'e gelenler arasındaydı. Emir Çoban tarafından iltifatla karşılanan ve hil'at giydirilen Eşrefoğlu Mehmed Bey, memnun bir şekilde itaatini arz ettikten sonra Beyşehir'e dönmüştür.¹³³ Böylece kuruluşundan beri var olma mücadelesi veren Eşrefoğlu Beyliği, itaat bildirmekle kan kaybına başlamış oluyordu.¹³⁴

Anadolu'da sürüp giden bu siyasi karışıklıklar sırasında Mevlana Celaleddin Rumi'nin torunu Ulu Arif Çelebi,¹³⁵ gerek babası Sultan Veled zamanında gerekse

¹³⁰ Uzunçarşılı, a.g.e., s.59; Turan, a.g.e., s.639; Merçil, a.g.e., s.295.

¹³¹ Arifi Ahmet Eflâki, *Ariflerin Menkıbeleri* (Çev: Tahsin Yazıcı), İstanbul, 1989, C.II, s. 309.

¹³² Kofoglu, a.g.m., s.228.

¹³³ Yıldız, a.g.e., s.56; Uzunçarşılı, a.g.e., s.60; Turan, a.g.e., s.639; Kofoglu, a.g.m., s.228.

¹³⁴ Çaycı, a.g.m., s.145.

¹³⁵ Ulu Arif Çelebi, Doğumu H670/M1272, Ölüm 719H/1320M Mevlâna'nın vefâtından sonra, Mevlâna postuna oturan Şeyhlerin üçüncüsüdür. Ulu Arif Çelebi, Şeyh Salâhaddin Zergubun kızı ve Sultan Veled'in zevcesi Fatma Hatun'un oğludur. Mevlana Celâleddin-i Rûmi'nin oğlunun oğluna isim olarak "Feridun" ve lâkap olarak da "Arif" denmiştir. Arif Çelebi seyahati çok sevdiğinden gezmediği ve görmediği yer kalmamıştır. İlimi, fazileti yüksek olduğundan bütün Selçuk umerası ile Karamanoğulları tarafından büyük hürmet görmüştür. Çoğunlukla Farsî ve Türki ve biraz da Arabî olarak veciz şiirleri vardır. Bütün ismi "Şemsüddin Feridun Ulu Arif Çelebi"dir. Bazı kaynaklarda

kendi şeyhliği (1312-1319) zamanında Mevleviliği diğer bölgelerde olduğu gibi Batı Anadolu'da yeni kurulan Türkmen Beylikleri arasında da yaymaya çalışıyordu. Arif Çelebi, özellikle Germiyan, Mentеше, Aydınogulları ile Ladik (Denizli) beylerini kazanabilmek için defalarca seyahatler ve ziyaretler düzenlemiştir. Bu yolculuklar ve ziyaretler esnasında sık sık Mevlevilik'e ilgisi ve büyük hizmetleri olan Eşrefoğlu Mehmed Bey'in topraklarından geçen Ulu Arif Çelebi, Beyşehir ve Akşehir'de dinleniyordu.¹³⁶

Ulu Arif Çelebi'nin seyahatlerine bizzat katılan Eflaki Dede, bir gün Emirü'l-Umera Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey'in, Ulu Arif Çelebi'yi Beyşehir'de misafirliğe davet ettiğini bildirmektedir. Mübarizüddin Mehmed Bey, bu daveti kabul etmesi için Ulu Arif Çelebi'ye çok niyaz etmiş ve samimi iltifatlarda bulunarak, aşırı ilgi ve alaka göstermiştir. Hatta Mehmed Bey, Çelebi'ye olan bağlılığını gösterebilmek maksadıyla daha da ileri giderek, oğlu Süleyman Şah'ı O'na mürid yapmıştır.¹³⁷

Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey ile Mevlevi Çelebileri arasında yoğun sadakate dayalı hürmet anlayışı bulunduğunu, Eflaki'nin eserindeki hikâyelerde görmemiz mümkündür. Bu hikâyelerden birisi; "...Çelebi Hazretleri... Beyşehir'e gitti, birkaç gün orada kaldı. Burada rahmetli Eşref'in oğlu (Tanrı rahmet etsin), Çelebi Hazretleri'ne hadden aşırı hizmetlerde bulundu. Cuma günü, yine mübarek zaviyede büyük bir toplantı vardı. Büyükler toplanmıştı..."¹³⁸ İkinci hikâyede; "Nuriddin isminde Semerkantlı büyük bir âlim var idi. Yeni ve yakın bir zamanda Arif Çelebi'ye intisab etmiş, mürid olmuştu. Bir müddet Çelebi'ye devam eylemiş ve malca, bedence az çok hizmette bulunmuştu. Az çok çalışmak da gösteriyordu. Lakin nefsi bil füzul (patavatsız, herkese çatar), küstah gidişli bir kimse idi. O derecede ki mütekebbir, azametli ve şer tarafları olduğu için Çelebi'nin ve kendi arkadaşlarının şuurlu zamanlarını bulandırır ve karma karışık edermiş. Bir gün Çelebi ona : "Şu birkaç mektubu al, Eşrefoğlu yanına git; Hazreti Pir Dergâhı'nın dervişleri için un, sade yağ ve daha başka lüzumu olan şeylerden sana verilecek olanları al, çabuk geri dön yine buraya gel" emrini verdi. Nuriddin derhal yolculuk kuşağını kuşandı. Çelebi ve dervişler karşısında ata binmek istedi. Hayvanın kolanı birdenbire çözüldü (yahut koptu), Nuriddin tepesi üstüne düştü. Bu suretle Nuriddin yine hayvana bindi. Çelebi onun

"Celâleddin Ulu Arif Çelebi" olarak geçer. (Yusuf Akyurt, a.g.m., s. 94, 1. dipnot)

¹³⁶ Uzunçarşılı, a.g.e., s.60; Merçil, a.g.e., s.295; Kofoğlu, a.g.m., s.229.

¹³⁷ Çaycı, a.g.m., s.145.

¹³⁸ Eflâkî, a.g.e., s.340-341.

arkasından bakarak: “Bu adam başsız gidiyor, eğer öldürülmezse hayret-i muciptir” dedi... Dördüncü günden sonra Nuriddin’i Eşrefoğlu’nun öldürdüğüne dair Konya’ya haber geldi. Bu katlin sebebi şudur: Meğer Eşrefoğlu Mehmed Bey’in yanında Tırazi isminde şair, fazıl ve meşhur bir kimse varmış. Öteden beri Nuriddin’in şair ile aralarında ülfet ve sohbet varmış. İkiisi birlikte birçok sefer ve seyahatte bulunmuş imişler ve o defa da bi çare Şair Tırazi, Nuriddin’i Beyşehir’nde kendi evine misafir kabul etmiş imiş. İkiisi arasında bir bahis cereyan etmiş, Semerkantlı nefsinin daima şer ve masiyete mail bulunmasından dolayı zavallı Tırazi’yi öldürmüştü. Bu hadisenin haberi Eşrefoğlu’na eriştiği zaman, bu halden dolayı çok müteessir ve münfail olmuş. Şehrin müftüleri, katilin katli için fetva vermişler. Semerkantlı’yı da hemen o dakikada öldürmüşler ve iki cesedi de bir mezara koymuşlar. Hazreti Çelebi, Semerkantlı’nın öldürüldüğünü işitince: “Maksadı daima yâranın zevkini bozmak olup, öyle bir kudurmuş köpek olduğu için dostların şerefine kurban ettik” dedi. Oradaki yâranın hepsi başlarını öne eğerek, gözlerinden ibret yaşları döktüler... Eşrefoğlu Mehmet Bey, Çelebi’ye çok hizmetlerde bulundu. Konya’dan Semerkantlı’yı öldürmüş olduğundan dolayı mazeretnâmelerle Çelebi’den af diledi. Çelebi, Mehmet Bey’e: “Siz bu işte, Nuriddin katli meselesinde, yeddullahın vekili oldunuz ve Hak böyle istiyordu, böyle oldu” diye cevapnâmeler yazdı...”¹³⁹

Buradaki hikâyede olayların vuku buluşunun ötesinde Eşrefoğlu Beyliği’nin Mevleviler’e yaptığı yardımlar ön plana çıkmaktadır ki, bunun sebebi Eşrefoğulları’nın mistik dünyaya bağlılıklarıyla birlikte, siyasi anlamda başkentteki dini bir gruba yakın olmakla Selçuklu başkentine yakın olmak anlamına gelebileceği düşünülebilir.¹⁴⁰

Yine Eflaki’nin eserinde geçen bir bölümde: “Çelebi Süleyman Şah’a misli bulunmayan bir kemer kuşattı. Birlikte büyük bir ihtişam ile Mübarizüddin’in sarayına geldiler. Süleyman Şah orta yerde hizmet ediyordu. Mehmet Bey başını eğerek Çelebi’ye: “Bu oğlumun hayatına ait akıbetin ne olacağını beyan buyurur musunuz?” dedi. Çelebi: “Sizin devrinizden sonra bu vilayetin harap ve perişan olması ve ahalsinin dağılması bu oğlunuzun ayağının ucunda vuku bulacaktır. Bu gibi hadisat neticesinde düşmanları kendisini de bu deryacığınıza atıp yok edeceklerdir” cevabını verdi. Bu acı haber üzerine, Mehmet Bey’le beraber orada bulunanların hepsi ağlaştılar. Çelebi Hazretleri yine buyurdu ki: “Yazık başı dönmüş bu çocuğun tepesinde hiçbir iyi talih

¹³⁹ Eflâkî, a.g.e., s.346.

¹⁴⁰ Çaycı, a.g.m., s.145.

bulunmadığı gibi kendisinin de reisliğe ve ululuğa liyakati yoktur.”¹⁴¹ Sonuçta bu önsezi gerçekleşecek ve Timurtaş Beyşehir’i fethedip, Süleyman Bey’in cesedini de göle atacaktı.

Mehmed Bey zamanında Beyşehir’de Şerafeddin Ahmed Bey’in subaşı (vali) sıfatıyla görevde bulunduğunu görmekteyiz. Şerafeddin Ahmed Bey, (aynen Selçuklu ekabir grupları arasında da görüldüğü üzere) imar faaliyetlerindeki vazifesini ifa ederek, 714H/1314M tarihli Demirli Mescid’in banisi olmuştur. Şerafeddin Ahmed Bey’in sadece Eşrefoğlu Beyliği’nde subaşılık görevi yapmakla kalmamış, Eşrefoğulları sonrasında Hamidoğulları egemenliğine giren Akşehir vilayetinde subaşılık sorumluluğunu sürdürmüş olduğunu 729H/1329M tarihli Meydan Hamamı’nın kitabesinden öğrenmekteyiz.¹⁴²

Mevlevilik Tarikatı’nın aktif bir üyesi olan Mehmed Bey’in, sadece Ulu Arif Çelebi ile görüşmekle kalmadığı, 13. yüzyılın son çeyreğinde Anadolu’yu yurt edinen Seyyid Harun Veli ile görüştüğü rivayet edilmektedir. Burada dikkat çeken unsur; Eşrefoğlu idaresindeki topraklara henüz iltica eden bir ehl-i tasavvufun merkezi yönetime itaati beklenirken, bunun tersi zuhur ederek Mehmed Bey’in bu ekole bağlılığıdır.¹⁴³

Emir Çoban’ın Anadolu’dan ayrılarak İlhanlı taht merkezi Tebriz’e dönmesinden sonra, Olcaytu Muhammed Han zehirlenerek öldürülmüş (716H/1316M) ve yerine on iki yaşındaki oğlu Ebu Said Bahadır geçmiştir. Anadolu’da büyük başarılar kazanan Emir Çoban Soldoz ise, ülkenin idaresini ele almıştır. Gücünü iyi kullanan Emir Çoban Soldoz, Anadolu genel valiliğine de kendi oğlu Timurtaş’ı tayin etmiştir (717H/1318M). Anadolu İlhanlı taht merkezinde meydana gelen değişiklikler ve hemen sonrasında başlayan mücadelelerden faydalanan diğer Türkmen Beyleri gibi Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey de, Timurtaş’ın Anadolu valiliğini tanımamış ve yeniden istiklâlini ilan ederek kendi idaresini kurmuştur. Bundan sonra askeri harekâta başlayan Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey, kuzeye, Afyon Karahisar taraflarına doğru ilerleyerek Sultandağı, Çay, İshaklı ve Bolvadin gibi yerleşim merkezlerini ele geçirmiş, beyliğinin sınırlarını genişletmiştir.¹⁴⁴

¹⁴¹ Eflâkî, a.g.e., s.323.

¹⁴² Çaycı, a.g.m., s.145

¹⁴³ Abdulkemal b. Şeyhmusa, *Makalat-ı Seyyid Harun* (Haz: Cemal Kurnaz), Ankara, 1991, TTK, s.6.

¹⁴⁴ Süleyman Gönçer, *Afyon İli Tarihi*, İzmir, 1971, s. 31; Uzunçarşılı, a.g.e., s.60; Kofoğlu, a.g.mad., *DİA*, C.XI, s. 485.

Daha evvel Türkler'in idaresindeki Bolvadin Kalesi, Anadolu Selçukluları'nın yıkılmasından sonra Bizanslılar'a geçmişti. Eşrefoğlu Mehmed Bey idaresindeki ordu, 705H/1305M yılında kaleyi fethederek Türk varlığını yeniden kurmuştur.¹⁴⁵ Bu fetihler, Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey'in emri ile Emir Ziyaeddin Şikuri tarafından Bolvadin'de yaptırılan Çarşı Camii'nin 720H/1320M tarihli kitabesi ile doğrulanmaktadır. Bu kitabede, Eşrefoğlu Mehmed Bey'in "Emiru'l-Azam" ünvanı ve "Mübarizüddin" lakabını kullandığı görülmektedir.¹⁴⁶

Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey, yine bu dönemde Beyşehir'de gümüş sikke bastırmıştır ve bu sikkelerden birinin üstünde "Melikü'l-Adil" sıfatı yer almaktadır.(Ek: 9) Bu sikke üzerinde H729 tarihinin yer aldığı belirtilmektedir.¹⁴⁷ Bu tarihin yanlış okunmuş olma ihtimali vardır. Zira Süleyman Şah'ın katledildiği tarih 726 iken, adı geçen sikkenin doğruluğu imkânsız gibi görünmektedir.¹⁴⁸

Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey, Bolvadin'de 1320'de yaptırdığı Çarşı Camii'nden başka, 1310 yılında Bayındır Camii'ni, 1315 yılında da Demirli Mescit'i inşa ettirmiştir. Âlimleri ve şairleri himaye eden Mehmed Bey adına, Irak tarafından Tuster Bölgesi'nden gelen Şemseddin Mehmed Tusteri, H710/M1310 tarihinde "El-Fusulu'l-Eşrefiyye" (Süleymaniye Ktp. , Ayasofya, No:2445) adlı felsefi bir eser yazmıştır. Yine Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey zamanında Beyşehir'deki adalardan, muhtemelen Mada Adası'nda, Konyalı Kemaleddin tarafından 720H/1320M tarihinde "Takarrü'l-Münasib" (Devlet Makamlarına Tayinler) adlı bir münşeat mecmuası kaleme alınmıştır.

Ulu Arif Çelebi ve Eflaki Dede'yi bizzat sarayında ağırlayan Mübarizüddin Mehmed Bey, Mevlevi idi ve Arif Çelebi'ye intisab etmişti. Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey, devrinin büyük âlimlerinden sayılan Cemaleddin Mevlana Ahmed ile yine devrinin önemli şairlerinden Tırazi'yi de himayesine almış ve bu şahsiyetlerden memleketinin faydalanmasını sağlamıştır.¹⁴⁹

Ayrıca Mehmed Bey ile Seyyid Harun Veli arasında geçtiği rivayet edilen "Devetaşı Efsanesi" nden bahsetmeden geçemeyeceğiz.

¹⁴⁵ Çaycı, a.g.m., s.144.

¹⁴⁶ Kofoglu, a.g.m., s.229.

¹⁴⁷ Şerefeddin Erel, Nâdir Birkaç Sikke, İstanbul, 1963, s. 18-19.

¹⁴⁸ Çaycı, a.g.m., s.144-145.

¹⁴⁹ Uzunçarşılı, a.g.e., s.60; Konyalı, a.g.e., s.60.

Bilâl Eyüboğlu, Mübarizüddin Mehmed Bey ile Seyyid Harun Veli arasında geçtiği söylenen Devetaşı Efsanesi'ni bizlere şöyle aktarmaktadır: “Seydişehir'in kurucusu olan Seyyid Harun Veli, Vervelit Örenleri'nden de yararlanarak bugün adıyla anılan camiyi yaptırıyormuş. Ancak ziftleme için katran ve pise gerekmiş. Eşrefoğlu Mehmed Bey bunu öğrenince, Seydişehir'e bir katar pise ve katran göndermiş. Karşılık olarak, Seyyid Harun, tulumların içlerine birer tükürmü; “Bey'e selam edin” demiş. Katar Beyşehir'e döndüğünde birde bakmışlar ki, tulumların kimi yağ, kimi de balla dolmuş. Mehmed Bey, hem bölgenin beyi, hem de çelebisi olarak böyle bir eren kişiyle tanışmak isteyip bir aslana binmiş, yılanı kamçı olarak eline dolamış, o zamanki adı Trogitis olan Seydişehir'e doğru yola çıkmış. Seyyid Harun, bunu öğrenince, yerdeki bir kaya parçasına tekmesini vurmuş, kaya ayağa kalkıp deve olmuş, üstüne binip beyi karşılamaya çıkmış. Yolda karşılaşmışlar. Seyyid Harun'un taştan deveye bindiğini gören Mehmed Bey; “Keramet cansız yürütmede” diyerek velinin elini öpmüş; dost olmuşlar. Eşrefoğlu, anılan caminin yapımına yardımlarda bulunmuş. Dostlukları o derece ilerlemiş ki, Mehmed Bey Trogitis'e Seyyidişehir, Seyyid Harun da Süleymanşehir'e Beşehri adını koymuş”¹⁵⁰

Memleket hizmetlerini başarıyla yerine getiren Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey'in hangi tarihte, nerede vefat ettiği hususunda herhangi bir kaynak eser veya kitabe mevcut değildir. Mehmed Bey'in varlığıyla bağlantılı olabilecek yegâne vesika, 720H/1320M tarihine isabet eden Bolvadin'deki Çarşı Camii kitabesidir. Yani Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey'in 1320 tarihinden birkaç yıl sonra vefat etmiş olabileceği düşünülebilir.¹⁵¹

4 Süleyman Şah Dönemi

Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey'in vefatından sonra oğlu Süleyman Şah, emirlik sıfatını üstlenmiştir. Süleyman Şah'ın emirliğinin ilk yıllarında beyliğin asker sayısı 70.000'i bulurken, yerleşim yerlerinin sayısı 65 şehir ve 155 köyden oluşan geniş alana yayılmış durumda idi.¹⁵²

¹⁵⁰ Eyüboğlu, a.g.e., s. 161

¹⁵¹ Kâmuran Gürün, *Türkler ve Türk Devletleri Tarihi*, İstanbul, 1982, Karacan Yayınları, C.II, s.54;

Çaycı, a.g.m., s.146.

¹⁵² Uzunçarşılı, a.g.e., s.60.

Kısa zaman içinde büyüyüp gelişen beylik, Süleyman Şah ile birlikte Moğol baskılarına karşı dirençsiz bir hale gelmişti.¹⁵³ Bu sıralarda 1320 yılında Konya'ya Karamanoğulları'ndan geri almayı başaran Timurtaş (Demirtaş) ise Anadolu'yu istediği gibi idare etmeye ve İlhanlı merkezine karşı da daha müstakil hareket etmeye başlamıştır. Bir müddet sonra durumu müsait olarak gören Timurtaş, 722H/1322M tarihinde kendi adına sikke kestirip, hutbe okutarak istiklalini ve hükümdarlığını ilan etmişti. Etrafına toplanan din âlimlerinin teşvikleri ile kendisinin “Mehdi-i Ahir Zaman” olduğunu dahi iddia eden Timurtaş, giderek daha da güçlenmiş ve bağımsızlıklarını ilan etmiş olan Türkmen Beylikleri'ni tehdit eder olmuştur.

Bunun üzerine, başta Eşrefoğlu 2. Süleyman Şah ve Hamidoğlu Feleküddin Dünder Bey olmak üzere Türkmen Beyleri, Timurtaş'ı babası Emir Çoban Soldoz ve İlhanlı hükümdarı Ebu Said Han'a şikâyet ettiler. Bu şikâyetlere önceleri aldırış etmeyen Ebu Said Han, Timurtaş'ın kendi adına sikke kestirip hutbe okutmasının yanı sıra, Memlük Sultanı Melik Nasır ile de ittifak arayışına girmesi üzerine, oğlunun bu tutumunu cezalandırmak için kendisinden müsaade isteyen Emir Çoban'ı, kuvvetli bir ordu ile 1324 yılında Anadolu'ya gönderdi. Timurtaş, babası ile savaştan çekinerek onun teklifini kabul etti ve İlhanlı merkezine, Tebriz'e gelerek, beklenildiği gibi Ebu Said Han tarafından affedilerek tekrar genel valilik görevi ile Anadolu'ya dönmesine müsaade edildi¹⁵⁴.

Timurtaş, Anadolu'ya döndükten hemen sonra İlhanlılar'a olan tabilik bağlarını gevşeten veya tamamen kesen Türkmen Beylikleri'ni, yeniden İlhanlı hâkimiyetine sokmak için şiddetle harekete geçti. Onlara karşı intikam hisleriyle doluydu. Çünkü bu beylikler, hem kendisini Ebu Said Han ve babası Emir Çoban Soldoz'a şikâyet etmişler, hem de 1322'de İlhanlılar'a karşı bağımsızlığını ilan ettiğinde ona karşı muhalif tavır alarak hükümranlığını tanımamışlardı.

İlk önce Karamanoğulları üzerine yürüyen Timurtaş, sarp dağlara ve müstahkem kalelere çekildikleri için onlara karşı fazla bir şey yapamayacağını anlayarak buradan Eşrefoğulları topraklarına yöneldi. Neticede Eflaki'nin, Ulu Arif Çelebi'nin ağzından verdiği kerâmet hakikat olmuş ve Timurtaş, kısa sürede Beyşehir'i ele geçirerek II.Süleyman Şah'ı esir etmişti. İntikam hırsı ile olsa gerek, metbuuna çok zalimce

¹⁵³ Anonim Selçuknâme, s. 68.

¹⁵⁴ Turan, a.g.e., s.646-647; Osman Turan, İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihi Takvimler, Ankara, 1984, TTK, s.71; Kofçoğlu, a.g.m., s.230.

davranan Timurtaş, Eşrefoğlu II.Süleyman'ın burnunu, kulaklarını ve son olarak husyelerini kestirdikten sonra, gözlerini de oydurmuş, dolastırıp halka göstermiş ve O'nu Beyşehir Gölü'ne attırarak boğdurmuştu (11 Zilkade 726/9 Ekim 1326).¹⁵⁵ İbrahim Atis, Süleyman Bey'in gizlendiği ve katledildiği yer olarak Kilise Adası'nı göstermektedir.¹⁵⁶ Ancak bu konuda kesin bir delil yoktur. Eşrefoğlu II.Süleyman Şah'ın öldürüldüğü tarihten itibaren Eşrefoğlu Beyliği, siyasi varlığını fiili olarak kaybederek tarih sahnesinden çekilmiş olur. Eşrefoğulları, kuruluşları sırasında Anadolu'daki politik kargaşalıktan faydalanarak bir uç beyliğinden bağımsız bir devlet meydana getirmek fırsatını bulmuşlar ve çevrelerini kendi hakimiyetlerine bağlamaya doğru bir gelişme göstermişlerse de, Timurtaş komutasında çok güçlü bir Moğol ordusu karşısında tutunamamışlar, dağılmışlardır.¹⁵⁷

Eşrefoğlu Beyliği'nin sona ermesiyle birlikte iki yıl süreyle sakin görünen bu topraklar, 727H/1328M tarihinde Emir Çobanzade Timurtaş'ın Şam'a çekilmesiyle yeniden alevlenir.¹⁵⁸ Yoğun mücadeleler neticesi, Tatar Beyleri'nden Halil Ağazade İsmail Ağa, idareyi kontrol altına alarak Eşrefoğlu Külliyesi'nin içindeki kendi ismini taşıyan Taş Medrese'yi inşa ettirmiştir.¹⁵⁹ Medresenin 771H/1369M tarihli kitabesinden, bu medresenin "Emir-i Kebir" olarak tavsif edilen Mecdüddin İsmail bin Halil tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. İsmail Ağa'nın bu medresesinden başka yine Beyşehir'de 775H/1372M tarihli zaviyesi ile bir sene sonra yaptırdığı su tesisatı vardır.¹⁶⁰

Eşrefoğlu Beyliği'nin siyasi otoritesi son bulurken, yakın komşusu durumundaki Karamanoğlu Beyliği, önceden kaybettikleri toprakları kısa süre içinde yeniden kazanarak tekrar toparlanma imkânı buldu. İsmail Ağa idaresindeki Beyşehir, 729H/1329M tarihinde Musa Bey komutasındaki Karaman birlikleri tarafından kuşatılması neticesi, adı geçen beyliğe itaat etmek zorunda kalır. Bu tarihten itibaren İsmail Ağa, Karaman'a bağlı bir emir olarak görev yapmaya başlar. İsmail Ağa, H780/M1378'de vefat etmiştir ve kabri de Beyşehir'dedir. Ayrıca Karamanoğlu Alaüddin Bey'in, İçel sahilindeki Gorigos üzerine Frenkler'e karşı yapacağı seferde, o

¹⁵⁵ Uzunçarşılı, a.g.e., s.60-63; Hüseyin Nihal Atsız, *Osmanlı Tarihine Ait Takvimler*, İstanbul, 1961, s.18; Komisyon, "Anadolu Beylikleri" mad., *Gelişim Hachette*, s. 188, C.I, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1983.

¹⁵⁶ Atis, a.g.m., s.2600.

¹⁵⁷ Komisyon, "Eşrefoğulları" mad., *Türk Ansiklopedisi*, C.XV, Ankara, 1968, MEB, s.476.

¹⁵⁸ Anonim Selçuknâme, s.68.

¹⁵⁹ Konyalı, a.g.e., s.50.

¹⁶⁰ Uzunçarşılı, a.g.e., s.61.

sırada vefat etmiş olan İsmail Ağa'nın oğlu Eminüddeve'nin, sekiz bin Moğol askeriyle yardıma geldiğine dair bilgilere de rastlamaktayız.¹⁶¹ Eşrefoğulları'ndan sonra Beyşehir, Akşehir ve Seydişehir'in Hamidoğlu Hızır Bey'in eline geçtiği rivayet edilmektedir.¹⁶²

1381 tarihinde, Hamidoğlu Hüseyin zamanında, Osmanlı Hükümdarı I.Murat Isparta, Akşehir, Yalvaç ile birlikte Beyşehir topraklarını Hamidoğulları'ndan satın almıştır. Timur istilasını takiben Karamanoğulları'nın eline geçen Beyşehir ve çevresi, Çelebi Mehmet döneminde yani 1443 yılından itibaren Osmanlılar'ın eline geçmiş oldu.¹⁶³ 1443'ten başlayarak Cumhuriyet Dönemi'ne kadar Osmanlı himayesi altında kalmıştır.¹⁶⁴

Eşrefoğulları, yarım asırlık kısa saltanatlarına rağmen kültür, sanat, bayındırlık ve askerlikte parlak bir dönem geçirmişlerdir. Karamanoğulları, Hamitoğulları ve Selçuklular'la yakın ilişkilerde bulunmuşlar, topraklarını genişleterek Beyşehir merkez olmak üzere, Seydişehir, Akşehir, Ilgın, Ladik, Doğanhisar, Şarkikaraağaç, Kireli, Bolvadin ve yörelerine hâkim olmuşlardır.¹⁶⁵

Beyşehir'de mescit, zaviye, cami, medrese, bedesten, hamam, kale gibi dini, sivil ve sosyal yapılarıyla Seydişehir ve Bolvadin'de inşa ettirdikleri eserler, bu kadar kısa süren bir beylik döneminde azımsanmayacak bir zenginlik arz eder.¹⁶⁶

¹⁶¹ Çaycı, a.g.m., s.146; Uzunçarşılı, a.g.e., s.61.

¹⁶² Komisyon, "Eşrefoğulları" mad., *Ana Britannica*, C.XI, s. 407, İstanbul, 1993; Uzunçarşılı, a.g.e., s.61.

¹⁶³ Besim Darkot, "Beyşehir" mad., *İA*, C.II, İstanbul, 1961, s. 589.

¹⁶⁴ Çaycı, a.g.m., s.146.

¹⁶⁵ Konyalı, a.g.e., s.56.

¹⁶⁶ Erdemir, a.g.e., s.5-6.

İKİNCİ BÖLÜM

A) EŞREFOĞULLARI'NA AİT GÜNÜMÜZE GELMİŞ OLAN MİMARİ ESERLER

Yaklaşık 50 yıl gibi, bir devlet için oldukça kısa sayılabilecek bir yaşam sürecine sahip olmuş olan Eşrefoğulları, günün koşullarına uygun olarak yapmak zorunda kaldıkları çeşitli savaşların yanı sıra, çok sayıda mimari eser de inşa etmeyi ihmal etmemişlerdir.

XIII. Yüzyıl'ın sonunda inşa edilen cami, bundan iki yıl sonra tamamlanan türbe, aynı yıllarda yapılan han (bedesten) ve hamamın oluşturduğu külliye,¹⁶⁷ XIV. Yüzyıl'ın sonlarında bir medrese, XVI. Yüzyıl'ın ikinci yarısında bir Osmanlı türbesinin katılmasıyla fiziksel ve fonksiyonel yönden daha da genişleyerek bir manzumeye dönüşmüştür.

Eşrefoğlu Külliyesi, yapılış tarihi itibarıyla Anadolu Beylikler döneminin de en eski ve büyük külliyelerinden birisini teşkil eder. Selçuklular'dan gelen külliye geleneğinin (Kayseri Huand Hatun Külliyesi, Divriği Ulu Cami Külliyesi, Konya Sahib Ata Külliyesi vb.) devam etmesinde diğer beyliklere örnek olmuş, büyük boyutlu Osmanlı külliyelerine basamak teşkil etmiştir. Anadolu'nun (siyasal) istikrarsız bir dönemine rastlayan Eşrefoğulları'nın bu külliyesi, ibadet ihtiyacını karşılayan caminin yanı sıra, ekonomik, sosyal ve ticari ihtiyaca cevap veren bedesteni (han), Türk-İslam temizlik anlayışına uygun çifte hamamı, eğitim ve öğretime yönelik medreseleriyle çok fonksiyonlu bir hizmet görmüştür. -Kesin olmamakla beraber- bazı kaynak ve rivayetlerde söylenen bulunduğu mekan itibarıyla imkân dahilinde görülen kütüphanesinin varlığı da Orta Çağ'ı aydınlatan bir fener olarak düşünülmelidir. Şüphesiz ki diğerlerinde olduğu gibi, Eşrefoğlu Külliyesi'nin çekirdeğini de cami teşkil eder.¹⁶⁸ Bu birimleri ayrı ayrı ele alacak olursak:

1. EŞREFOĞLU SEYFEDDİN SÜLEYMAN BEY CAMİİ

Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii, gerek taş ve ahşap işlemlerde, gerekse mozaike ve çini süslemelerinde görkemli bir örnek olarak kabul edilmektedir.

¹⁶⁷ Külliye, Cami, medrese, hamam, han, türbe ve bedestenden oluşmaktadır.

¹⁶⁸ Erdemir, a.g.e., s.5-6.

başka bir ilginçlik sergileyerek, Anadolu'nun en büyük tahta sütunlu ve çok az sayıdaki camilerinden birisidir. Cami, büyüklük yönünden ele alındığında tam bir Ulu Cami olarak kabul edilebilir.¹⁶⁹(Ek :2)

Selçuklu geleneğine bağlı olarak Ulu Cami tarzında tasarlanan cami, Konya Sahib Ata (1258), Afyon Ulu Camii (1272), Sivrihisar Ulu Camii (XVIII. Yüzyıl ortası) ve Ankara Ahi Şerafeddin Camii(XVIII. Yüzyıl) gibi ahşap direkli ve düz toprak damlı camilerin en gelişmiş ve en büyük örneğidir.¹⁷⁰

Günümüze gelebilmeyi başaramamış olan Beyşehir Kalesi'yle Beyşehir Gölü arasındaki düzlükte ve Beyşehir'in Kale Mahallesi'nin hemen kenarında yer alan Süleyman Bey Camisi, dış kapısının üzerinde yer alan taşa kazınmış vakfiyesinde belirtildiği üzere camiye gelir olarak ayrılmış han ile kadın ve erkeklere ait iki ayrı kısımlı hamamdan oluşan bir külliye oluşturmaktadır.¹⁷¹

Çevresindeki yarım türbe, medrese ve bugünkü bedesten, sonraki dönemlere aittir. 1900, 1934, 1937, 1941, 1956, 1962, 1965,1978 yıllarında çeşitli onarımlar görmüş, 1996 yılında harimin zemini açılarak, demir ve beton kirişlerle takviye edilmiştir. Taç kapının önüne ahşaptan bir saçak konmuş ve eski kapıyı içerde bırakacak şekilde korumaya almak için önüne yeni bir kapı takılmıştır.¹⁷²

1.1.Tarihi

Eşrefoğlu Külliyesi'nin en önemli yapısını oluşturan Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii, Beyşehir'in kuruluşunda ve gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Eşrefoğlu Camii belgelerde, Sultan Sancar bin Melikşah bin Alp Arslan Camii, Süleyman bin Eşref Camii, Süleymaniye Camii, Beyşehir Camii, Eşrefoğlu Eşrefzade Camii olarak geçmektedir.¹⁷³ Tam adıyla Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii'nde Arap, Acem ve Bizans karakteri yoktur. Hatta en küçük bir noktada dahi başka milletlerden alınmış bir süs unsuruna rastlanamaz. Gerek inşa tarzında gerek caminin genel yapısında, minberin ahşap süslemelerinde ve oymalarında, çini ve

¹⁶⁹ İrfan Unutmaz, "Beyşehir'de Ahşap Direkli Eşrefoğlu Süleyman Bey Camisi" *Tarih ve Toplum*, C.VIII, S.47, 1987, s.31-35, Nihat Aytürk-Bayram Altan, *Türkiye'de Dini Ziyaret Yerleri*, Altanoğlu İlim ve Kültür Hizmetleri, Ankara, 1992, s.230.

¹⁷⁰ Doğan Yavaş, "Eşrefoğlu Camii" mad., *DİA*, C.XI, s. 479.

¹⁷¹ Unutmaz, *a.g.m.*, s.31-35.

¹⁷² Erdemir, *a.g.e.*, s.19.

¹⁷³ M. Akif Erdoğan, "Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii'nin Vakıfları" *Tarih İncelemeleri Dergisi*, VI, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1991, s.91.

caminin genel yapısında, minberin ahşap süslemelerinde ve oymalarında, çini ve mozaik süslemelerde hatta ağaç direklerin başlıklarında dahi Arap, Acem ve Bizans tarzlarından alınmış hiçbir şey yoktur. Bu da Eşrefoğulları'nın ve bu camiyi yapan mimarın Türk terbiyesiyle, Türk duygusuyla, Türk ilim ve irfanıyla yetişmiş olduklarını gösteren en büyük delildir.¹⁷⁴

Eşrefoğlu Camii'nin ne zaman kim tarafından yaptırıldığı tartışma konusudur. Bu konuda iki farklı görüş vardır: İlki, caminin 1160/1161 (H.556) tarihinde büyük Selçuklu sultanı Sancar tarafından yaptırıldığı, daha sonra 18. Yüzyıl.'ın sonlarında Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey tarafından tamir ettirildiğidir. Diğer görüş ise, doğrudan Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey tarafından yaptırıldığıdır. İlk görüşün asıl kaynağını, 1584 tarihli vakıf kaydı¹⁷⁵ oluşturmaktadır. Bu kayda göre cami, 1160/1161 tarihinde Sultan Sancar tarafından yaptırılmış, 1297/1298 (697 H) tarihinde de Emir Süleyman bin Eşref tarafından tamir ettirilmiştir. Belgede, bu bilgilerin, caminin kapısına işlenmiş yazılardan (bi-mücebi hatt-ı tarih-i menkuş ber dergâh-ı cami-i mezkür) çıkarıldığı belirtilmiştir. Nitekim bu kayda dayanılarak caminin 1160 tarihinde yaptırıldığı, 1914 yılı Konya Salnamesi'nde ve diğer bazı araştırmalarda kaydedilmiştir.¹⁷⁶

Cami'nin Sultan Sancar tarafından yaptırıldığını savunan Ömer Tekin ve Recep Bilginer, eserlerinde şu ifadelerle yer vermişlerdir: "...1140 yılı Şevval avasıtında defterhane-i âmireden çıkarılmış olan bir kayda binaen Eşrefoğlu Camii denmekle bilinen Büyük Cami, 656 yılı ki, 1137 senesi miladisinde Selçuk hükümdarlarından Sultan Sancar, Melikşah İbni Alpaslan Selçuki tarafından inşa edilmiştir. Konya müzesinde bulunan Defter-i Atik kaydına göre, 110 sene sonraki 667 yılında kapının kitabesinden okunabildiğine göre, 140 sene sonraki 696 yılında Eşrefoğlu Süleyman Bey (Melik Mes'ud bin Keykavus emirlerindedir), ... hem bu camii hal-i hazırına ifrağ etmiş ve hem de şehir ve kaleyi imar etmiştir. Ve şehri kendisine izafe ederek Süleyman şehir namını vermiştir."¹⁷⁷ Tarihe baktığımız zaman; Horasan Selçuki şubesi, memleketlerini Afganistan'dan Anadolu'da Bizans İmparatorluğu ve Mısır Fatımiye hududuna kadar bütün Batı Asya'ya da ulaşmış ve bu memleketler 470H/1077M tarihinden önce Selçuklular'ın tasarrufuna geçmişti. Tuğrul Bey, Alparslan ve Melik

¹⁷⁴ Akyurt, **a.g.m.**, s.112.

¹⁷⁵ Bu kayıt, Yusuf Akyurt tarafından yayınlanmıştır. Bkz. Akyurt, **a.g.m.**, s.103.

¹⁷⁶ Erdoğru, **a.g.m.**, s.93-94.

¹⁷⁷ Tekin- Bilginer, **a.g.e.**, s.26.

Şah, bu geniş saha üzerinde kesin bir hâkimiyet kurmuşlardı. Melik Şah'ın H485/M. 1092 tarihinde vefat etmesinin ardından oğulları Berkyaruk, Mehmet, Sancar ve Mahmut arasında çıkan kavga ve ayaklanmalar sonucunda yurdun belli bölgelerinde yeniden Selçuklu şubeleri açılmış ve her biri istiklâlini ilan etmiştir. Son Selçuklu Sultanı olan Sultan Sancar, batı bölgelerin emirlerine müdahale etmekle beraber, doğu bölgelerine de hükmediyordu. Fakat batı bölgelerine istediği gibi nüfuz edemiyordu. Zira kendisine yakın olan, Gaznelileri mağlup etmek için uğraşıyordu. İşte bu sebeptir ki, batı tarafında kesin bir hâkimiyet kurmaya zaman ve mekân müsait değildi. Bu sebeple Sultan Sancar'ın 557H/1162M tarihinde Beyşehir'de yaptırdığı iddia edilen Caminin bunun olmasına imkân yoktur. Çünkü Sancar 552 H/1157M senesinde vefat etmiştir. Eşrefoğlu Camii onun vefatından 5 sene sonra nasıl yapılabilir.¹⁷⁸

Ancak 1584 tarihli vakıf kaydını destekleyecek kanıtlar çok azdır. Dolayısıyla birçok araştırmacı, bu kayda şüphe ile bakılması gerektiğini savunmuşlardır. Yusuf Akyurt'un da belirttiği gibi, 1160/1161 tarihlerinde Sultan Sancar hayatta değildir.¹⁷⁹ Hayatta olsa bile Anadolu Selçukluları'nın hâkimiyetindeki bir bölgede Sultan Sancar adına bir cami nasıl inşa edilmiştir? Zira Sultan Sancar'ın bu bölgede hâkimiyetinin olmadığı bilinmektedir. Yine camide bugün mevcut olan; ancak tam olarak okunması pek mümkün olmayan vakfiye kitabesinde "Sancar" ismine niçin rastlanılmamaktadır? Yoksa vakfiye kitabesi sonradan mı konulmuştur? Belgede zikredilen Beyşehir, başka bir Beyşehir midir?¹⁸⁰

İkinci görüşün kaynağını da camideki kitabeler teşkil eder. Caminin ana kapısı üzerindeki kitabeye göre cami, 1296/1297M (H696) tarihinde; caminin içindeki çinili kitabeye göre de 1299/1300M (699H) tarihinde; Emir Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey tarafından yaptırılmıştır. M.Akif Erdoğan'a göre: "...taş vakfiyede geçen âmirü'l mescid¹⁸¹ ibaresi, olayı aydınlatmaktadır. Bilindiği gibi amir, imar olunmuş demektir. Bu durumda Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey'in camiyi tamir ettirdiği ve kitabeyi kendi adına diktirdiği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca XII. yüzyılın ortalarında bölgede

¹⁷⁸ Akyurt, **a.g.m.**, s.103-104.

¹⁷⁹ Akyurt, **a.g.m.**, s.103-104.

¹⁸⁰ Akif Erdoğan, **a.g.m.**, s.94.

¹⁸¹ İbare, taş vakfiyede bu şekilde geçmektedir. Aslında ibare, "âmirü'l-mesâcid" olmalıdır. Bkz. Akyurt, **a.g.m.**, s.103.

Türk-Müslüman nüfusunun bulunduğu düşünülürse, burada bir Cuma Camii'nin mevcut olabileceği ileri sürülebilir...¹⁸²

Anadolu'da tarihi ve banisi bu kadar belli olan çok kitabeli eser, fazla değildir. Yanlış yazılmış bir vakıf kaydına dayanılarak, eserin Büyük Selçuklu Sultanı Sancar'a maledilmesi, hem kitabi hem siyasi tarihi açısından imkânsızdır.¹⁸³

1.2. Mimarisi

Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii, çağının öteki örnekleri gibi mihrabi aksı, uzun olan dikdörtgen planlıdır. Yalnız dış çevreyi meydana getiren kuzey ve doğu duvarlarının bir kısmı, yanlamasına kesen cephe duvarlarıyla, caminin duvar çerçevesi beş köşeli hale getirilmiştir.(Ek: 12) Bina planı bütününden böyle bir kesinti yapmak zorunluluğu camiden daha önce tesis olunmuş manzumenin öteki yapılarına uygunluk için düşünülmüş olmalıdır.

Bu duvar, caminin giriş yüzünü meydana getirir. Böylece eserin, o günün meydan ve caddelerine bağlanması sağlanmıştır. Cami esasında, etrafı açık serbest tipte bir yapıdır. Yalnız doğu duvarlarının kısmen ortasına türbe binası yapıştırılmıştır. Cami içine elverişli bir hacet penceresi bulunmaktadır.¹⁸⁴ Cami içerisinde yer alan kuzeydeki pencere, eski ayakkabılığın ve yer mahfilinin yanındadır. Pencerenin üzerinde şu hadis-i şerif kazılıdır: "Kalen-nebiyyi sallallahu aleyhi ve sellem. Men bena mesciden velev himethası katatin benallahu lehu beyten fil cenne." Hadis-i şerifin Türkçesi şöyledir: "Peygamberimiz, salât ve selam O'nun üzerine olsun buyurdular ki, her kim bağirtlak kuşu yuvası kadar bir mescit yaparsa Allah da ona cennette bir ev yapar."¹⁸⁵

Caminin doğu duvarında bir girişi olduğu gibi, batı duvarında da ayrıca bir giriş yeri bulunmaktadır.

Cami dış çevresini teşkil eden kalın kâgir duvarlarda, giriş ve mihrap duvarlarında başka yerlerde, zemin seviyesinde pencere bulunmamaktadır. Bu hal, camide ibadetin huzur ve sükûn içinde yapılmasını sağlamak amacıyla tertip edilmiş olduğunu açıklamaktadır.

¹⁸² Akif Erdoğan, a.g.m., s.94.

¹⁸³ Erdemir, a.g.e., s.99.

¹⁸⁴ Mahmut Akok, "Konya Beyşehirinde Eşrefoğlu Camii ve Türbesi" *Türk Etnografya Dergisi*, S. XV, TTK Basımevi, Ankara, 1976, s.6.

¹⁸⁵ Eyüboğlu, a.g.e., s.42; Akyurt, a.g.m., s.114.

Camide iç mekânın aydınlatması, üst tabaka pencereleriyle ve orta nefdeki fenerin açıklığından olabilmektedir. Cami iç mekânına büyük ana partalden girildiğinde, kapalı bir son cemaat kısmı ile karşılaşılır.¹⁸⁶

Kuzey duvarının 5,20 metrelik kesimi son cemaat yeridir. Bu bölüm ana camiden iki akslık taş ve üç akslık ağaç parmaklıklarla ayrılmıştır. Yarım metre yükseklikte tahta tabanlıdır. İç geçit kapısının eşsiz duvar yüzeyinden sonra gelen üç göz ağaç parmaklık, bu duvarın yanına yakışacak düzeydedir. Parmaklık, camiden yanda 95 cm'lik masif bir kesim yanında çok güzel görünüşlü sarmal sekizgenlerin ortasından geçirilen bantlardan oluşur. Üç başlıktan sonra dairesel kesintilerle yukarı doğru daralan 48 cm'lik boşluklar sıralanır. Son cemaat yeri, hazineler değerindeki caminin onarımından kalma parçalar ve halılarla tıka basa doldurulmuştur. Eski fakat sanatlı üç ağaç vaiz kürsüsü ile caminin doğu ve batı ağaç kapıları ve türbenin ağaç kapısı burada bulunmaktadır.¹⁸⁷

Son cemaat mahalli, Selçuklu Ulu Camileri'nde görülmeyen, XIII. yüzyıldaki ilk uygulamalardan bir tanesidir. Bu nedenle gelişmiş bir mahalden söz edilemeyeceği gibi, harimle olan bağlantısı da ancak duvar ve parmaklıklarla sağlanabilmiştir.¹⁸⁸ Buradan harime geçmek için ayrıca, giriş yüzü mozaik çinilerle kaplı ve sivri kemerli serbest geçit kullanılır.¹⁸⁹

Bu geçit, tamamen Konya'daki Selçuklu Devri çini ananesinde tezyin edilmiştir. Kapının yerleştirildiği duvarda, yatay sıralanmış tuğlalar arasına yerleştirilen firuze rengi ve mor çinilerle zikzaklar meydana getiren bir kaplama sistemi görülür. Kapının dikdörtgen çerçevesi, çokgen şekillerin kesişmesinden meydana gelen girift bir ağ örgüsü ile bordürlenmiştir. Koyu mor renkte hafif kabartma şeritlerin arasındaki boşluklara firuze rengi çiniden levhacıklar yerleştirilmiştir. Sivri kapı kemerinin üstünde dikdörtgen bir kitabe uzanır. Mozaik çinili kapının kemerinin üstündeki koyu mor çinilerden kesilmiş nesih yazılı kitabeli panoda, caminin bitiş tarihi yazılıdır. Harflerin noktaları, küçük karelerle belirtilmiştir.¹⁹⁰ (Ek: 6)

Cami (Haremi=Harimi) kısmı cümle kapısı, mihrap aksına paralel yedi nefe bölünmüştür. (Ek: 13) Mihrap aksında olan orta nef, ötekilerine göre biraz daha geniş

¹⁸⁶ Akok, a.g.m., s.6.

¹⁸⁷ Eyüboğlu, a.g.e., s.41.

¹⁸⁸ Erdemir, a.g.e., s.101.

¹⁸⁹ Akok, a.g.m., s.6.

¹⁹⁰ Şerare Yetkin, *Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1986, s. 125.

tutulmuştur. Mihrap üstü ve önünün maksuresi (bölüntü), ikisi serbest ve ikisi de mihrap duvar üzerinde yarım direğe bastırılmış kâgir kemer ve kubbeli olup, özel plan ve çatki ile tertip edilmiştir. Cami iç mekânını örten ağaç çatki ve kirişli dam örtüsünü taşıyan ince ve çok zarif yapıdaki ağaç direkler otuz dokuz tanedirler.(Ek: 14) Cami içindeki genişliğe intizamlı bir durumda sıralanmış olan ince yapıdaki direkler, ibadet alanını neflere bölmekten ziyade, mekânın bütünlüğünü sağlamışlardır. Bazı direkler arasına yine ağaçtan gergi kirişleri koyarak, ayrıca bölüntüleri tesis edilmiştir.¹⁹¹

İçleri eşsiz bir güzellikteki bu ve buna benzer az sayıdaki Ahşap Sütunlu Camiler, kimi araştırmacılara göre, Orta Asya Çadır Sanatından gelme bir geleneğin gelişmiş ürünleri olarak kabul edilmektedir.¹⁹²

Derinlemesine yöreler ve aynı doğrultuda sahnalara ayrılan camilerde orta sahnının daha geniş ve yüksek tutulması, Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii'nde de uygulanmıştır. Yan sahnılardaki tali kiriş uçlarının orta sahnında konsol halinde sıralanıp yontularak; bunların üstüne orta sahnı örten tali kirişlerin atılmasıyla bir-iki kademe yükseltelen orta sahnıla, yan sahnılar arasında oluşan seviye farkıyla meyilli tavan sistemi uygulanmıştır. Bu uygulama içeride ferahlık yaratırken, monotonluğu giderip perspektif bir görünüşle hareketlilik sağlamakta, dışarıda ise yanlara meyilli dam seviyesinde yağmur ve kar sularının tahliyesini kolaylaştırmaktadır. Ankara Arslanhane Camii, Ayaş Ulu Camii, Yollarbaşı, Doğanhisar, Kasabaköy-Mahmutbey, Kireli Camiler bu uygulamaya örnek eserlerdir. Orta sahnının tavanına açılan ve sonradan büyütülen aydınlık feneri, iç avluyu sembolize eder ve aynı zamanda aydınlatmayı sağlar.

Stalâktit başlıkların üzerine, mihrap duvarı doğrultusunda oturan ana kirişlere dik yönde sıralanmış ve başları motiflerle süslü olan tavan kirişlemesinin oluşturduğu ahşap yapının üstü, çatı kaplamasını taşıyan tahtalarla örtülüdür.¹⁹³

Altındaki "karlık" diye tabir edilen çukur ise, bir su tesisidir. Divriği, Niğde, Erzurum, Kayseri Ulu ve Huand Hatun Camileri gibi Selçuklularla bir süre gelen bu iç avlu geleneği, Beylikler Dönemi'nde Bursa Ulu, Yeşil, Yıldırım Camileri ile, Edirne Eski Camii'nde de devam etmiştir. Yalnız; Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey

¹⁹¹ Akok, a.g.m., s.7.

¹⁹² Unutmaz, a.g.m., s.290.

¹⁹³ Ataman Demir, "Anadolu'nun Ahşap Direkli Camileri Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii Beyşehir", İlgi Dergisi, Yıl:19, S. 43, İstanbul, 1985, s.21.

Camii'ndeki bu su tesisi, diğer örneklerinden farklıdır ve bir "Şadırvan" veya "çeşme" olabilir diye geçiştirilemez.

Birkaç metre derinliği olan bu tesisin söylenenlerin dışında daha başka amaçlarla -karlık veya depo- kullanılabileceği, hatta; içerideki ısyı ve nemi düzenleyen bir termostat görevi üstlenebileceği ve benzeri gibi ihtimalleri akla getirmektedir.

Mihrap önü kubbesi, Büyük Selçuklularla, Erken İslam Camilerinde uygulanan ve Anadolu'da Selçuklu ve Beylikler'de sıkça karşımıza çıkan bir örnektir. Yer yer sayısı ve büyüklüğü değişebilmektedir. Selçuklulara ait Akşehir, Harput, Malatya, Bitlis, Niğde, Erzurum, Divriği, Niksar, Kayseri Ulu Camilerinde uygulanan bu gelenek, Manisa, Birgi, Aksaray, Selçuk İsa Bey Camileri ile devam ettirilmiştir. Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii'nde, mihrap önü kubbesinin bulunduğu alanın zeminden parmaklıklarla ayrılması pek karşılaşılmayan bir özelliktir.¹⁹⁴

Emirler (Bey) Mahfili; Caminin sağ ön köşesinde iki göz, yerden 3,94 metre yükseltilmiş ve başlıklı iki direk üzerine emirler mahfili kurulmuştur. Ön yüzü 1,45 metreye ve yanları 0,90 metreye kadar cevizden işlemeli parmaklıklarla çevrili olan mahfile, karşıdan 14 basamaklı bir merdivenle çıkılmaktadır. Tavanı çatıdan çıkıntılıdır. Parmaklıkları son cemaat yerininkine benzeyen mahfilin duvarlarının, önceleri çini ve tuğlayla kaplı olduğu iz kalıntılarında anlaşılmaktadır. Mahfilin altında gizli bir yeraltı yolu vardır.¹⁹⁵ (Ek: 3)

Bey mahfilinin hariminkinden daha yüksek tutulan tavanı, dıştan da yükseltilmiş, duvar ve açılan pencerelerle vurgulanmıştır. Selçuklularda sıkça karşılaşılan bey ya da hünkâr mahfilleri (Divriği Ulu Camii, Konya ve Niğde Alaaddin Camilerinde olduğu gibi) XIV. Yüzyıl.'da azalmış, XV. Yüzyıl.'dan itibaren tekrar çoğalmaya başlamıştır.¹⁹⁶

Son cemaat yerinin üstü, aynı zamanda kadınlar mahfili olarak tanzim edilmiştir. Buraya, cümle kapısının hemen solunda yükselen taş ve 11 basamaklı merdivenle çıkılır. Mahfelin önünü sınırlayan 0,60 m yükseklikteki korkuluğun bir bölümü sade ve düz parmaklıklar halinde dizilirken, çoğunluğu ortalarında altıgen ve dört köşeli yıldızlar teşkil eden geometrik geçmeler şeklindedir. Mahfel döşemesi aynı zamanda son cemaat yerinde tavan örtüsüdür.

¹⁹⁴ Erdemir, a.g.e., s.102; Unutmaz, a.g.m., s.290.

¹⁹⁵ Eyüboğlu, a.g.e., s.46.

¹⁹⁶ Erdemir, a.g.e., s.102; Unutmaz, a.g.m., s.290.

Caminin çinili kapısından girer girmez, gerek ahşap sütunların, gerek içerdeki ışığın düzenlenişi, gözleri ister istemez doğrudan doğruya çinili mihrap üzerine çeker.(Ek: 4) Caminin mozaik çinili mihrabı, sanat tarihçilerince Selçuklu devri mihrapları ile yarışacak düzeydedir. Konya mihraplarına bağlanan mihrabın boyutları: 4,58 m genişlik ve 6,17 m yükseklik şeklindedir. Birgi Ulu, Bursa Yeşil Camii ve Hasbey Darü'l Hüffaz gibi beylik yapılarının mihraplarına basamak teşkil etmiştir. Yeşil cami haricinde, Beylikler Devri Çini mihraplarının da en büyüğüdür.¹⁹⁷

Mihraptaki yazılara bakacak olursak; sağdaki ve soldaki amudi satırlarda yukarıdan aşağıya şu mealdeki ayet-i kerimeler yazılıdır: “Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla. Rabbim! Bana tarafından hayırlı bir nesil bağışla. Şüphesiz Sen duayı hakkıyla işitensin, dedi. Zekeriyya mabedde durmuş namaz kılarken, melekler O’na şöyle nida ettiler: Allah sana kendisi tarafından gelen bir Kelime’yi tasdik edici, efendi, iffetli ve Salihlerden bir Peygamber olarak Yahya’yı müjdeler. Zekeriyya Rabbim! dedi, bana gelip ihtiyarlık çattığına, üstelik de karım kısırly olduğuna göre benim nasıl oğlum olabilir? Allah şöyle buyurdu: İşte böyledir, Allah dilediğini yapar. Zekeriyya: Rabbim! (Oğlum olacağına dair) bana bir alamet göster, dedi. Allah buyurdu ki: Senin için alamet, insanlara üç gün, işaretten başka söz söylememendir. Ayrıca Rabbini çok an, sabah-akşam tesbih et.”¹⁹⁸

Yine mihrabın istalaktinin üstünde ayrı bir kitabe içinde En’am Suresi’nin 79. ayeti çini mozaik ile yapılmıştır. Ayet-i Kerime şu mealde: “Ben Hanif olarak, yüzümü, gökleri ve yeri yaratan Allah’a çevirdim ve ben müşriklerden değilim.” Mihrapta, stalaktit altındaki alında yer alan motifler, Konya Karatay Medresesi kubbesi içindeki motiflerle büyük benzerlikler gösterir.¹⁹⁹

Caminin içinde küçük ve ağaçtan yapılmış istalaktiti çok düzgün ve muntazam bir mihrap daha vardır. Mihrabın üzerinde Zariyat Suresi’nin 56. ayet-i kerimesi yazılıdır. Ayet-i Kerime şu mealde: “Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.” Mihrabın iki tarafında “Ya Hayy” “Ya Kayyum” yazılıdır.²⁰⁰

¹⁹⁷ Erdemir, a.g.e., s.104; Yetkin, a.g.e., s.126; Hasan Özdenur, *Konya Vakıf Eserleri*, 1985, s. 20; Unutmaz, a.g.m., s. 290; Komisyon, “Eşrefoğlu Camisi” mad., *Yurt Ansiklopedisi*, C.VII, s. 5247, Gönül Öney,

İslam Mimarisinde Çini, Ada Yayınları, İzmir, 1987, s. 47.

¹⁹⁸ Âl-i İmran Sûresi, 38-41.

¹⁹⁹ Demir, a.g.m., s.21.

²⁰⁰ Akyurt, a.g.m., s.117-118.

Eşrefoğlu camii'nin minberi, yüksekçe, dokuz basamaklıdır.(Ek : 4) Cephesinin eni 1,03, yüksekliği 2,70, iki kanatlı kapısının eni de 0,80 metredir. Kaidelerin enleri 2,5 cm'dir. Yusuf Akyurt, murabba sahadaki kufi yazının marangozluktaki çatmalarla tatbikini ilk defa bu minberde gördüğünü, Suriye, Mısır ve İspanya'da bu yöneme rastlamadığını ifade etmiştir.²⁰¹ O halde Selçuklular bu hususta ilk olma şerefini kazanmışlardır diyebiliriz.

Minberin yan taraf kaidesi 4,02, kubbesine kadar yüksekliği 5,10 metre, kürsü yüksekliği 340 cm'dir. Korkuluk parmaklığının eni 92 cm'dir. Minberdeki geometrik şekillerin biri diğerinden farklı değildir. Minberin sağında ve solunda yüksek, birer satırlık iki yazı vardır. Bu yazıların hadis-i şerif mi yoksa güzel söz mü olduğuna dair net bir bilgi yoktur.²⁰² Ceviz ağacından yapılmış olan oymalı ve çatmalı minber, Anadolu camilerindeki minberlerin en güzellerinden biridir.²⁰³

Bir çatma tekniği olan hakiki künde-kârî tekniği ile yapılmış olan minber, XIII. Yüzyıl'ın son uygulamasıdır. Bu teknikte önemli olan, yapılan eserin bütünüyle küçük küçük işlenmiş ve oyulmuş parçaların birbirilerine geçmesiyle, hiçbir tutkal veya çivi kullanmadan yapılmış olmasıdır. Minber kapısının üstünde yer alan ve küfi yazılı oymalardan oluşturulmuş karenin içinde Allah, Muhammed lafızları ve dört halifenin isimleri yazılıdır. Kemerin üstündeki Arapça yazılı kitâbede ise, "yerli yerine konmuş bu yüksek ve düzgün minberi adaletli Bahadır Eşrefoğlu Emir Süleyman yaptırdı" yazılıdır. Kemerin köşe dolgularının iki yanında yine yapan ustanın adı "Amelehu İsa" olarak belirtilmiştir. Konya Alaaddin Camii'nden ilham almış, Birgi, Manisa, Bursa Ulu Camileri'ne örnek olmuştur.²⁰⁴

Mihrap kubbesi önünde ve caminin uzun ekseni üzerinde bulunan müezzinler mahfili ise daha sonraki bir dönemde, H. 982/M.1574 tarihinde Mustafa Bey isminde bir vezir oğlu tarafından yaptırılmıştır.²⁰⁵

İtikâf mahfili; Kubbenin altındaki bir akslık yer, iki yandan birer geçit bırakılarak, ceviz ağacından bir parmaklıkla ayrılmıştır. Bunlar, Ramazan Ayı'nın son günlerinde ibadete çekilenler için ayrılmış itikâf hücreleridir.²⁰⁶

²⁰¹ Akyurt, a.g.m., s.116.

²⁰² Akyurt, a.g.m., s.116-117.

²⁰³ Demir, a.g.m., s.21.

²⁰⁴ Unutmaz, a.g.m., s.291; Erdemir, a.g.e., s.104.

²⁰⁵ Unutmaz, a.g.m., s.291.

²⁰⁶ Eyüboğlu, a.g.e., s.46.

Müezzinler mahfili; Mihrabın kuzeyinde ve mihrap önü kubbesi altına yakın yerdedir. Dış merdivenle çıkılan mahfilin ağaçları, yağlı boya çiçeklerle bezenmiş ve yağlı boya ile şu yazı yazılmıştır:

“saadet bad” Mustafa Beğ ki sahibu’l hayrat
 “mübarek bad” pederi peder vezir sultanı
 “saadet bad” cami içre meh mahremde
 “mübarek bad” eyledi bir makam nurani
 “saadet bad” göricek dahi ben didem tarih
 “mübarek bad” ne güzel mahfil ettiler ani
 “saadet bad” ketebehu el-fakir Seyyid Muharrem
 “mübarek bad” 982²⁰⁷

Mahfilin 58cm’lik parmaklık örneği galeriden alınmış ve başarıyla yapılan döşemesi 2,34 metre gibi fazla olmayan yüksekliğiyle cami içinin anıtsallığını bozmayacak bir oran verilmiştir.²⁰⁸

1.3. Süsleme

Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii, süsleme açısından Anadolu’da benzeri olmayan bir eserdir. Türk mimarisinin en zengin süsleme elemanları olan taş, tuğla, çini, alçı ve ahşap malzemenin aynı güzellik ve zenginlikte kullanıldığı başka bir örnek-belki Sahib Ata Camii’nden başka mevcut değildir.²⁰⁹

Camide tekrardan kaçınıp çeşitliliğe erişme tutkusu, caminin her santiminde görülmektedir.²¹⁰

Camideki süslemeyi, beş ana grupta değerlendirmek gerekir:

²⁰⁷ Akyurt, a.g.m., s.118.

²⁰⁸ Eyüboğlu, a.g.e., s.46.

²⁰⁹ Erdemir, a.g.e., s.105.

²¹⁰ Eyüboğlu, a.g.e., s.44.

1.3.a) Taş Süsleme

Taş süslemenin uygulandığı kısımlar ön cephe ve buradaki pencereler, taç ve tali kapılarla sebil, minare ve kütüphane cephesidir.²¹¹

Bütün yapılarda olduğu gibi burada da süsleme, ön cephede yoğunlaşmıştır. Kesme taş malzemenin hâkim olduğu bu cephe, kenarlardan profilli silmelerle kuşatılmıştır. Cephe ve köşeliklerde yıldız ve helezonik kabiraların yanı sıra damla motifleri, kademeli başlıkları olan zar kaideli zik zaklı sütunceler dikkati çeker. “Bursa Kemerî” içinde begonya çiçeğini hatırlatan motifler, Selçuklulardan ziyade, Moğol süsleme etkisi taşırlar.²¹²

Şüphesiz ki taş tezyinatın en zengin uygulandığı eleman, taç kapıdır. Taç kapı, iki kanatlı olup, küçük parçalardan zıvanalı ve lambalı olarak, üstün bir oyma ustalığı ve çatma yöntemiyle hakiki künde-kâr biçiminde yapılmıştır. Boyutları, tüm çevresi ile birlikte 10,10 m yükseklik ve 6,00 m enindeki kapının, herbiri 2,09 m olan kapılarının üzerinde, sulûs yazıyla sağ ve solda olmak üzere Kur’an-ı Kerim’den çeşitli sûreler yer almaktadır.²¹³ Zeminden 1 m kadar yükseklikten başlayarak, üst ve yanlarda ters “U” şeklinde dolaşan bordürlerle, rozetlerde kullanılan bütün motifler bitkiseldir. Dış bordürde; yanlardan dilimli rûmi yaprakların çerçevelediği birbirine bağlanarak uç uca ulanan polmet motifine rastlanılmaktadır. Daha plastik işlenen ikinci bordürde yan yana belli aralıklarla sıralanarak birbirlerine saplarla düğümlenen palmet ve lotus kompozisyonu, Sivas Gök Medrese ile Erzurum Hatuniye Medresesi’nde yer almıştır.²¹⁴

Kapının mimarisi ve taş süslemelerinde görülen üslûp ile Sivas Gök Medrese ve Çifte Minareli Medrese kapılarında rastlanan üslûp arasındaki benzerlik, kapının Anadolu Selçuklu taş işçiliğinin devamı olacak şekilde inşa edildiğini göstermektedir. Özellikle çerçeve örneklerinin büyük bir kısmı ile köşe sütuncuklarının, Gök Medrese’de görülen motiflerle benzerliği, Eşrefoğlu Süleyman Bey dış kapısının, Sivas Gök Medrese ile Konya İnce Minareli Medrese’yi inşa etmiş olabileceği sanılan ve Gök Medrese kapılarının iki yanında ismi yazılı Konyalı Mimar “Kâlûyân”ın öğrencilerinden birinin eseri olduğu, araştırmacılarca kuşkuyla da olsa savunulmaktadır.

²¹¹ Erdemir, a.g.e., s.105.

²¹² Semra Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, TTK Basımevi, Ankara, 1987, s. 76; Erdemir, a.g.e., s.105.

²¹³ Unutmaz, a.g.m., s.289.

²¹⁴ Ögel, a.g.e., s.48; Erdemir, a.g.e., s.105.

Bir başka görüŖe göre ise kapının bir kanadının üzerindeki kuŖakta da, ustanın adı olduğu sanılan “Amelehu İsa” ismi oyulmuŖtur.²¹⁵

Harime açılan kapının kemerinin kilit taŖı üzerinde kabartılan hurma dalı ve yapraklar arasındaki kozalar, hayat ağacının deĐiŖik bir uygulaması olarak dűŖünölmektedir.²¹⁶

Batıdaki bey mahfili kapısını çepeçevre kuŖatan bordürün içindeki bitkisel süsleme, yan yana sıralanan bir palmet varyasyonundan ibarettir. KöŖelere konan gülbezeler, hemen bütün partallerde görölen bir uygulamadır.

Sebil²¹⁷, beyaz mermerden olup, devŖirme malzeme kullanılmıŖtır. Hazneye konan lahitte antik konulu figürlü bir kabartma mevcuttur. Kemer ve köŖeliklerdeki geçmeler, Sahip Ata Camii’nin portalı ve sebilleri ile benzerlik gösterir.

Minarenin kaidesi tek renk kesme taŖ gövdesi ise tuğla örgölüdüdür. Sadece pabuç kısmı üçgenlere bölünerek kırmızı, beyaz ve gri taŖlarla kaplanmıŖtır.²¹⁸ Orta direğin çapı yarım metre olup çok intizamlı yapılmıŖtır. Basamakları taŖtandır. Minare Ŗerefesine 90 basamak ile çıkılır.²¹⁹

Tek Ŗerefeli olan minare, caminin kuzeyindedir. Ŗerefenin üst kesimi 1920 yıllarında onarım görmüŖ ve özelliklerini bir ölçüde yitirmiŖtir. Minare kaidesi, 3,30 metredir.²²⁰

Minareden sonra devam eden kısımda bir kütüphaneye mevcuttur. Mekânın ön cephesinde, kapatılan kapı ve pencere yüzeylerine kazılan ters-yüz polmet sırası, külliye hamamında, AkŖehir TaŖ Medrese Mescidi’nde sıva üzerine –burada olduğu gibi- sathi olarak uygulanmıŖtır.

1.3. b) Tuğla Süsleme

Tuğla süsleme, minare gövdesinde, harime açılan inili i kapının kemer ve cephesinde, mihrapönü kubbesiyle geçiŖ elemanları ve kemerlerde kullanılmıŖtır. Minare ile kubbeyi taŖıyan kemerlerde sade örgü elemanı, i kapıyla kubbe ve

²¹⁵ Unutmaz, a.g.m., s.290.

²¹⁶ Ögel, a.g.e., s.80.

²¹⁷ Sebil: Eski zamanlarda, fazla gelip-geçme yerlerine, bazen de ibadethâneler civarına halkın parasız su içmesini temin için hayırseverler tarafından konulan su depoları.(Komisyon, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lûgat)

²¹⁸ Erdemir, a.g.e., s.106.

²¹⁹ Akyurt, a.g.m., s.118.

²²⁰ Eyüboğlu, a.g.e., s.48.

geçişlerinde ise hem örgü, hem de dekoratif olarak dizilmiş, aralarına yerleştirilen çinilerle bütünlük oluşturmuştur.²²¹

1.3. c) Çini Süsleme

Caminin iç kapısı ile cephesinde, mihrapta, önündeki kubbe ile geçiş elemanlarında bazen kabartma olarak, bazen kazılarak uygulanmış, plaka çinilerin yanısıra “mozaik tekniği” ne daha çok yer verilmiştir. Buradaki süs kompozisyonu genellikle geometriktir.

Mozaik çinili mihrabın, Selçuklu devri mihrapları ile yarışabilecek bir ihtişamda olduğunu yukarıda belirtmiştik. Mihrabın etrafını lacivert çinilerden sekiz köşeli yıldızlarla gelişen geometrik bir bordür çevirir. Aralarındaki boşluklar, firuze levhacıklarla doldurulmuştur. Yıldızların içine ayrıca başka bir yıldız dolgu yapılmıştır. Kapalı bir yıldız sisteminden alınmış kesit olan bordür, mihrabın alt kısmında bir çerçeve yaparak mihrap nişi içine döner. Bunun meydana getirdiği bir seki üzerinde diğer bordürler ve mihrap nişinin iki tarafındaki köşe sütuncukları yükselir. Esas bordür, bir kademe içe meyletmiş olup, nesih yazılı bir kitâbeyi taşır. Koyu mor çiniden kesilmiş harfler, beyaz alçıya kakılmış firuze çiniden kıvrık dallı bitkisel bir zemin üstüne yerleştirilmiştir. Mihrap nişinin üzerinde lacivert sülüs yazı ile diğer bir âyet frizi uzanır. Ayrıca tam köşelerde yuvarlak birer madalyon bulunur. İçlerinde koyu mavi çiniden mozaik tekniğinde yapılmış çok köşeli bir yıldız etrafında sıralanan palmet ve rûmîlerle zarif bir nebati dolgu vardır. Lacivert ve firuze çinilerden kesilmiş parçalar, alçı zemine kakılmıştır. Mihrap nişinin iki tarafında kaidesi ve başlığı zar biçiminde olan köşe sütuncukları vardır. Buralar da mozaik şeklinde çinilerle kaplıdır. Mihrap nişinin altındaki dikdörtgen girinti, bilhassa önemli bir dolguya sahiptir. Burada firuze rengi çinilerden kesilmiş çok ışınlı yıldızlardan gelişen girift geometrik bir ağ dolgusu vardır. Yıldızlar bir güneş gibi ışınlıdır. İçlerinde mor renkli dolgular görülür.²²²

Bu sanat şaheserinin nenden çinileri kabarcınca, 1940 yılı öncesinde görüntüsü bozan bir tahta kuşak konmuş ve dökülen alt çinilerin üstü, eşsiz güzelliği bozan bir

²²¹ Erdemir, a.g.e., s.106.

²²² Yetkin, a.g.e., s.126; Akok, a.g.m., s.9; Erdemir, a.g.e., s.107; Unutmaz, a.g.m., s.290.

kilim parçası ile kapatılmıştır. Bir söylentiye göre, mihrabın alt kesiminin çinilerini, altında bir define varmış diye bir çete başı yıktırmıştır.²²³

Mihrap önü kubbesinin yüzeyi, hem örgü hem dekoratif eleman olarak kullanılan tuğlaların arasına yerleştirilen küçük kare çinilerle, içte altı, dışta on iki kollu yıldız kompozisyonları ile tezyin edilmiştir. Çinilerle tuğla araları ayrıca firûze renkli çinilerle derzlenmiş, tuğla yüzeyleri ise şeffaf olarak sıralanmıştır. Tepedeki rozetin içine mozaik tekniği ile yerleştirilen ve “Mühr-ü Süleyman” olarak da söylenen beş kollu yıldızla, Muhammed lafzı ve dört halifenin yazıldığı kûfi yazılı kompozisyon mevcuttur.²²⁴

Kubbenin kaidesinde yeşil zemin üzerine siyah çini ile ve sülüs hatla kurdele gibi mozaik hatla yapılmış şu mealdeki ayet-i kerime yazılıdır: “Allah, O’ndan başka tanrı yoktur. O, Hayydir, Kayyumdur. Kendisine ne uyku gelir, ne de uyuklama. Göklerde ve yerdekilerin hepsi O’nundur. İzni olmadan O’nun katında kim şefaath edebilir. O, kullarının yaptıklarını ve yapacaklarını bilir (O’na hiçbir şey gizli kalmaz). O’nun bildiklerinin dışında insanlar O’nun ilminden hiçbir şeyi tam olarak bilemezler. O’nun kürsüsü gökleri ve yeri içine alır, onları koruyup gözetmek, kendisine zor gelmez. O yücedir, büyüktür. Dinde zorlama yoktur. Artık doğrulukla eğrilik birbirinden ayrılmıştır. O halde kim tağutu reddedip Allah’a inanırsa, kopmayan sağlam kulpa yapışmıştır. Allah işitir ve bilir.”²²⁵ Göbek kısmında girift kûfi yazı ile Allah, Muhammed, Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali isimlerinin yazılı olduğu kubbe, piramidal örtüsü ile bina kitlesinde dışarıdan ifadesini bulmuş kuvvetli bir eleman halindedir.²²⁶

1.3.d) Alçı Süsleme

Sadece bey mahfilinin altına rastlayan batı duvarındaki raf ve konsollarında görülür. On iki konsolla taşınan alçı rafın dışa bakan yan yüzeylerinde sıralanan palmet ve lotus motifleri Bayındır Köyü Camii’nin bugün yerinde olmayan orjinal alçı mihrabının taç’ındakilerle büyük benzerlik gösterir.²²⁷

²²³ Eyüboğlu, a.g.e., s.43-44.

²²⁴ Erdemir, a.g.e., s.107.

²²⁵ Bakara Süresi, 255-256.

²²⁶ Demir, a.g.m., s.21.

²²⁷ Erdemir, a.g.e., s.108.

1.3.e) Ahşap Süsleme

O dönemlerde taş duvar örgülerini yüksek bir biçimde yapmak sakıncalı olduğundan, etraf ve ara bölme duvarlarını kerpiç malzeme ile örmekte idiler.²²⁸

Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii'nde ahşap süsleme, portaldaki kapı kanatlarında, kapaklarında, son cemaat mahalli ile harimi ayıran şebekelerde, mihrap önünü ayıran parmaklıklarda, “karlık” korkuluğunda, müezzin, bey ve kadınlar mahfilinde, sütun başlıklarında, minberde, ana ve tâli kirişlerde, konsollar ve aralarında ve ışıklıkta, “çatma tekniği”, “rölyef (derin ve sathi oyma) tekniği”, “küdekârî”, “eğri kesim”, “kakma”, “ajur” ve “kalem işi” teknikleriyle kullanılmıştır.²²⁹(Ek: 10)

Kible duvarında mihrabın solundaki ilk pencerenin iki kapağı, ağaç işçiliğinin ve oymacılığının şaheser parçalarındandır. Kapaklar birbirine geçme ve çıtalarla takviyeli, sağlam ve sert bir ağaçtan yapılmıştır. Üstlerinde Arapça şu kitabeler yazılıdır:

Sağ kanatta: “el hasibu’l malu ve’l keremu’l takva

Sol kanatta: “el hayru adeten ve’s-semru’l haceten”

Anlamı: Mal ve kerem sahibi olmak, tanrı korkusu çekmek, itiyatların en hayırlısı ve ihtiyaçların yarattığı bir meyvedir.

Kitabenin altında bir dikey, iki yüzey motiflerle kapak kompoze edilmiştir.²³⁰

Cümle kapısı iki kanatlıdır. Arkadaki kalın tahtalara yatay ve dikey üçlü gruplar halinde çatılan ince tahta levhalar –bugün yerlerinde yoktur- altta bitkisel, üstte yazı panosu ile sınırlıdır.

Müezzin mahfilinin tavanı kırmızıya boyanarak ince çıtalarla kareli taksimatlarla ayrılmıştır. Kirişlerin alt ve yan yüzlerindeki natüralist bitki ve çiçekler, üslûp açısından caminin orjinal süslemeleriyle ayrılarak, dönem farklılığı kendini belli eder.

Bey mahfilinde iki ayrı teknik uygulanmıştır: Birincisi; caminin son cemaat mahalli önünde, karlık ve mihrap önü bölümünü ayıran parmaklıklarda da görüldüğü gibi, mahfil şebekeleri ile merdiven korkuluğunda görülür. İkinci teknik ise kalem işi boyamadır.

²²⁸ Akok, a.g.m., s.9.

²²⁹ Erdemir, a.g.e., s.108.

²³⁰ Muzaffer Batur, “Beşşehri’nde Eşşrefoğulları’na Ait Ağaç Oyma Pencere Kapakları Hakkında”, Arkitekt, C.XIX, İstanbul, 1949, s.201-202.

Diğer bir husus, önceden kesilerek şekillendirilen ve yüzeyleri nakışlanan tombrikenlerin (uçluk) bütün tali kirişlerin her iki ucuna çakılarak buranın vurgulanmasıdır. Motiflerin zenginliği yanında, işçilik ve teknik olarak da buraya ayrı bir önem verilmiştir. Ahşaptan yapılmış böyle zengin bir mahfil örneği Anadolu’da mevcut değildir.

Minberde, geometrik ve bitkisel süslemeyle yazıya yer verilmiştir. Minber, “küdekâri tekniği” ile yapılmıştır. Köşeliklerde eğri kesimli rûmilerin arasına oyulan usta adının mükemmel bir şekilde gizlenerek süslemeyle kaynaşması, benzersiz bir uygulamadır.

Destek sistemi ve tavan, kalem işi süslemenin en çok uygulandığı kısımdır. Sütunların başlıklarını oluşturan mukarnas parçalar, küçük hücreler şeklinde oyulmuş ve içleri bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir.

Konsollardaki süsleme, geometrik ve bitkisel olmak üzere iki çeşittir:

Geometrik olanlarda altlı-üstlü geçmeli ince şeritler kendi içlerinde çeşitlenerek çoğalırken, bitkiseller daha çok rûmi yapraklarla sap ve dalların tekrarı halindedir.

Orta sahinin tavanındaki ışıklığın kuzey kenarındaki mukarnas içlerine de bitkisel desenler nakşedilmiştir. Pramidal küçük hücrelerin oluşturduğu yıldız formu bu mukarnaslar, muhtemelen ışıklığın etrafını çepeçevre kuşatıyordu. Onarımlar sonucu ve genişletme esnasında tahrip edilmiş olmalıdır.²³¹

1.4. Malzeme

Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii’nin yapı malzemesine gelince; cami binasını çevreleyen kalın kâgir duvardan ön yüzünü meydana getiren portalli ve minareli duvar, baştan aşağıya yonu taşı kaplamalıdır. Kalın yapıda olan bu duvarların iç kısımları moloz dolgulu olup, iç yüzeyleri de kısım kısım sıralı moloz halinde örülmüştür.

Cami harimini çevreleyen öteki duvarlar, köşelerde yonu taşlı örgülü olup, dış ve iç yüzlerde sıralı moloz şeklinde ve belirli yükseklik seviyelerinde ağaç hatıl ve kuşaklı kalın taş duvarlar halindedir. Yüzlere yerleştirilmiş kapı ve pencerelerin kenar söve çerçeveleri ve üst kemerleri muntazam yonu taşı ile yapılmışlardır.

²³¹ Erdemir, a.g.e., s.108-112.

Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii'nin iç kısmı ve dam örtüsü tamamen ağaç malzeme ile dülkârlık sanatının ileri ve ustaca başarıya vardırılmış bir örneğidir. Bu malzeme, tamamen çam ağacıdır.

Caminin yeni örtüsü, ağaç çatı ve bakır levhalarla kaplı ise de, eskiden bu çağın öteki eserleri gibi karadam şeklinde, toprak ile kaplı idi.²³²

1.5.Tavanlar

Tavan, taş altlıklar üzerine oturan 39 ağaç direk ile kadınlar mahfilinin 10 direğine taşıtılmıştır. Dikmeler, ortalama 42 cm çapında ve sekizgen kesitindedir. Başlıkları zengin süslemeli olup, 7,5 m yükseklikleri vardır. Dikmeler, taşıyıcı ana kirişlerle üstlerinden bağlanmış ve güneye doğru yedi bölüm meydana getirilmiştir. Tavanı, bu dikmelere oturan tümü yuvarlak 25-30 cm çaplı kabukları soyulmuş çam ya da ladin ağaçları taşır. Ağaçların soyulmaları, ömürlerini ve güzelliklerini artırmıştır. Orta nef kirişlemesi, iki yan kirişin oluşturduğu konsollara oturtulan yastık ağaçları üzerine bindirilmiş ve böylece tavanın 35 cm daha yüksek olması sağlanmıştır. Emirler mahfili kirişlemesi, duvardan çıkarılan konsollara kirişler bindirilerek yapılmış ve mahfilin tavanı 1,5 metre daha yükseltilmiştir. Kubbenin kirişleri ise duvar ile üç sivri kemere ve ana kirişe oturtulmuştur.

Ana kirişler, 27x40 cm kesitindeki aralıklı bir çift ağacın kuşaklanmasıyla oluşturulmuştur. Bunların altları pahlanmış, yan yüzleri tahtayla kaplanarak çıtalarla tekrarlanan motifler yaratılıp bölünmüş ve iki kiriş arası tahtayla örtülerek alttan bakıldığında tek kirişmiş gibi bir görünüm sağlanmıştır. Ana kirişler, uçları sivriltilmiş başlıklarla direklere otururlar. Direklerin üstten 1,60 cm'lik kesimine ağaç parçalarıyla içe eğimli süs oyukcukları yapıp direk başlıkları oluşturulmuştur. Bunlar yer yer değişerek tekrarlanmıştır. Kalasları sonradan yenilenmiştir.

Tavan kiriş ve konsolların araları, yıldız motiflerinden çok renkli ve ince kalem işleri ile süslü olup, mukarnas başlıkların bazılarında da bu eski kalem işlerinden izler kalmıştır. Tavanda görülen çok renkli kalem işçiliğinin eşine az rastlanır. Orta sahin tepe ışıklığın, süslü çitalı tavanı, Anadolu'da tek örnektir.²³³

²³² Akok, a.g.m., s.8.

²³³ Eyüboğlu, a.g.e., s.46-47.

1.6. Çatısı

Cami düz tavanlı ve düz toprak örtülü olarak yapılmıştır. Mihrap önü kubbesi, orta nef, karlık boşluğu ve emirler mahfili çatıları, daha yüksekçe yapılmıştır. 1934 yılında ilk defa düz toprak dam kaldırılmış ve yerine eğik çatı yapılarak üstü kiremitlenmiştir. 1937 ve 1941 yılında kiremit çatının yeniden onarıldığı görülüyor. Ancak kiremit çatı da yetersiz kaldığından, 1956 yılında caminin üstü tamamen bakır çatıyla kaplanmış, 1978'de yeni baştan elden geçirilmiştir. Bu kaplama, caminin ömrünü etkilemeye başlayan çatı akıntılarını artık önlemiş ise de dış görünüş bir ölçüde bozulmuştur.²³⁴

1.7. Cami Halıları

Eşrefoğulları'nın Türk ve hatta dünya halıcılığında çok önemli bir yerlerinin olduğu bilinmektedir. Halıcılıkta çok ileri gitmiş olan bu Türkmen Türklerinden kalma halının üçü ile bazı kilimler, Konya Mevlâna Müzesinde sergilenmekte; bakımsız bir bölümü de caminin son cemaat yerine yığılıp bırakılmış bulunmaktadır.

Bilâl Eyüboğlu'nun Meydan Larousse Ansiklopedisi'nden yapmış olduğu altında Eşrefoğulları halıları konusunda şu ifadeler rastlamaktayız: "Eşrefoğlu Camii'nde Anadolu Selçuklu Devleti'nden kalma üç halı, bugün Konya Müzesi'ndedir. Bunlarda, Konya halıları özellikleri görülür. 5 m uzunlukta olan birincisi, koyu mavi zemin üzerine açık mavi renkte üsluplanmış çiçek resimleri ile süslenmiştir; 170 x 254 cm boyutlarında olan ikinci halının koyu mavi zemini üzerinde kırmızı, sekiz köşeli yıldızlar görülür. "Holbein Halıları" grubunun en eski örneği olan üçüncü halı, 5 m uzunlukta olduğu sanılan bütünün bir köşe parçasıdır."

Holbein Halıları, renk, teknik ve motif bakımından daha önceki Selçuklu halıları ile bağlantılıdır. Bütün desenlerde geometrik motifin egemen olduğu bu halılar, dört ayrı türde toplanır. XV. yüzyıldan sonra ortadan kalkan hayvan figürlü halıların yerini, geometrik desenli olan Holbein halıları almıştır. 1451'den sonra, önce İtalyan, sonra Hollandalı ve Flaman ressamlarının tablolarında XVI. Yüzyıla kadar canlandırılmış; Hans Holbein adlı ressam, bu halıların desenlerini kopya eden yağlı boya resimleri, bol

²³⁴ Eyüboğlu, a.g.e., s.47.

bol saraya satarak ün yaptığı için de, bu tür halıların adı yanlış olarak bu ressamın adını almıştır.²³⁵

1.8. Camiye Ait Bir Kandil

Vasıflarına değineceğimiz bu güzel ve eşsiz kandil, Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nden 1942 yılında Ankara "Asar-ı Atika Müzesi"ne sonra Ankara Etnoğrafya Müzesi'ne naklolunmuş ve müze envanterinin 7591 numarasına kayıtlanmıştır. Bronzdan yapılmıştır. Ağırlığı 670 gramdır.

İçlerine zeytin, susam yağları gibi sıvı yağlardan birisi konularak bir fitille yakılan alete kandil denir. Arapça bir kelimedir. İnsanların evlerini, mâbetlerini, işyerlerini aydınlatmak için kullandığı araçlardan birisi kandildir. Daha ilk çağlarda pişmiş topraktan, kurşundan, bronzdan, camdan, altından yapılmış kandillere rastlanılmıştır. Topraktan veya madenden yapılanlar birçok resimler, motifler veya dini ve mitolojik sembollerle süslenirdi. Peygamber Efendimiz (SAV) bir hadis-i şeriflerinde, "Her kim mescide bir kandil asarsa yetmiş bin melek ona dua eder (salâvat getirir). Hatta o kandil kırılrsa bile" buyurmuştur.²³⁶ Bunlardan, camilere kandil asılması teşvik edildiği ve asr-ı saadette de mâbetlere kandil asma geleneğinin var olduğu anlaşılmaktadır.

Selçuklular, Anadolu Beylikleri zamanlarında Anadolu'da madenlerden yapılmış asma kandillerden Hazreti Mevlâna Dergâhı'nda ve müzelerimizde bazı örnekler bulunduğu gibi mezar taşlarına, mihraplara kabartma olarak yapılmış kandil resimleri de vardır.

Her kandil gibi Eşrefoğlu Camii'ne ait kandilde de üç bölüm vardır:

1-Ağız: Kandilin ağız, yukarıya doğru genişleyen kesik koni şeklindedir.

2-Gövde: Yanlara doğru biraz çıkık görünen bir küredir. Gövde sathının en geniş yerine eşit aralıklarla üç tane ve öküz başı şeklinde küçük kulp takılmıştır.

3-Kaide: Kandilin kaidesi de aşağı doğru açılan kesik koni biçimindedir. Bu kesik koninin ağız düz olanları varsa da, Eşrefoğlu kandilinin kaidesine haşhaş kozası gibi dendonelerden ayaklar açılmıştır.

²³⁵ Eyüboğlu, a.g.e., s.47-48.

²³⁶ Bu hadis-i şerifin tamamı, güzel bir sülüsle mermer üzerine yazılarak Eşrefoğlu Camii'nin batı kapısı yukarısına konulmuştur.

Kandilin ağız kısmı, alt ve üst kenarları ikişer tahrir çizgisi arasına yine çizgilerden iki sıra zencirek süsü ile sınırlandırılmış bu süslerin arasında kalan 0,27 metre genişliğindeki satha, gayet girift ve üslûplu sülüs ile²³⁷ şu mealdeki ayeti kerime yazılmıştır: “Allah, göklerin ve yerin nûrudur. O’nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fânus içindedir; o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da, batıya da nisbet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. Onun yağı, neredeyse kendisine ateş değmese dahi ışık verir. (Bu) nûr üstüne nûrdur. Allah dilediği kimseyi nûruna eriştirir. Allah insanlara (işte böyle) temsiller getirir. Allah her şeyi bilir.”²³⁸

Anadolu Beylikleri zamanında ve 699H/1299M tarihinde yapılmış olup yazı, çini ve ağaç oymacılı sanatlar, mimari tezyinat bakımından devrinin şaheserlerinden özellikle de ahşap tavan sütunları, sütun başlıklarıyla eşsiz olan Eşrefoğlu Camii’ne asılmak için yapılmış olan kandile yazılması en uygun âyet budur.

Kandilin gövdesi, Selçuk devri mimari süslemelerinde, çini ve tezhiplerinde sıkça rastlanan dallardan, lâlelerden, rûmi motiflerden nihayetsiz bir bezeme ile süslenmiştir. Ağzındaki yazının har araları gibi gövde süslerinin zemini de kesilerek delikler açılmış, dışarıya ışık sızması için kafeslendirilmiştir. Böylece kandil, bambaşka bir zarafete erişmiştir. (Ek: 7)

Kandilin kaidesi, benzerlerinde olduğu gibi düz bir kesik koni şeklinde bırakılmış, yukarıda yazıldığı gibi şekillendirilmiş ve kaidenin dış kısmına, noktalı süsler arasına kandili yapan ustanın adı ve tarihi yazılmıştır. Bu yazı şekli Selçuklu neshidir. Bu yazının anlamı şöyledir: “699 yılında, Konya şehrinde Nusaybinli Mehmet oğlu Ali yaptı.” Ancak kandilin yapılış tarihi konusunda, harflerin noktalarının konulmamış olmasından dolayı tereddütler vardır. Yani tarihin 677 mi yoksa 699 mu olduğu tam olarak belli değildir. Bu kandilin, Konya’daki gelişi güzel kandil yapıp satan herhangi bir kandilci dükkânından alınıp camiye asıldığı düşünülürse, tarihin 677 olması mümkündür. Fakat bu kadar özenle yapılmış, bu kadar zarif işlenmiş, yazılarla süslenmiş bir kandilin rastgele yapılmış bir piyasa malı olmadığı açıktır. Eşrefoğlu’nun, o muhteşem camini yaptırırken bu camiye lâyük kandilleri de özel olarak sipariş etmiş

²³⁷ M. Zeki Oral, “Eşrefoğlu Camii’ne Ait Bir Kandil”, *Bellekten*, C. XXIII, S. 89-92, TTK Basımevi, Ankara, 1959, s. 113-114.

²³⁸ Nûr Sûresi, 35

olması akla daha yatkındır. Bu nedenle kandil tarihinin, caminin yapılış tarihine uygun olması gerektiği düşünülürse, bu tarihin 699 olması gerekir.²³⁹

1.9. Caminin Kuruluş Özelliği

Geniş bir ibadet mekânını bir örtü altına alıp, sükûn ve huzur içinde abitlerine hizmet kolaylığı sağlamak, böylece bir ulu mabedi, kurulduğu yere uygunlukla oturtmak ve etrafındaki mimari manzumeye yine uygun şekilde bağlantılı kılmak,yonu taşla işlenmiş zengin kuruş'taki kısımlarıyla, buldukları alanlara kıymet ve değer katmak, iç yapının süs değerleriyle, mabet anlam ve kutsallığını artırarak, sanat üstünlüğüne ulaşmak, kuruluşundaki amaçlardandır.

Beyşehir'de bir ulu caminin kurulması, kuşkusuz, beylik merkezi olan bu yere gerek siyaset ve gerek sosyal yaşantı yönünde bir önem kazandırması gereği ile de düşünülmüştür.²⁴⁰

Türk- İslâm mimarisinde önemli bir yeri olan ahşap camilerin Anadolu dışında bilinen en eski örnekleri Türkistan Bölgesi'nde X-XII. Yüzyıllarda tarihlenen Hive, Oburda ve Kurut'ta rastlanılan eserler olup, Gaznelilere ve Karahanlılara aittir.²⁴¹ Yine Gazneli Sultan Mahmut'un yaptırmış olduğu Arüstü'l-Felek Camii'nin göz kamaştırıcı ahşap süslemeleri, Utbi'nin Seyahatnamesi'ne bile konu olmuştur. İşte Beyşehir Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii, 30,50 m x 46,57 m'lik boyutlarıyla, muhteşem bir ahşap mimari kuruluşu ve tezyinatıyla Orta Asya menşeyli ahşap camii geleneğinin şüphesiz ki Anadolu'da orjinal kalabilen en önemli ve anıtsal temsilcisi olmuş, Konya ve özellikle de Beyşehir yöresinde zenginleşen ahşap camilere örnek teşkil etmiştir.²⁴²

1.10. Eşrefoğlu Camii'nin Önemi ve Ünü

Eşrefoğlu Camii üzerine, "en güzel", "en görkemli" gibi üstünlük pekiştirmeleri yan yana sıralanarak bir çok yayın yapılmış olduğundan, caminin önemi ve ünü hakkında bir takım alıntılar yapmanın doğru olacağı kanaatindeyiz.

²³⁹ Oral, a.g.m., s.115-116.

²⁴⁰ Akok, a.g.m., s.8.

²⁴¹ Rüçhan Arık, Anadolu'da Üç Ahşap Cami, Ankara, 1973, s.8.

²⁴² Unutmaz, a.g.m., s.291; Erdemir, a.g.e., s.112; Komisyon, "Eşrefoğlu Camii" mad., Yurt Ansiklopedisi, C.VII, s. 5247.

Doçent Ali Kızıltan bu ünlü camiyi şöyle anlatır: “Eşrefoğlu Camii, gerek iç hacmi ve detay, gerekse dış görünüşü bakımından bu tip camilerin şaheseridir. Bilhassa bu derece itinalı ve zengin ahşap işçiliği, hele bu kadar bol olarak başka bir camide yoktur. Bu eser, tekâmülün zirvesine varmış, Türk ahşap işçiliğinin bir hazinesi sayılmak lazım gelir... Anadolu’da ahşap direkler üzerine oturan düz tavanlı ulu camilerin en büyüğüdür.”²⁴³

Prof. Şerare Yetkin ise şunları yazar: “Beylikler devrine ait en muhteşem çinili eser, şüphesiz Beyşehir’de... Eşrefoğlu Camii’dir. Anadolu’nun en büyük çapta sütunlu camiidir. Muhteşem mozaik çinili mihrabının önündeki sırlı tuğla ve mozaik çini kaplı kubbesiyle ve Selçuklu taş işçiliğini devam ettiren taş kapısı ile cami, taş, ahşap ve çini süslemeyi en ahenkli şekilde birleştiren abidedir. Caminin harem kısmına açılan ve tamamen sırlı tuğla ve mozaik çini kaplı olan sivri kemerli kapı, abidevi görünüşü ile Türk çini sanatında tek örnektir.”²⁴⁴

Profesör Oktay Aslanapa’da Eşrefoğlu Camii’ni şöyle anlatır: “Cami, Selçuklu ahşap camilerinin, Selçuklu portallerinin ve Selçuklu sanatının üslûbunu daha zengin ve gösterişli bir şekilde devam ettirmektedir. Ağaç ve taş işlemlerle, mozaik çini süslemeler, Selçuklu sanatının son ve en olgun şekilde gelişmiş bir üslûp birliği içinde ahenkli bir bütünü meydana getirmiştir. Anadolu’da Selçuklu cami mimarisi, en muhteşem eserini Eşrefoğulları ile yüzyılın tam son yılında vermiştir, denilebilir.”²⁴⁵

Bilal Eyüboğlu ise cami için şu ifadelere yer vermiştir: “Eşrefoğlu Camii, görkemli dış ve iç görünüşü, anıtsal taçkapısı ve önyüzü, eşsiz mihrap ve minberi, üstün ağaç, taş, çini, nakış, renk ve işçiliği ile Anadolu’da ağaç çatı ve direkli düz tavanlı ulu camilerin en büyüğü ve en görkemlisi olup, kendisinden sonraki pek çok cami ve mescide örnek olmuş eşsiz bir Türk sanat anıtıdır ve bir anlamda da bir Türk ağaç cami müzesi gibidir.”²⁴⁶

Konya Müzesi’nin eski müdürlerinden Yusuf Akyurt’da şunları yazar: “Binada Arap ve Acem seciyesi yoktur. Camiin taş ve ağaç oymaları, çini imalatı, boya telvinatı Türkler’in mefahirinden madut asar-ı nâdiredendir.”²⁴⁷

²⁴³ Ali Kızıltan, *Anadolu Beylikleri’nde Cami ve Mescitler*, İstanbul, 1958, s.127.

²⁴⁴ Şerare Yetkin, *a.g.e.*, İstanbul, 1972, s. 125.

²⁴⁵ Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı, Remzi Kitabevi*, İstanbul, 1989, s.133-135.

²⁴⁶ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s. 34

²⁴⁷ Akyurt, *a.g.m.*, s.112.

2. EŞREFOĞLU TÜRBESİ

Caminin doğu tarafına bitişik içi kubbe, dışı konik külâh örtülü türbe, Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey'e aittir. Kümbetin 701H/1301-1302 M tarihli kitabesinden, ölümünden birkaç yıl önce yine Süleyman Bey tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır.²⁴⁸

2.1. Mimari

Camiden iki yıl sonra inşa edilen ve büyük bir pencere ile harime açılan türbe, cami yapı bünyesinden oldukça ayrı bir yapı kuruluşu durumundadır. Mimari kuruluş ve malzeme olarak cami ile organik bir bütünlük içinde değildir. Anadolu'daki mimari eserler arasında en çok çeşitlilik gösteren grubun mezar anıtları olduğu hesaba katılırsa, plan ve mimari açıdan ufak detay farklarına rağmen, Selçuklu türbe geleneğini devam ettiren eserler arasında yer alır. Çağının anıt mezar yapmadaki klâsik anlayışına uygun ve geliştirilmiş bir örnektir.²⁴⁹

Türbenin 13,4 x 0,23 metre ölçüsünde iki satırdan ibaret olan kitabesinde şunlar yazılıdır: "Fazilet ve al-i cenaplıkla vasıflandırılan, din ve milleti uğrunda yalın kılıç ve bütün dünyaya ün salmış o büyük Emir Eşrefoğlu Süleyman Bey, dünya ve ahiret azabından azade şu kokulu türbenin inşasını emretmiştir".²⁵⁰

Türbe, sekiz köşe ve sekiz yüzlüdür. Yüzlerinden biri, cami duvarına kaynaştırılmıştır. Dış yüzeylerden dört tanesi, sade anlamlı silmelerle çevrilir ve düzdür. İkisinde iki kademeli pencereler bulunmaktadır. Ortaya düşen kuzey yüzünde ise, iki kaşarlı kârgır merdivenlerle, ön sahanlığa çıkılan üstü basık kemerli, dıştan türbeye girilen kapısı yer almaktadır.

Kümbetin batısına yerleştirilen 1,30 m enindeki kapı, cami ile bağlantılıdır. Köşeleri, altta zar başlıklı sütünceyle başlar ve arayönlerdeki gibi yaya kesitli girinti olarak kapının üstünde devam eder. Ancak onlar kadar yüksek tutulmayıp, döşemeden 3,70 m kadar yukarıda kesilir. Kapı kesiminde duvar kalınlığı 2,10 m olup, bunun bir bölümü kümbet gövdesine, diğeri cami duvarına aittir. İç döşeme kotu, merdiven sahanlığı üstü ile aynı olup, doğu kapısında 0,25 m'lik duvar kalınlığınca süren bir eşik

²⁴⁸ Doğan Yavaş, a.g.mad., DİA, C.XI, s. 480; Yetkin, a.g.e., s.127; Komisyon "Eşrefoğlu Kümbeti" mad., Yurt Ansiklopedisi, C.VII, s. 5247.

²⁴⁹ Erdemir, a.g.e., s.112.

²⁵⁰ Tekin-Bilginer, a.g.e., s.28.

(seki) uygulanmıştır. Cami içine sade bir söve ile bağlantılı olup, zenginleştirilmemiş ve çerçeve düşünülmemiştir.

Cenazelik katına doğu yönde, simetrik ve 0,94 m taşkın merdivenlerin altındaki 0,70 m'lik kapıdan girilerek duvar kalınlığı içine yerleştirilen dört basamakla aşağı inilir. 5,57x5,57 m kare planlı boşluğu, doğu-batı doğrultusunda uzanan beşik tonoz örter. Kümbetin üst katında üç sanduka vardır. Bu sandukalar kârgir bir biçimde kurulmuşlardır. Bu sandukalar eski şekillerinde olmayıp,²⁵¹ sonradan yapılan onarımlarla bugünkü şekillerini almışlardır. Ortadaki sandukamın eskiden çinili olduğu ve giderek bozulup sıvandığı rivayetlerine rastlamaktayız.²⁵² Türbede ayrıca bir mahzen vardır, Mahzende, balsamlanmış (Türk mumyalaması) cesetler ve dört kuru kafa vardır.²⁵³

Türbe binası, içten tamamen yonutaşı ile bitirilmiştir. Yalnız kubbe yüzü ayrıca kesme mozaik çinilerle bezelidir. Külâh kısım örtüsü çifte cidarlıdır. Sekiz yüz ve sekiz köşeli beden duvarları üzerine, koni biçimindeki külâh örtüsü, köşelerde üçgen mogurnaslar yaparak bağlantılar sağlanmıştır.

Eşrefoğlu Kümbeti, Konya örneklerine benzemez. Ancak türbe kuruluşu itibariyle Konya dışında, Orta Anadolu'nun taş malzemesi bol ve ustalıklı kullanılan yapı bölgeleri örneklerinin tamamen bir benzeridir.²⁵⁴

Çinileri dışında daha çok Kayseri Melike Adile (1247), Suli Paşa (1339- Köşk Medrese), Ali Cafer (XIV. yüzyılın 2. çeyreği) kümbetleri anlayışındadır.²⁵⁵ Bu oluşu bakarak diyebiliriz ki; bu çağda Selçuklu yapı ve mimari varlığı içinde Türbe (Anıt Mezar) kuruluşları, değişmeyen klasik bir biçim kazanmış ve yapımı her tarafta sürdürülmüştür.

Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii ve yanına bitişik türbe binası, genel planı üzerinde incelenince, bu iki yapının birbirinden ayrı zamanlarda kurulmuş oldukları zannı ortaya çıkmaktadır. Her iki yapının malzeme ve işçiliğinden de bu hâli sezinlemek mümkündür.²⁵⁶

²⁵¹ Erdemir, a.g.e., s.112.

²⁵² Orhan Cezmi Tuncer, *Anadolu Kümbetleri 3-Beylikler ve Osmanlı Dönemi*, Adalet Matbaacılık, Ankara, 1992, s.86.

²⁵³ Akyurt, a.g.e., s.118.

²⁵⁴ Akok, a.g.m., s.8.

²⁵⁵ Cezmi Tuncer, a.g.e., s.86.

²⁵⁶ Akok, a.g.m., s.8.

Türbede, gövdeler bazen silindirik genellikle de çokgen formudur. Eşrefoğlu Türbesi'nde her kenarı taşıntılı silmelerle ayrı bir pano halinde düzenlenmiş, içte ise yarım silindirik nişlerle hareketlendirilerek değişik bir uygulamaya gidilmiştir.²⁵⁷

Aynı kentteki kümbetler, bu boyut ve görkemde olmadığı gibi, türbe gövdesinin sekizgen iken üst sırada hemen silindirikleşmesinin de bir başka örneği yoktur. Eşrefoğlu Türbesi'nde damlalıksız, basit bir çıkıntıyla başlaması, gövdeyle ilişki ve orantısını olumsuz olarak etkiler. Gövde kararsız biter. Külâh, ilk şeklini korumuyor gibidir.²⁵⁸

Eşrefoğlu Türbesi, Anadolu türbe mimarisindeki “vertikal planlı, poligonal gövdeli, pramidal külahlı” sınıflandırmasının bir varyasyonu olarak kabul edilir.²⁵⁹

Dış görüntüsü, orantıları ve ayrıntıları bir yana, Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Kümbeti, mescit katı çini bezemeleriyle, yer, kültür ve yönetim yakınlığı nedeniyle Konya Selçuklu mezar mimarisi geleneğini sürdüren önemli bir yapıdır.²⁶⁰

2.2. Süsleme

2.2.a) Taş Süsleme

Taş süsleme, türbenin içinde ve dışında kaplama elemanı olarak kullanılırken, dışta açık renkli, içte ise bilhassa nişlerin üst tarafında koyulaşmaktadır. Dış yüz kuruluş bakımından sakin durum ifade eden türbe, taş işçiliğinde çağının sanatına örnek olacak yapıda kapı ve pencerelere sahiptir.

Girişte kemer ayaklarının oturduğu sövelerde, yonca yaprağı gibi dilimlenmiş olarak, köşeliklerde ise sade plastik kabarıklar halindedir. Geometrik kompozisyonlu üst pencerelerin şebekeleri de yekpare taştan oyularak şekillendirilmiştir.²⁶¹

Türbenin iç mimarisi, çağının taş stil ve işçiliği bakımından önemle üzerinde durulacak konulardandır. Kapı ile pencerelerin iç yüzeylere bağlantısı ince ve hesaplı örgüde söve ve kemerlerle temin edilmiştir.

²⁵⁷ Erdemir, a.g.e., s.112.

²⁵⁸ Tuncer, a.g.e., s.86.

²⁵⁹ Erdemir, a.g.e., s.112.

²⁶⁰ Tuncer, a.g.e., s.86.

²⁶¹ Erdemir, a.g.e., s.112.

Bunlar, buldukları duvar yüzlerinin süsleri halindedirler. Öteki sağır duvar sözlerindeki yuvarlak kesintili nişler ise, türbe iç mekânının zenginliğini artırmışlardır.²⁶²

2.2.b) Ahşap Süsleme

Ahşap süsleme, kapı kanatlarında görülür. Türbenin kapısı cevizden olup, iki kanadı da işlemelidir. Kapının sağ kanadında “udhulüha” ve sol kanadında da “selâmun âminin” ifadeleri, güzel bir sulüs yazıyla kazılıdır.²⁶³ Türbenin şimdiki kanatları orijinal olmayıp, tahta levhalar üstüne çitalarla oluşturulurken, İstanbul Türk-İslam Eserleri Müzesi’nde sergilenen eski kanatların yüzeyi, farklı yönlerde çokgen geometrik panolara ayrılarak, içleri “sathi oyma” tekniğinde stilize bitkilerle tezyin edilmiştir. Caminin pencere kanatlarıyla benzerlik gösterir.²⁶⁴

2.2.c) Çini Süsleme

Çini süsleme, türbenin kubbesiyle eteklerinde uygulanmıştır.(Ek: 8) Kubbenin içindeki mozaik çini süsleme, çini sanatının en muhteşem örneklerinden birisidir. Bu süsleme, benzerleri arasında kişilik yaratan olgunluktur. Kubbenin tam ortasında geometrik yıldız geçmeden bir madalyon vardır. Etrafi mazgal motifi ile çevrelenmiştir. Bundan sonra girift rûmi bir tezyinat görülür. Kubbenin kasnağına doğru örnek daha gelişerek ve büyüyerek yayılır. Bir yıldız çevresinde radyal şekilde sıralanmış palmet ve rûmilerden, çok zarif bir dolgu sistemi vardır. Örnekler mor çiniden kesilmiş olup, aralarındaki boşluklara firûze çiniler yerleştirilmiştir. Ancak kubbenin kaplamasında bir özellik vardır; her kompozisyon bir beşgen ve uzun beşgen levha üzerinde mozaik tekniğinde ayrı ayrı yapılmış, sonra bunlar kubbeye uygun şekilde kaplanmıştır. Kubbeninin kasnağında, kûfi yazıdan geliştirilen ve mor çiniden kesilmiş çok zarif firiz dolaşır.²⁶⁵ Son zamanlarda yapılan restorasyonlarla kubbenin mühim bir kısmının çinileri, harap olmaktan kurtarılmıştır.²⁶⁶ Eşrefoğlu Türbesi’nin kubbesi, ayrı ayrı

²⁶² Akok, a.g.m., s.9.

²⁶³ Eyüboğlu, a.g.e., s.49.

²⁶⁴ Erdemir, a.g.e., s.113.

²⁶⁵ Yetkin, a.g.e., s.127-128.

²⁶⁶ Eyüboğlu, a.g.e., s.49.

panoların sınırları içinde bir birine bağlanan girift bitkisel süslemesi ile yüzyılın sonuna doğru değişen yeni tezyinat zevkinin en belirgin ifadesidir.²⁶⁷

Gerek mimari özellikleri ve planı, gerekse taş, ahşap ve çini süslemeleriyle Selçuklu geleneğini devam ettiren Eşrefoğlu Türbesi, bilhassa çinileriyle önem kazanmış, çini merkezi olan Konya'daki eserlerden etkilenecek Selçukluların buluşu olan mozaik tekniğinin, Beylikler Dönemi'nde en olgun örneğini teşkil etmiştir.²⁶⁸

3. BEDESTEN

Bedesten (Bedestan), değerli kıymetli kumaşlar, silahlar, mücevherler vs. alış-verişine mahsus, üstü örtülü ve mahfuz çarşı²⁶⁹ demektir.

Bedestenler güvenceli yapılar olduklarından mücevher gibi kıymetli eşyalar, tüccarların fazla paraları da emanet şeklinde buraya verilebilirdi. Bu işlevleri dikkate alındığında, banka görevi de gördüklerini söyleyebiliriz. Bedestenler, borsa işlevini de yaparlardı. Fiyat ve kalite kontrolü, bedesten tüccarları tarafından saptanırdı. Bedestenler vakıf kuruluşlarıydı. Görevlileri maaşlarını, vakıf tahsislerinden alırdı.

Bedesten tüccarları güvenilir kişilerdi. Ticari davalarda bilirkişilik de yaparlardı. Görüldüğü gibi bedestenler, devletle esnafın ilişkilerinde önemli role sahipti ve şehirde ticaretin ağırlık merkezi burada düğümleniyordu.

Bedesten sözcüğü, çarşının kumaş satış bölümünü özel olarak adlandırma eğiliminden doğmuştur. Ortaçağ'da ticaretin canlı olduğu kentlerde aynı işi yapan esnaf ve zanaatçılar, çarşıda belirli alanlarda gruplaşıyordu. Çarşının en fazla gelişen bölümlerinden biri kumaşçılardı. Bezzaslar (Kumaşçılar) çarşısının gelişmesi sonucu, bedestenler meydana geldi. Bu yapılarda daha sonra başka çeşitli mallar da depolandı ve satıldı.

Bedestenlerin Selçuklu Hanlarına benzeyen ticaret hanlarından farklı özel bir yapı halinde biçimlenişi ve ülke çapında yaygınlaşması, şehir çarşısındaki yerini alarak çeşitli fonksiyonlar görmesi, özellikle XV. yüzyılda olur.

XIV-XV. Yüzyıl Beylikler Devri'nde sayıca az olan bedestenler, XVI-XVII. Yüzyıl Osmanlı mimarisinde fazlalaşır. Bedestenler dikdörtgen planlı, eş ünitelere

²⁶⁷ Yetkin, a.g.e., s.128.

²⁶⁸ Erdemir, a.g.e., s.113.

²⁶⁹ Komisyon, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lûgat, TÜRDAV, İstanbul, 1987, s. 101.

bölünmüş, ayakların taşıdığı kubbelerle taçlanmış, kapalı mekânın etrafını çepeçevre dükkânların kuşattığı yapılardır. Kubbe sayısı bedestenin büyüklüğüne göre farklılıklar gösterir. Kapalı mekâna, her kenarın ortasına yerleştirilmiş bir kapıdan girilir. Dükkânlar yapının dış duvarları boyunca sıralanır ve buradaki caddelere açılırlar.

XV. Yüzyıl bedestenlerinin çoğunda, iç mekânda medrese hücreleri gibi bölmeler sıralanır. Zamanımızda dükkân olarak kullanılan bu hücreler, bedestenin içine birer kapıyla açılırlar. Bursa Yıldırım Bayezit, Edirne Eski, Tire ve İstanbul Eski Bedestenleri sözünü ettiğimiz hücreli bedestenlerdir.

Bunların dışında XIV-XV. Yüzyıl'a ait, ufak farklılıklara rağmen ana karakterleriyle birbirine benzeyen ve klasik Osmanlı bedestenlerine öncü olan örnekler olarak; Trabzon, Tekirdağ, Tokat, Edirne, Manisa, Beyşehir, Ankara Mahmut Paşa, Kayseri, Kastamonu, bedestenlerini sayabiliriz.

Bu bedestenlerde genel olarak ana malzeme taş, kubbe ve kemerlerde ise çoğunlukla tuğladır. Edirne bedesteninde olduğu gibi taş duvar örgüsünde değişimli tuğla sıralar görülebilir. Bedestenin emniyeti açısından iç mekân sadece dış dükkanların üstünde, kubbe altlarında yer alan pencerelerle aydınlanır.

Yukarıda saydığımız bedestenlerden; Beyşehir Bedesteni, altı kubbeli iç hücreleri olmayan, otuz bir dış dükkanlı, üç kapılı bir yapıdır.²⁷⁰

Eşrefoğulları döneminden kalma bu Beyşehir Bedesteni'nin mimari ve süsleme özelliklerini ayrı ayrı ele alacak olursak:

3.1. Mimari

Cami portalindeki vakfiyede "Bezziye Hanı" olarak zikredilen eserin yapıldığı tarihe dair bir bilgiye rastlanılmamıştır. Yalnız son zamanlarda Osmanlılar tarafından hanın batı ve hamama bakan küçük kapısı üzerinde şu ifadeler yer almaktadır:

"Çavuş başına²⁷¹ nazar etti mevla

İmaret eyledi beyşehirin âlâ

Bezzazistan yaptı hem kıldı dua

Muradını vere Hak Tealâ

²⁷⁰ Gönül Öney, *Beylikler Devri Sanatı XIV-XV YY (1300-1454)*, TTK, Ankara, 1989, 1989, s. 27-28..

²⁷¹ Zamanın Adalet Bakanı

Tamam oldu dediler ânâ tarih

Bu râna benzazistan oldu ihya²⁷²

Beyşehir Eşrefoğlu Bedesteni, orjinal haliyle günümüze ulaşamadığından esas plan ve mimarisi hakkında kesin hüküm yürütmek zordur. Mukayese yoluyla bir sonuca varabilmek için, benzer örneklerle bakmak gerekir. Ne yazık ki Selçuklu Dönemi'ne ait hiçbir bedesten örneği de mevcut değildir. Vakfiyeleri kalabilenler de mimari ve kuruluş olarak bilgi vermemektedir.

Bugünkü yapı, kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen bir mekâna oturan ve etrafında dükkanların sıralandığı "altı üniteli bedestenler" grubundandır.²⁷³ Hanın 6 kubbesinin hepsi yıkılmışken, han, Vakıflar Yönetimi'nce restore edilerek eski durumuna getirilmiştir. Kubbeleri ana duvarlara ve ortadaki iki kare taş direkli 7 tuğla kemere oturmaktadır. Duvarlara dıştan ikişer metrelik eyvanlı, 31 dükkân sıralanmıştır. Han, dükkanlarla birlikte 12x15 metre boyutundadır.²⁷⁴ Kitâbesinde M 1549 yılında tamir ve ihyâ edildiğinin yazılması, şimdiki bedestenin eski temeller üzerine kurulmuş olabileceğini, hiç olmazsa çok büyük değişikliğe maruz kalmayacağını düşündürmektedir.²⁷⁵

Beyşehir'de bundan başka eski bir han veya han harabesi bulunmadığından bu hanın, Çavuşbaşı'na ait olmayıp, Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey tarafından yaptırıldığı açıktır. Binanın yapılış tarzı da bunun göstergesidir.²⁷⁶

3.2. Süsleme

Sade yapılmış olan bedestenin, kayda değer bir süslemesi yoktur. Süsleme özelliği olmayan bedestenin, şimdiki plân şemasının XIII. yüzyılda kullanılması zordur. Eğer kullanıldıysa bile, epeyce değişikliğe gidildiği düşünülebilir. Hatta burada bulunan eski yapının bedesten haricinde de kullanılan çok fonksiyonlu bir eser olabileceği hesaba katılmalıdır.²⁷⁷

²⁷² Tekin-Bilginer, a.g.e., s.30, Halil Edhem, "Anadolu'da İslami Kitabeler-Beyşehir, Uluborlu, Alaiyye", **Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası**, Yıl:1330/1914, C.V, S. 89, s. 47.

²⁷³ Erdemir, a.g.e., s.113.

²⁷⁴ Eyüboğlu, a.g.e., s.50.

²⁷⁵ Erdemir, a.g.e., s.113-114.

²⁷⁶ Akyurt, a.g.m., s.120.

²⁷⁷ Erdemir, a.g.e., s.114.

4. HAMAM

Anadolu'daki ilk Türk hamamları olan Selçuklu Hamamları, maalesef yeterli bir araştırma ve inceleme mevzuu yapılmamıştır. Halbuki mimari eserler arasında fonksiyonu dolayısıyla kendine has bir mimari şekli ve inşaat tarzı olan hamamlar, üzerinde dikkatle durulmayı gerektiren yapılardır.

Abidevi eserleriyle dünya mimarlık tarihinde büyük bir yer işgal eden Klâsik Yunan – Roma – Bizans devri sanatından sonra benzeri fakat bambaşka bir kudret ve kuvvetle büyük eserler verebilmiş ikinci sanatın yaratıcıları, Türkler olmuştur.

Türk hamamlarının kritiği yapılırken, göz önünde bulundurulması gereken nokta, diğer Türk yapılarında da görüldüğü üzere, her şeyden önce tabiiyet, organiklik, maksada uygunluk, inşaat kolaylığı ve estetik problemleridir.

Anadolu'nun eski şehirlerinde, muhtelif devirlerde gerek külliyelerin bir parçası ve gerekse müstakil olarak inşa edilmiş Türk hamamları çok fazladır. Kısa bir müddet için bile olsa, büyük bir topluluğun konaklaması için yapılmış Selçuklu Kervansaraylarında, hamama da bir yer ayrılmış olduğu bilinen bir gerçektir.

Devrinin özelliklerini muhafaza eden günümüzde de kullanılmaya devam eden Selçuklu hamamlarının varlığından söz edebileceğimiz gibi; bunların yanı sıra Anadolu'nun muhtelif şehirlerinde yıkılarak ortadan kalkmış veya harabe halinde bulunan, sonradan geçirmiş olduğu tamir ve tadillerle devrinin hususiyetlerini kısmen veya tamamen kaybetmiş pek çok Selçuklu hamamının da var olduğunu belirtmek gerekir.

Bunlardan bir tanesi de Beyşehir'de Eşrefoğulları Dönemi'ne ait hamamdır. Beyşehir'de, üzerinde I. Sultan Ahmed'in tamir kitabesini taşıyan eski kale yapısı ile Eşrefoğlu Camii arasındaki yolun batısında ve bedestenin karşısında bulunan bu hamam, çevre zemininden itibaren 2,5 m kadar toprağa gömülmüş ve oldukça harap vaziyettedir.²⁷⁸

Bu hamam için eski Konya Müze Müdürü merhum Yusuf Akyurt, "Hamam ise hanın tam karşısındadır. Kadın ve erkeklere mahsus iki kısımdır. Harap bir halde olup içi saman dolu olduğundan planı alınamamıştır" demekte ve "Eşrefoğlu hamamı, kadınlara ve erkeklere mahsus olmak üzere iki kısımdır. Hamam tam hanın garbinde on

²⁷⁸ Yılmaz Önge, "Konya Beyşehir'de Eşrefoğlu Süleyman Bey Hamamı", *Vakıflar Dergisi*, S. VII, Ankara, 1968, s. 139-140.

beş metre kadar mesafededir. Fevkâlade harap ve içi saman olduğundan plâni alınamamıştır” diye tekrarlamaktadır.²⁷⁹

Ömer Tekin ve R. Bilginer ise hamam hakkında şu ifadelere yer vermişlerdir:

“... Bezzazlar hanı'nın batı cihetinde yine Selçuk eserlerinden ve adı geçen cami vakıflarından büyük hamam adı ile anılan erkek-kadın iki kısım olmak üzere bir hamam daha mevcuttur. Sanat ve zerafet itibarıyla bu da çok kıymetli eserlerdendir. Bakımsızlık, sanatı takdirsizlik yüzünden haraba teveccüh etmiş ve etrafındaki komşuları, saman koymak için bir çok yerlerinden delik açmışlardır. Bu icazkâr ataları müessesesini şu halde görüp de müteessir olmamak elden gelmiyor.”²⁸⁰

4.1. Mimari

Kadınlar ve erkeklere mahsus çifte hamam olarak inşa edilen Eşrefoğlu Hamamı'nın bugün ancak bir kısmı mevcuttur. Bu kısmın ise kadınlara mı, yoksa erkeklere mi ait olduğunu ilk bakışta ayırtmak mümkün değildir. Ancak, mevcut yapının bedesten tarafına açılan ve bugün toprağa gömülmüş halde bulunan giriş kapısına bakarak erkekler hamamı olduğu tahmin edilebilir. Çünkü çifte hamamlarda, kadınlar kısmının kapısı genellikle ve zaruret olmadıkça ana yola veya meydana açılmamaktadır.

Hamam girişini sivri bir tonoz örter. Hamamın dışarı açılan kapısı bugün toprak altında kalmış, içerisi de takriben 1,5 m kadar molozla dolmuştur. Bu kısım, tonozun tepesindeki bir gözden ışık almaktadır. Girişin solundaki kapıdan, 7,5 m çapındaki kubbeli soyunma kısmına geçilmektedir. Bu kapının karşısına rastlayan sağ taraftaki kapıdan da yine sivri tonozla örtülmüş bir odaya geçilmektedir. Burası halen kümes olarak kullanılmaktadır.

Soyunma kısmının büyük kubbesi duvarlara ve köşelerde, üçgen kesitli plâstir şeklinde zemine kadar inen ayaklara istinat ettirilmiş sivri kemerli tromplara oturtulmuştur. Soyunma mahallinin kare plâni, gerek bu tromplar ve gerekse bunların iki yanında yer alan üçgenlerle kubbenin dairevi kaidesine bağlanmıştır. Kubbe eteğinde basit bir silme mevcuttur. Kubbenin merkezinde dıştan içeriye doğru daralan bir ışık feneri boşluğu ve bunun etrafında asimetrik bir şekilde tertiplenmiş üçlü gözler içeriye

²⁷⁹ Akyurt, a.g.m., s.113.

²⁸⁰ Tekin-Bilginer, a.g.e., s.31.

aydınlatmaktadır.²⁸¹ XII-XIII. yüzyılın ilk yarısına ait Selçuklu Hamamlarının sıcaklık kubbesindeki tekli ışık sistemi, ikinci yarıdan itibaren bileşik ışık gözlerinin ilavesiyle çoğaltılmış, daha fazla aydınlatılma sağlanmıştır.²⁸² Eşrefoğlu Hamamı buna iyi bir örnek teşkil eder.²⁸³

Soyunma kısmının taş döşemesi ve ortada olduğu tahmin edilen havuzu, harap olmuştur. Soyunma kısmında, giriş kapısından başka iki kapı daha mevcut olup, bunlardan biri sıcaklık kısmına, diğeri de soğukluk kısmına geçit vermektedir. Hamamlarda ısı kaybına mani olunmak için soyunma kısmı ile sıcaklık kısmı dikekt olarak irtibatlandırıldığı düşüncesiyle, yukarıda bahsettiğimiz basık kemerli kapının sonradan açılmış olduğu tahmin edilmektedir.

Kubbeli oda, soğukluktur. Plan itibariyle kareye yakın bir dikdörtgen şekil gösteren bu kısım, çıkıntılı bir etek silmesinden itibaren köşe üçgenleri ile geçilen onikigen üzerine 3,40 m çapından bir kubbe ile örtülmüştür. Ancak bugün bu kubbe, kısmen çökmüş ve odanın içi molozla dolmuştur. Bu odanın hacme ve sıcaklık hücresine açılan biri basık, diğeri sivri kemerli kapılarında, firûze sırlı tuğlaların bâkiyeleri görülmektedir.

Köşe hücresi vasıtasıyla, merkezi bir kubbe etrafında haçvârî bir şekilde tertiplenmiş sivri tonozlu, dört eyvan ve köşelerde kubbeli birer halvetten ibaret sıcaklık kısmına girilmektedir. Sıcaklığın bu şeması, Klâsik Osmanlı Hamamlarında da çok sık görülür.

Halvetlere, eyvanların arasındaki dar duvar sathlarına açılmış sivri kemerli köşe kapıları ile geçilmektedir. 5,25 m çapındaki sıcaklık kubbesi, bu kapı kemerlerinden itibaren genişleyerek yükselen pantantifler ve eyvan kemerlerine oturtulmuştur. Halvet kapılarının üstlerindeki pantantiflerde baklava şeklinde, duvar sathından içerlek birer ayna görülmektedir. İlk bakışta bu çukur sathların daha önceleri çini vs. plâkalarla süslenmiş olduğu tahmin edilse de, bu hususta fikir verebilecek hiçbir örnek mevcut değildir.

Eyvanların özengi hizalarında ve kubbe eteğinde basık iç bükey profilli silmeler mevcuttur.

²⁸¹ Önge, a.g.m., s.140-141.

²⁸² Yılmaz Önge, "Eski Türk Hamamlarında Aydınlatma", *Vakıflar Dergisi*, S. XII, Ankara, 1978, s. 130.

²⁸³ Erdemir, *Eski Türk Hamamlarında Aydınlatma*, s.114.

Halvetlerden biri oldukça iyi durumdadır. Basit konkav bir etek silmesinden başlayarak köşe üçgenleri ile teşkil olunan onikigen üzerinde 270 m çapındaki bir kubbe ile örtülmüştür. Bu hücrelerin sıcaklığa açılan köşe kapıları dolayısıyla 3,00 x 3,00 ebadındaki kare plân, ancak kapı üzerinden itibaren düzgün bir şekil gösterir. Odalardan birinde, zeminden 30 cm yüksekliğinde iki mermer köşe kurnası mevcutsa da bunların son zamanlarda buraya konulmuş olduğu bellidir.

Sıcaklığın batı hududunu, boydan boya sivri bir tonozla örtülmüş su deposu teşkil etmektedir. Bu depo sıcaklık kısmı ile klâsik Osmanlı hamamlarında olduğu gibi bir pencere ile irtibatlandırılmıştır. İcabında bu pencere vasıtasıyla ve bir iki basamakla su deposuna inilebilmektedir. Su deposunun tonozu yer yer arzani ahşap gergilerle takviye edilmiştir. Bu deponun bugün yıkılmış olan diğer kısım boyunca da devam ettiği, izlerden anlaşılmaktadır. Deponun içi ve çevresi moloz dolu olduğundan kozon, külhan ve cehennemlik kısımları hakkında bilgi vermek mümkün değildir.

Mevcut hamamın kuzey tarafındaki odalar ile sıcaklığın eyvanı, dış zemin hizasına kadar toprakla dolduğundan, duvarların diğer kısımda ne şekilde devam ettiği belli olmamaktadır.²⁸⁴ Ancak bu izlerin mevcudiyeti, hamamın daha büyük boyutlu olduğuna işaret eder. Ayrıca Eşrefoğlu Hamam'ında bir de "keçelik" mekânının varlığından söz edilmektedir.²⁸⁵

4.2. Malzeme ve Süsleme

Gariptir; aradaki 300-400 senelik bir zaman farkına rağmen, Selçuklu Hamamları ile Klâsik Devir Osmanlı Hamamları arasında, inşaat geleneklerinin ve yapı şekillerinin icap ettirdiği bazı detaylar hariç, büyük bir fark görülmemektedir. Soyunma ve sıcaklık kısımlarının üstünü örten kubbeler, diğer üst örtüler arasında büyüklükleri ve yükseklikleri ile derhal kendilerini gösterirler. XIII. Yüzyıl'ın birçok cami, mescit ve hamam kubbeleri gibi Eşrefoğlu Hamamı'nın kubbeleri dıştan bir kasnak veya tanburla çevrilmemiştir. Umumiyetle bu büyük kubbelerin oluşturduğu duvarlar, diğer duvarlardan daha kalın olarak inşa edilmişlerdir. Eşrefoğlu Hamamı'nın mevcut kısmında ise, soyunma kısmının 7,50 m çapındaki kubbesinin oturtulduğu 80 cm'lik duvarlar ile halvetlerinde 2,70 m çapındaki kubbelerin oturtulduğu 75 m'lik duvarlar

²⁸⁴ Yılmaz Önge, "Konya Beyşehir'de Eşrefoğlu Süleyman Bey Hamamı", s. 141-142.

²⁸⁵ Erdemir, a.g.e., s.114.

arasında 5 cm gibi çok az bir fark vardır. Buna rağmen bina yüzyıllara ve insan eliyle yapılmış tahriplere başarıyla göğüs gerebilmiştir. Bunda da kullanılan malzemenin, özellikle de harcın rolü muhakkak ki büyük olmuştur.

Dış ve iç duvarlar sıralı moloz taştan yapılmışlardır. Bugün hamamın üzeri, kalın bir toprak tabakasıyla örtülüdür. Ancak yıkılan kısımlara bakarak bütün kubbe ve tonozların 35 cm kalınlığında tuğla ile örülmüş olduğu anlaşılmaktadır.

Soyunma kısmı dışta 95 cm'den içte 70 cm'ye daralan, sıcaklık kısmı da dışta 105 cm'den içte 90 cm'ye daralan daire şeklinde merkezi kubbe deliklerinden ışık almaktadır. Ancak bunlardan sıcaklık kısmının bu kubbe deliği üzerinde ikinci bir kubbeciğin yükseltilmiş olabileceği ihtimal dahilindedir. Çünkü Osmanlı Hamamlarında bu şekilde kubbeciklere sık sık rastlanılmaktadır.

Soyunma kubbesinin bu ışık deliği üzerinde benzer örneklerden yola çıkılarak, kârgir bir ışık fenerinin bulunduğu söylenebilir.

Soyunma kısmı kubbesindeki üçlü gözler, 24 cm çapında pişmiş toprak künklerin 14 cm ara ile kubbe örgüsü arasına konulması ile meydana getirilmiştir (Üç benek motifi). Muhtemelen bunların üzerinde cam fanuslar mevcut idi.

Keza bugün Eşrefoğlu Hamamı'ndaki köşe halvetinde ve su deposuna bitişik eyvanda mevcut olan çeyrek daire şeklindeki basit köşe kurnalarının XIX.yüzyılın ikinci yarısında buraya konulduğu tahmin edilmektedir. Bu da hamamın bu tarihlere kadar kullanılmış olduğunu göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Kubbelerin kısmen veya tamamen yıkılmış olması yüzünden halvet ışıklarının tertibi hakkında bilgi vermek mümkün değildir.²⁸⁶

Hamamda dikkati çeken yegâne süsleme, sıcaklık kısmının eyvanlarında tonoz özenleri ve köşe halvetlerinin duvarlarındaki sıva üzerine kalıp basma usûlü ile yapılmış çok güzel ve enteresan tezyini bordürler, motiflerdir. "Malakavi"ye benzer şekilde sıva daha kurumadan önce hazırlanan kalıpların –muhtemelen tahta- ıslak yüzeye bastırılması sûretiyle yapıldığı sanılmaktadır.²⁸⁷

Bir kuşak şeklinde duvarlarda dolaşan bu tezyinat, kubbenin istinat ettirildiği üçgenlerle teşkil edilmiş kasnağın 70. cm. kadar altında dolaşmakta olup, 7 cm'lik bir

²⁸⁶ Önge, Konya Beyşehir'de Eşrefoğlu Süleyman Bey Hamamı, s.142-143.

²⁸⁷ Erdemir, a.g.e., s.114.

bordür ile bunun üstünde içleri rûmi süslenmiş ve tepeleri bir lâle şeklinde nihayetlenen palmet motiflerinden ibarettir.

Altaki ince bordürde, merkezinde yedi köşeli bir yıldızın bulunduğu bir madalyon ile bunun üstünde buluta veya enli bir yaprağa benzeyen bir motif ve bunları kuşatan stilize çiçeklerden ibaret kompozisyon, muayyen aralıklarla tekrarlanmıştır. Bunlar arasındaki boşlukların solunda stilize bir ibrik motifi, sağında ise yine çok stilize olarak, yürüyen bir hayvan üzerinde duran insan figürü ile bunun omuzu hizasında, içinde beş köşeli bir yıldız bulunan küçük madalyon yerleştirilmiştir. Bu dikkate değer motifler topluluğunun hangi fikri ifade ettiği belli değildir.²⁸⁸

Y. Erdemir'e göre; "... sıva üzerine baskı usûlü ile yapılan süslemelerde, Orta Asya figür geleneği (altı figürler) ve İslâmiyet (ibrikle) sembolize edilmiş olabilir. Ortadaki ise ay ve yıldız ifade edebilir."²⁸⁹

Bütün bu şekiller, üç ayrı kalıp ile meydana getirilmiştir. Altaki figürlü bordür, yaklaşık 17 cm'lik ayrı bir kalıptır. Bunun üzerindeki palmetli kompozisyon ve palmetlerin tepelerindeki stilize lâle motif de ayrı ayrı kalıplardır. Hatta palmetli sıranın daha yukarılarında yer alan sıvalı satırlara sadece lâle motifli kalıbın muhtelif şekillerde ve serbest olarak kullanılması ile üçlü-beşli yıldız kompozisyonları tatbik edilmiştir. Sıcaklık eyvanlarının tonoz özenlerinde ise yine sadece bu lale motifli kalıplar yan yana bir sıra teşkil edecek şekilde kullanılmıştır.²⁹⁰

Eşrefoğlu Hamamı, Selçuklu geleneğine uygun olan ve daha sonra Osmanlılarda kullanılacak "haçvâri dört eyvanlı ve köşe hücreli" plân tipinin Selçuklularda son, beyliklerde ise ilk uygulamasıdır.²⁹¹

5. KÜTÜPHANE

Bu kütüphane hakkında net bir bilgi mevcut değildir. Ömer Tekin ve Recep bilginer, bu yapı hakkında bize şu bilgileri vermektedirler: "... Burada bir bina varmış. Fakat ne idi? Bir muvakkithane mi veya imamların oturmasına mahsus bir yer mi veyahutta bir kütüphane mi idi? Halk ağzında dolaşan rivayete göre burası bir kütüphane imiş. Bu rivayet doğru olduğuna göre, Selâtin Padişahlar Kütüphanesi idi.

²⁸⁸ Önge, Konya Beyşehir'de Eşrefoğlu Süleyman Bey Hamamı, s.143-144.

²⁸⁹ Erdemir, a.g.e., s.115.

²⁹⁰ Önge, Konya Beyşehir'de Eşrefoğlu Süleyman Bey Hamamı, s.144.

²⁹¹ Erdemir, a.g.e., s.115.

Burada ne kadar kıymetli kitaplar, eserler, teşkilât ve idareye ait ve memleketin kuruluş ve tarihine ait kimbilir ne kıymetli vesikalar vardı. Bu kitaplar ve eserler nereye nakledilmiş ve kimlerin eline düşmüştür? Osmanlı hükümetinin teessüsünden sonra İstanbul'a nakledilmiş olduğuna zahip bulunuyordu. 500-600 senelik bu muamma dört-beş ay evvel halledilmiş bulunuyor. Şöyle ki:

Sabık Müftü Recep Efendi'nin vereseleri mumaileyhe ait evini, manastırlı bir pekmezciye satıyor. Evde mevcut eşya vesair malları taksim edilmiş ise de binlerce eseri haiz kütüphanesine el sürülmüyor. Yalnız, veresenin kitap zannettikleri Karadavud, Babadağı, Ahmediye ve Muhammediye gibi yazıcı oğullarına ait eserler alınmış, geri kalan kitapları yeni ev sahibi evine kir, leke teşkil ettiğine kani olarak arabalarla Beyşehir Kanalı'na döktürmüştür. Ve bu esnada kapçıklarından istifade etmek ve oyuncak yapmak için okul çocukları tarafından kurtarılan kitaplardan bir kısmı elimize geçmiştir. Bu kitaplardan anlaşılıyor ki, adı geçen zaviyenin kütüphane yeri olduğu rivayeti canlanmıştır. Demek kütüphane, bakımsızlık yüzünden çökmüş ve içinde bulunan çok kıymetli eserler, cami ve kasabaya ait tarihi vesikalar ve yazma kitapların müftülere teslim edildiği, en son Müftü Recep Efendi'ye devredilmiş olduğu anlaşılıyor. Fakat bu keyfiyet, ancak müftülerce mâlum imiş. Halk ve gençlik, bundan habersiz bulunuyordu.

Yukarıda da arz edildiği veçhile Recep Efendi'nin vefatı ile diğer mallarını alıp çekilen verese, dünya hazinelerine değer bu kitapları ve kıymetli vesikaları toz toprak içinde bırakıp çekiliyorlar. 700 sene toz-toprak içinde kendini koruyan bu eserler; sayın okuyucular, size teessürle arz ediyorum. Bu kanala dökülüyor. Yalnız mektep çocuklarının kurtardığı kitaplardan 670 tarihinde Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Kütüphanesi'ne atfedilmiş ve el ile yazılmış Keşşaf tefsiri ve Beyşehir ulemasına ait bazı eserler ve risaleler elimize düşmüştür.

Maziye gençliğe ve nesl-i hazıra nakleden kıymetli vesikaları ve atalarımızın milli emanetlerini su-i istimal eden ve bugüne devrini kıskanan gerek Müftü Recep Efendi ve gerekse bunları erbabına göstermeyen veresesine teessüf etmemek elimizden gelmiyor...²⁹²

²⁹² Tekin-Bilginer, a.g.e., s.32-33.

6. İSMAİL AKA (AĞA) MEDRESESİ

Bugün yalnızca gösterişli kapısı ile duvarları ve türbesi ayakta kalmış bulunan medrese, Eşrefoğlu Camii'nin tam batı karşısında yer almaktadır.²⁹³ (Ek: 11) Halil Beyoğlu İsmail Bey tarafından yaptırılmıştır.²⁹⁴ Büyük methalin oyma ve tezyin işleri, istalâktitleri Eşrefoğlu Camii oyma ve nahitleriyle benzerlik gösterir. Büyük methalin üstünde 2,12 x 0,21 metre ölçüsünde kitabe vardır.²⁹⁵ Halk arasında "Taş Medrese" olarak adlandırılan medresenin portalindeki kitabesinde, M.1370 yılında İsmail Ağa tarafından yaptırıldığı yazılıdır. Kitabedeki ifade şöyledir:

"Şu medrese-i şerife hayır severlerden maddi ve manevi şerefleri hâiz, ünlü Emirlerden Emir Halil oğlu İsmail Bey adına yaptırılmıştır."²⁹⁶

Ö. Tekin ve R. Bilginer, eserlerinde bu medrese hakkında şunları yazmışlardır: "... Bu medresenin tarz-ı inşâsı da Türk nefis sanatları süsleyen ve Türklüğün gurur ve iftiharını artıran ve Türk Medeniyetinin uzak tarihe kadar uzandığını gösteren san'atlardan biri olup, tarih kadar muhafazası değer mühim eserlerden iken, maalesef, son günlerde hizmet zannı ile Türklüğe ihanet etmiş Kaymakam Abdülnafi adında birisi burasını yıkmıştır. Ve kıymetli sütunlarını iş yapıyorum diye Türk Ocağı Binası'na naklederek bozdurmuş ve bugünkü görülen parti binasının önündeki sütunları yaptırmıştır. Bir kısmı da hâlen, Tapucu Kasım'ın kapısı önüne atılmış ve topraklarla gömülmüş bir haldedir. Bundan başka Kaymakam Abdülnafi'nin yıktığı türbelerden birisinden nakledilen ve bütün dünya sanatkârlarını hayrete düşüren ve Türk'ün varlığı kadar mukaddes bulunan ve Türk sanatının inceliklerini hâlen göğsünde taşıyan o kıymetli taşlardan bir kısmı da, parti binasının helâsı arkasına atılmış bir haldedir ... Bahis mevzuu olan medresenin büyük kapı ve kemeri hâlâ mevcuttur. Türklüğü dünya sonuna kadar andırmayı azmetmiş bulunan bu (dehlizli) kemer üzerindeki nakış ve sanat, kendisine uzatılan mütecâviz ellere lânet etmektedir."²⁹⁷

Medresenin batısındaki türbede, halkın Süt Dede diye andığı İsmail Ağa'nın mezarı bulunmaktadır.²⁹⁸

²⁹³ Eyüboğlu, a.g.e., s.58.

²⁹⁴ Tekin-Bilginer, a.g.e., s.29.

²⁹⁵ Akyurt, a.g.m., s.122.

²⁹⁶ Tekin-Bilginer, a.g.e., s.29-30.

²⁹⁷ Tekin-Bilginer, a.g.e., s.28-29.

²⁹⁸ Eyüboğlu, a.g.e., s.58.

İsmail Ağa'nın kabrinde yer alan baş tarafındaki Farisi kitâbe bozulmuş olduğundan okunamamıştır. Ayak tarafındaki kitabesi 0,43x0,36 metre ölçüsünde ve dört satırdan ibarettir.²⁹⁹

Bu yatacın ayakucundaki Arapça kitabenin Türkçesi şöyledir: "Ulu şehit Halil Ağa oğlu İsmail Ağa (Allah mağfiret buyursun) 780 yılı (Miladi 1378) Şevval Ayı'nda ölmüştür."³⁰⁰

İsmail hakkı Uzunçarşılı'nın Şikâri'ye dayanarak yazdığına göre, Moğol soyundan olan İsmail Ağa, Beyşehir Beyi olup, 1365'te Memlûklümler ile yazışmış, Beyşehir'de 1373'te bir zaviye ile 1374'te su şebekesi yaptırmış, oğlu Eminü'd-devle 8.000 Moğol askeriyle Karamanoğlu'nun İçel seferine katılmıştı.³⁰¹

Ayrıca Taş Medrese'nin kuzeyindeki boş alanın, eskiden pazaryeri olduğu bilinmektedir.³⁰²

İsmail Aka (Ağa) Medresesi'nin mimari ve süsleme açısından ele alacak olursak:

6.1. Mimari

Açık avlulu, iki eyvanlı, plân şeması gösteren medresenin ölçüleri simetrik değildir. Mütevazı bir yapıdır. Portal küntlesinin cepheden öne doğru 1,00 m çıkıntı yaparak girişin bir eyvan haline getirilmesi, yanlara mihrabiyelerin açılması zengin mukarnas dolgulu sivri kavsarası ile Selçuklu portal geleneğini sürdürmektedir. Giriş kemeri sivri tutulmuştur. Dikdörtgen avludaki sütun kaidelerinin izleri, üç taraftan revaklarla çevrili olduğuna işaret eder.

6.2. Süsleme

Medresedeki yegâne süsleme, ayakta kalabilen taş portalde toplanmıştır. Dikdörtgen portalin süs bordürleri, yanlardaki birer seki üzerinden devam ederler. Toplam dört bordürden dıştakiler sade bırakılmış, diğerleri tamamen bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. İkinci bordürde, uçları dışa gelecek şekilde yanyana büyüklü-küçüklü sıralanan palmet motifleri, hamamdakilerle benzerlik gösterir. Diğer iki bordür birbirinin varyasyonu olup, altlı-üstlü kesişip açılarak birbirine ulaşan rûmillerle

²⁹⁹ Akyurt, a.g.m., s.122.

³⁰⁰ Eyüboğlu, a.g.e., s.58.

³⁰¹ Uzunçarşılı, a.g.e., s.61.

³⁰² Eyüboğlu, a.g.e., s.58.

bezelidir. Köşelerde iki kademeli sütunce başlıkları görülür. Mihrabiyelerin etrafını çeviren süs bordürleri, portaldeki iç bordürün daha ince uygulamasıdır. Renkli taş geçmeli sivri kemerlerin dış yüzüne sathi olarak kazınan ters-yüz palmet motifleriyle, kilit taşı ve köşelere kabartılan gülbezeler Selçuklu portallerinde zengin alternatiflerle karşımıza çıkar.³⁰³

Medresenin taç kapısı, Anadolu'daki bir takım değişik anlayışta yapılmış taç kapıların en son örneklerinden biridir. Sivas Gök Medrese, Erzurum Hatuniye, Karaman Hatuniye ve Beyşehir Eşrefoğlu Camisi'nden sonra, onları örnek alarak yapılmış Taş Medrese taç kapısı, öncülerinin denge ve düzen anlayışına ulaşamamış, motiflerin yan yana yığılmasıyla, ağır bir etki bırakmıştır. Bu yüzden onlardaki başarıyı, burada aramamak gerekir.³⁰⁴

İsmail Aka (Ağa) Medresesi, plân ve mimarisinin yanısıra, portal kuruluşu ve tezyinatıyla Karamanlı medreseleriyle benzerlik gösterirken, Selçuklu Medrese geleneğini de en iyi şekilde devam ettiren daha mütevazî örneklerden birisidir.³⁰⁵

7. ANONİM TÜRBE (YARIM TÜRBE/OSMANLI TÜRBE Sİ)

Halk arasında "Araplar Türbesi" adıyla da bilinen eser, Emir Süleyman Türbesi'nin 1,80 m kuzeyinde ve caminin kuzeydoğu köşesine 4,00 m mesafededir. Kitabesinden, Eşrefoğullarından sonra Osmanlı Dönemi'nde inşa edildiği anlaşılmaktadır. Doğuya bakan ön cephesine bir kapı ile pencere açılmıştır. Kare planlı olup, kubbe örtüsü yıkılmış veya yarım bırakılmış olmalıdır. Girişi doğudadır ve üstündeki kitabeden M. 1561 yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır.³⁰⁶

Türbenin ortasında taştan bir lâhit bulunmaktadır. Üzerinde hiçbir bilgi olmadığı gibi, baş şahidesi de yerinde değildir. Muhtemelen burada gömülü olan şahıs, caminin içine 1571 yılında ahşap müezzin mahfilini yaptıran Mustafa Bey'in babasıdır.³⁰⁷

Bu türbe, Eşrefoğlu Süleyman Bey Türbesi'nden 248 yıl sonra yapılmıştır. Türbe kapısında şu ifadeler yer almaktadır:

³⁰³ Erdemir, a.g.e., s.115.

³⁰⁴ Metin Sözen, *Anadolu Medreseleri Selçuklu ve Beylikler Devri*, C.II, İstanbul, 1972, s. 162-163.

³⁰⁵ Erdemir, a.g.e., s.116.

³⁰⁶ Erdemir, a.g.e., s.118.

³⁰⁷ Konyalı, a.g.e., s.271.

“Ol emirü’l mü’minin çün eyledi rihlet

Makarrın yâ ilâhi eyle cennet

Bakaya azim kıldığı bu fenadan

Dedim tarih ola ruhuna rahmet”

Hem Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey türbesi hem Yarım Türbe, Sanat ve güzellik itibariyle, Türk medeniyet ve sanatkârlığının canlı birer örnekleridir. Bu türbeleri, cami kadar kıymetli olmaları itibariyle, Türklükle beraber yaşatmak, tüm Türk sanatseverlerinin en önemli görevi iken, maalesef bu husus ihmal edilerek, kıymetli ve tarihi bu eserler bazı kişilerce bozdurulup, yıktırılmıştır.³⁰⁸

8. DEMİRLİ MESCİD

İçerişehir Mahallesi’nde, evler arasında çok yıkık bir yapıdır. H.714 tarihli yapının, Eşrefoğulları döneminden olduğu sanılmaktadır.³⁰⁹ Çünkü, 714 Hicri yılı, Miladi 1315 yılına karşılık gelmektedir ki; 1315 yılı Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey dönemi olup, onun son zamanlarında medrese olarak yaptırıldığı anlaşılmaktadır.³¹⁰ Adını, ana mekânı aydınlatan demir kafesli pencerelerden almıştır.³¹¹ Ortada tek direği olan mescitlere örnek teşkil eden Demirli Mescit, Eşrefoğulları toplu yapılarının batısında yer alır. 10,35x12,30 metre boyutunda olup 2 alt, 6 üst pencere, tek kapılıdır.³¹²

Batıya bakan kapısı üzerindeki yazıya bakılırsa, cami değil bir medrese olduğu ihtimali güçlenmektedir. Cami biçiminde yapılan bu koğuş, eski zamanlardaki okuma yerleri diye bilinen medreseler gibi o da o da olmayıp geniş bir koğuşta okutulduğuna göre, eski usûl okuma yeridir.

Yapımı sırasında mihrap konulmayıp sonradan eklenmiş şekli de bunu teyid etmektedir. Zayıf bir ihtimale göre bu kapı üzerindeki taş, herhangi bir yıkılmış medreseden alınarak, gelişi güzel buraya konulmuş da olabilir. Ö. Tekin ve R. Bilginer’e göre burada sanata dair bir değer görülmemektedir.³¹³

³⁰⁸ Tekin-Bilginer, a.g.e., s.28.

³⁰⁹ Komisyon, “Demirli Mescit” mad., Yurt Ansiklopedisi, C.VII, s. 5247.

³¹⁰ Eyüboğlu, a.g.e., s.53.

³¹¹ Komisyon, “Demirli Mescit” mad., Yurt Ansiklopedisi, C.VII, s. 5247.

³¹² Eyüboğlu, a.g.e., s.54.

³¹³ Tekin-Bilginer, a.g.e., s.30.

Ancak Şerare Yetkin, mihrabın evvelce çinili olduğunun restorasyon sırasında anlaşıldığını, sonradan örülmüş yeni mihrap duvarında mozaik tekniğinde çini parçaları bulunduğunu ve bugün Vakıflar Müzesi'nde bulunan bazı parçaların bu yapıya ait olduğunu bizlere aktarmaktadır. Örnek olarak da, firuze kıvrık dallı bir zemin üstündeki mor nesih kitabeli parçayı göstermektedir.³¹⁴

Mescidin ahşap sütun başlıkları, Selçuklulara ait dönemin izlerini taşımaktadır. Ana mekânın ortasındaki mermer kaideli bu ahşap sütun, mescidin en ilginç ögesidir.³¹⁵ Sütunun mukarnas süslemeli başlığı, küçük parçaların bakır çivilerle birbirine bağlanmasıyla oluşturulmuştur. Kareye yakın planlı yapının taçkapısı, orta eksenin batısına kaydırılmıştır.³¹⁶

Demirli Mescit'in, 0,92 x 0,37 metre ölçüsünde kitabesi vardır.³¹⁷ Kapının üzerindeki yazı şu mealdedir:

“714 yılında (Allah kabul etsin) şu medrese-i mübarekenin imarını, hayır sever Büyük Emir Subaşı Kerpoğlu Emir Ahmet Şerefettin emretmiştir”³¹⁸

Banisi olan Emir Şerafettin subaşı hakkında malumat elde edilememiştir. Yalnız Beyşehir'in ihtiyar tarih meraklıları bu zât için, Emir Seyfeddin Süleyman ve oğlu Mübarizüddin Mehmed Bey umerasından olup, Beyşehir'in imarıyla görevlendirildiği ve her iki emire kethüdalık ettiğini söylemişlerdir. Bu rivayetin ne dereceye kadar doğru olduğu ise belli değildir.³¹⁹

9. BEYŞEHİR KALESİ

Günümüzde temelleri toprakla örtülmüş olan ve İçerişehir'i çepeçevre sardığı anlaşılan kaleyi, 1290 yılında Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey inşa ettirmiş olup, Osmanlılar döneminde 1605 ile 1635 yıllarında da onarımı yapılmıştır. Selçuklu Kaleleri gibi surlarının önünde su hendeği, burçlarında ok mazgalları ve içinde seğirdim yolları bulunuyordu. Harç ve düzgün taşlardan yapılmış 7,5 metre kalınlığındaki kale surlarından, bugün yalnızca bazı izler ve kuzeydeki kale kapısı kalmıştır. Kale surları, Çemçem Çeşmesi karşısından başlayıp göl kıyısının 30 metre doğusundan geçerek kuzey kapısına ulaşırdı. Kalenin 5 metre derinlik ve 7 metre eninde su hendeği ile iki

³¹⁴ Yetkin, a.g.e., s.128.

³¹⁵ Özdenur, a.g.e., s.20.

³¹⁶ Komisyon, “Demirli Mescit” mad., Yurt Ansiklopedisi, C.VII, s. 5247.

³¹⁷ Akyurt, a.g.m., s.121.

³¹⁸ Tekin-Bilginer, a.g.e., s.30.

³¹⁹ Akyurt, a.g.m., s.122.

seğirdim yolunun bulunduğu; bu yollardan birinin su için göle, ötekinin de doğu kapısına çıktığı bilinmektedir.

Yontma taşlardan örülmüş bulunan kapının yan söveleri 3,80 ve yüksekliği de 7 metredir. Nöbetçi yeri olan 2,60 metrelik yan çıkıntılarında, karşılıklı iki mazgal bulunur. Kapının üstünde üç mermer kitabe ve bunların üstünde de 80 cm aralıklı üç taş vardır.³²⁰ Bu taşlardan sağdan sola doğru üçüncü taş, Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey tarafından kale kapısının kemeri üzerine yerleştirilen taştır.³²¹ Beyşehir Kalesi'nin Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey tarafından İzzettin II.Keykavus'un oğlu Gıyaseddin II.Mesud zamanında, Cemaziyel-evvel 689/Mayıs 1290 senesinde inşa edildiği dört satırdan ibaret beyaz mermer üzerine hak edilmiş, 0,69x0,65 metre ölçüsündeki bu kitabeden anlaşılmaktadır. Kale kapısı üzerindeki kitabe şöyledir:

“1- Emere bi imareti haze'l beledi el-mübareki el-müsemma bi Süleyman şehri fi eyyami

2- Es-Sultan el-A'zam Gıyasid-dünya ve'd-din ebu'l fethi

3- Mes'ud ibni Keykavus halledallahu mülkehu el-emiru el-muazzamu Seyfiddin

4- Süleyman ibni Eşref eazzallahu ensarahu fi Cemaziye'l evvel senehu tis'a ve semanin sitte mietin

Anlamı: Süleymanşehir ismiyle müsemma bu belde, din ve dünyanın yardımcısı büyük Padişah Ebu'l feth Mes'ud bin Keykavus (Mülkü baki olsun) zamanında Büyük Emir Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman (Allah ona yardım edenleri aziz eylesin) altı yüz seksen dokuz senesi Cemaziye'l-evvel'inde yaptırmıştır.³²²

Araplar “emere” kelimesini inşa ve yeniden inşa manasında kullanırlar. “İnnema ye'muru mesacidallahi a” nazmı da bundandır. Bazen onarmak manasına da gelir. İşte kale kapısındaki “imaret” kelimesi, yeniden yapmak anlamında mı yoksa eskiyi onarmak manasında mıdır? Bunu bize ayırt edecek bir belirti yoktur.³²³

Bazı kaynaklarda kalenin inşa tarihi için “687” rakamına rastladık.³²⁴ Ancak Yusuf Akyurt, kitabedeki asıl tarihin 689 olduğunu şu ifadelerle savunmaktadır: “Bazı mecmualarda “seb'a” geçmiştir. Bu kapının resmini ve ölçüsünü aldığım zaman

³²⁰ Eyüboğlu, a.g.e., s.52-53.

³²¹ Tekin-Bilginer, a.g.e., s.31.

³²² Akyurt, a.g.m., s.101.

³²³ Tekin-Bilginer, a.g.e., s.31 (4 nolu dipnot)

³²⁴ bkz. Tekin-Bilginer, a.g.e., s.31.

merdiven ile kitabenin bulunduğu yere kadar çıktım. Kelime kelime okudum. Ve istampajını aldım. “Seb’a” yani yedi değil, “tis’a” yani dokuz olduğunu gördüm.³²⁵

Kale kapısının kemeri üzerindeki taşlardan sağdan sola doğru üçüncü taşın, Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey tarafından konulmuş olan taş olduğunu yukarıda zikretmiştik. Sağdan birinci ve ikinci taşların ise 326 sene sonraki 1013 yılında Osmanlı Padişahları’ndan Sultan I.Ahmet zamanında Defterdar Fazlullah eli ile tamir edildiği esnada sonradan konulmuş³²⁶ olduğunu aşağıdaki yazılar göstermektedir:

Bunlardan ilki 0,90x0,54 metre ölçüsündeki kitabedir. Kitabe metni şöyledir:

“der hayır Men dehale kane aminen tehassantu lillah³²⁷ (sülüs)

1- 1014 - 1013 (sülüs)

2- Bir harabe kalesi var idi bu Beyşehir’in cem olup ehl-i vilayet, geldi bünyat eyledi

3- Baisi tamiri Fazlullah Defterdar olup oldu tarihani defterdar abad eyledi³²⁸

Yine bu kitabenin yanında 0,55x0,41 ölçüsündeki şu kitabe vardır:

“1- Vallahu (fallahu) hayrun hafizan (sülüs)

2- Şehr-i Süleyman oldu sermed (talik)

3- Benam yar-ı Sultan Ahmed” (talik)³²⁹

Beyşehir Kalesi’nden günümüze yalnızca İçerişehir Mahallesi’ndeki kapı ulaşmıştır.³³⁰ (Ek: 5)

10.BOLVADİN ÇARŞI CAMİİ

Bolvadin Çarşı Camii’ni, Eşrefoğlu Mehmed Bey’in 1320 yılında yaptırdığı, cami kitabesinden anlaşılmaktadır.

Mehmed Bey ele geçirdikten sonra Bolvadin, Eşrefoğulları ile Germinyanoğulları arasında uç kenti olmuştu. Mehmed Bey’in isteği üzerine Uç Beyi Ziyaeddin Şikari 1320 yılında, Bolvadin’de bir imaret yaptırmış ve imarete zamanla bir medrese, bir

³²⁵ Akyurt, a.g.m., s.101 (1 nolu dipnot)

³²⁶ Tekin-Bilginer, a.g.e., s.31.

³²⁷ “Der hayır” ebceet hesabı ile 1014, “Tehassantulillah” 1013 tarihini ifade eder. bkz. Akyurt, a.g.m., s.102.

³²⁸ Akyurt, a.g.m., s.101.

³²⁹ Tekin-Bilginer, a.g.e., s.31; B. Eyüboğlu, a.g.e., s.53.

³³⁰ Komisyon, “Kale” mad., Yurt Ansiklopedisi, C.VII, s. 5247.

hamam, bir çeşme ile bir aşevi eklenmiştir. Ancak eski cami, 1904 yılında yıkılıp yerine şimdiki cami yapılmış ve sonradan buna iki eklenti yapılmıştır.

Bugünkü Bolvadin Çarşı Camii'nin batı kapısı üstündeki mihrap biçimli, mermer, 6 satırlık kitâbe şöyledir:

“İnşae hazihi'l imâretü'l mübâreke bi işarete

El Emiru'l A'zam Mübarizüddin

Mehmed bin Süleyman halledallahu devleti

El Emiru'l Ecel Ziyaeddin Şikari

Yutimelahu uluvvehu fi tarih

Evasıtı rebiu'l âhir sene işrine ve seb'a mie.”

Eşrefoğulları tarihi konusunda önemli bir belge olan yazıtın anlamı şöyledir: “Bu mübarek yapıyı Büyük Komutan Süleymanoğlu (Emiru'l-A'zam) Mübarizüddin Mehmed Bey'in buyruğuyla, Komutan Ziyaeddin Şikari 720 yılı Rebiü'l Âhir ayının ortasında yaptırmıştır.³³¹

11. BAYINDIR CAMİİ

Kitabesine göre, M1310/H709 tarihinde Mübarizüddin Mehmed Bey'in yaptırdığı anlaşılan Bayındır Camii, Beyşehir'deki ağaç direkli, ağaç çatılı camilerin en güzellerindedir. Sekiz ağaç dikmesinin üçü püsküllü olup, dikmeler camiyi beş bölüme ayırır. Dikme başlıkları, üzüm salkımı gibi oymalı ve püsküllüdür. Minberden orta kalma oymalı parçalar çok sanatlıdır. Minaresi, Selçuklu minare mimarisinin orjinal örneklerindedir.³³²

Beyşehir'de, Eşrefoğulları dönemine ait olup olmadıkları tam olarak belli olmayan, ancak bu dönem cami mimarisinin özelliklerini yansıtan ve sanat değeri bulunan pek çok cami ya da mescit vardır. Bunların en önemlilerini kısaca tanıtmak istiyoruz.

1-Köşk Camii: Eşrefoğlu Camiinin benzeri olup, özellikle direk başlıkları Eşrefoğlu Camii'ndekinden bile daha zengin ve gösterişlidir.

³³¹ Eyüboğlu, a.g.e., s.54-55.

³³² Eyüboğlu, a.g.e., s.54.

Cami, Beyşehir'e 33 km uzaklıktaki Köşk Köyü'nün içinde, küçük bir mezarlığın ortasında bulunmaktadır. Köy halkı, Acem Nasuh Bey Camii olarak anar ve bu adı taşıyan kurucusunun kibledeki yıkık türbede yattığı söylenir.³³³

Cami, dıştan dışa 13,65 x 15,60 metredir. Güneye diklemesine düzgün bir dikdörtgen planı vardır.³³⁴ Doğu duvarının altı, büyük kesme taşlardan yapılmış ve devşirme antik taşlarda kullanılmıştır. Duvarların üst kesimleri, çamur harçlı moloz taşlardan hatıl kullanılarak yapılmıştır. Zamanla onarım gören cami, son yıllarda vakıf yönetimince onarılmış ve orjinalliği biraz bozulmuştur.

Altı yuvarlak ağaç direk, camiyi mihraba doğru üç bölüme ayırır. Direkler, 20-25 cm çapında ve 4,15 metre yüksekliğindedir. Cami içten, çamur harç üzerine kireç badanalıdır. Çinili ya da alçılı mihrabının yeri boş, minberi özelliksizdir.

Tahta tavanı, Eşrefoğlu Camii'ndeki gibi direk başlıkları üzerine oturtulmuştur. Üstte sekizgenleşen direkler üzerindeki başlıklar, çakmadır. Başlıkların stalâkit dilimleri ve bunların üstündeki kaplamaların üzerleri nakışlar ve yazılarla süslüdür. Çağının testere, keser gibi oldukça ilkel araçları ile yapılan tahta oymaları ve özellikle direk başlıkları, oldukça zengin ve gösterişlidir. Ancak başlıklardan günümüze çok az iz kalmıştır.

Nakışlar, geometrik geçmeler, rûmi ve hatayî yazılar karışımıdır. Bunlar, çağın tekniğine uyularak düzgün tahta üzerine önce beyaz astar boya çekilerek fırçayla çizilmek, sonra renklendirmek ve beziryağı gibi şeffaf bir madde ile perdahlanmak suretiyle yapılmıştır. Mercan kırmızısı, nefti, koyu yeşil, sarı, siyah, beyaz ve koyu mavi renkleri, en çok kullanılan renklerdir.

Vakıflar yönetimince 1967-1969 yılları arasında tavanı askıya alınarak duvarları temelden yenilenmiştir. Toprak çatı yerine, üzeri saç kaplamalı eğimli bir asma çatı konulmuştur. Yeni bir mahfil konmuş, tavana dokunulmamıştır.³³⁵

2-Çavuş Camii: Eşrefoğlu Camii gibi ağaç çatılı, ağaç direkli olup 8,50x15,20 metre boyutunda olan Çavuş Camii'nin tavan süslemesi, Köşk Camii'nin tavanı gibi eşsizdir. Direk başlıkları ağaç kirişçikler biçimindedir. Selçuklular döneminden kalabilen sayılı ağaç camilerden birisidir.

³³³ Eyüboğlu, a.g.e., s.55.

³³⁴ Özdenur, a.g.e., s.20.

³³⁵ Eyüpoğlu, a.g.e., s.55-56

Eşrefoğlu ve Köşk Camileri gibi mihraba uzunlamasına dikdörtgen olup, ağaç direkler camiyi kibleye göre ikiye ayırır. Ortadaki üst kiriş ve doğu duvarı yanındaki kirişler renkle bezemeledir. Renkler koyu yeşil, mor, lacivert, firuze ve mercan kırmızısı renkleridir. Süsleme, daire içi yıldızlaması, göz alıcıdır. Tahta tavanı, üç ağaç direk taşır.

Caminin iç duvar yüzleri, renkli yıldız ve çiçeklerle süslenmiştir. Dış doğu duvarı, büyük çiçek ve yılan motifleriyle süslüdür.³³⁶

Minaresinin kitabesinde 1309 yılında yapıldığı yazılıdır. Kitabe şöyledir:

“Kale’n-nebiyyu aleyhis-selâm

Menkelle hayren kefâhu

Sebeb-i bâni oldı el-Hacı Musa

Şefâat eylesün Muhammed Mustafa

Ta haşre dek yâd eylesün ehl-i salâ

Eylesünler vakt-ı seherde es-salâtu ve’s-selâm

Fi sene 1309”³³⁷

Ayrıca Cami minberi üzerinde, minarenin 1888 yılında boyandığı yazılıdır.³³⁸

3-Kireli Camii: Tavan süslemesi yönünden, Beyşehir yöresinin en süslü ve en gösterişli camidir, denilebilir.

Cami, mihraba doğru uzunlamasına olup, dört bölümlüdür. İçten 10,40 x 13,80 metre en-boy ve 5,80 metre yüksekliğindedir. Renklendirme, Eşrefoğlu ve Köşk Camilerinin renklendirme özelliklerini gösterir. Çiçeklemede, simetri titizliği gösterilmiştir. Toprak çatısı sonradan çinkoyla kaplanan cami, altı pencere ile aydınlanır.³³⁹

Bilal Eyüboğlu, Eşrefoğlu Camii’yle benzer mimari özelliklere sahip diğer camileri şöyle tanıtır:

“1- İmrenler Hacimenteş Cami: Tanıtılan camilerin benzeri olan bu cami de, ağaç çatılı ve direkli olup, tavan kirişleri renkli, nakış bezemelidir.

³³⁶ Eyüboğlu, a.g.e., s.56.

³³⁷ Erdoğru, a.g.m., s.92.

³³⁸ Eyüboğlu, a.g.e., s.56.

³³⁹ Eyüboğlu, a.g.e., s.56-57

2-İmen Camii: Büyük oranda yenilenmiş olmakla birlikte, bu camide Eşrefoğlu Camii örneğindedir. Tek farkı eyvanlı oluşudur. İki şerefeli minaresi, onarım ve ekleme görmüştür.

3-Gölkaşı Camii: Bu cami ve minaresi de, ağaç çatılı ve direkli tiptendir. Cami ve minaresi, orjinalliğini korumakta olup, minare kaidesinde antik bir yazıt kullanılmıştır.

4-Çukurkent Camii: Tavan kirişlemesi ince yağlı boya olan cami, altı ağaç direkli, ağaç çatılı ve üç bölmelidir.

5-Avdancık Mescidi: Eşrefoğulları dönemi cami ve mescitlerin özelliklerini gösterir; minaresizdir.”³⁴⁰

Eşrefoğlu Camii'nin Beyşehir yöresi câmilerine mimari yönden örnek olduğu bilinen bir gerçektir. XVI. Yüzyılla mevcudiyetleri tespit edilen Balğanda Köyü Camii, Bayafşar Köyü Camii, Ebulvefa Köyü Camii (Şeyh Yusuf Camii), Eğriyer Köyü Camii (Ali Cami), Kaşaklı'da Hacı Mesud Camii, Kırelî Devletşah Köyü'nde Hamza Ağa Camii, Hüseyinler Köyü Camii, Göçü Malkos Köyü Camii (Kıdemlü Camii), Karahisar Köyü Camii, Killi Bayındır Köyü Camii, Manastır Köyü Camii, Beyşehir Subaşı Mahallesi Camii, Hacı Armağanşah Camii gibi Beyşehir yöresi camilerinin, Eşrefoğlu Camii'nin mimari yapısından etkilendikleri söylenebilir.³⁴¹

Yine Beyşehir'de Eşrefoğulları dönemine ait olup olmadıkları tam olarak belli olmayan ancak santsal değere sahip olan iki tane hamam mevcuttur. Bunlar Köşk ve Çavuş hamamlarıdır:

Köşk Hamamı: Köşk Nasuh Bey Camii'nin vakfı olarak yaptırıldığı sanılan bu hamam, harçlı kalın dört duvar ve bir kubbe ile içeride 4x8 metre boyutundaki bir taş havuz ve bunun çevresindeki soyunma sekilerinden oluşur. Havuzun içinden, yerden kaynaklı sıcak su, güneydeki delikten dışarı boşalır.³⁴²

Çavuş Hamamları: Çavuş Kasabası'nın Hamamçayıri bayırında yan yana bir çift hamam olup, kubbeleri tamamen çökmüş olan hamamların kalın harçlı duvarları hâla ayakta. Borularla getirilen sıcak suları, hamamların içindeki taş havuzlarda toplandıktan sonra, dışarı akar. Yaz-kış, su sıcaklığı 36 derecedir.³⁴³

³⁴⁰ Eyüboğlu, a.g.e., s.57

³⁴¹ Erdoğan, a.g.m., s.92-93

³⁴² Eyüboğlu, a.g.e., s.56 ve 149.

³⁴³ Eyüboğlu, a.g.e., s.56 ve 149.

B) EŞREFOĞLU ESERLERİYLE İLGİLİ VAKFİYELER

Beyşehir'deki Süleyman Bey Külliyesi kitabesi, hem epigrafik bilgiler hem de Eşrefoğlu ile ilgili en eski vakfiye kayıtları ihtiva etmektedir. Kitabe metninin Türkçe'si şunları ifade etmektedir: “Bu mübarek mescidi yapan adaletli ve hayırlı bir Eşrefoğlu Süleyman, Allah kabul etsin. Bezzaziye Hanı'nı, bu Han'ın ve caminin etrafındaki dükkânları, Büyük Hamam'ı, yirmi adet evi, ikişer gözlü Efis, Kalo ve Selman değirmenlerini vakfetmiştir. Bütün bu emlakın gelirleri on iki bin dirhemdir.

Vakıf bütün bu kaynaklardaki gelirin beşte birini mütevellinin çocuklarına şart koşturmuştur. Çocukları büyük izzet ve devlet sahipleri Mehmed ve Eşref Beyler'dir. Onlar ve çocukları kuşaktan kuşağa mütevellî olacaklardır. Bu vakıf, doğru ve şeriata uygundur. Bu şartları her kim değiştirirse, günahı ona yüklenecektir. Vakfı 696 H tarihine aittir.”³⁴⁴

Ömer Tekin ve R. Bilginer'de vakfedenin idaresindeki şartları şöyle aktarmaktadırlar:

“1-Gerek vazifelerin iyi bakımına ve gerekse vakıfların idare ve yolunda işlemesine bakım için oğulları Mehmet ve Eşref Beyleri ve bunların bütün soyunu veli tayin ve nasbetmiştir.

2-Bütün gelirin 1/5'i vilâyet vazifesini ifâ eden nesline aittir.

3-Şu yapılan vakfiyette, mülkiyet hakkı kalmamıştır.

Yoluna uygun bir şekilde vakfetmiştir. Binaenaleyh bunun vakıflığını bilip işittikten sonra bozmaya ve değiştirmeye her kim yeltenirse vebal onun boynunadır”³⁴⁵

Eşrefoğlu Beyliği'nin tarihi konusunda doğrudan kaynak ihtiva eden bu belge, mimari yapının vakıf gelirini açıklamakla kalmayıp, Eşrefoğlu Süleyman ve çocuklarının şeceresini içeren önemli bir vesikadır.

F.Nafiz Uzluk tarafından neşredilen “Fatih Devrinde Karaman Eyaleti Vakıfları Fihristi” isimli çalışmada Eşrefoğlu Beyliği'ne ait mimari yapıların vakıf kayıtları yer almaktadır. “Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii Beyşehir'de” başlığıyla aşağıdaki bilgiler sıralanmaktadır.

“Mütevelli Emir Oğlu Kemal, Padişah'ın hökmüle. Hatip Nurullah Padişah'ın hökmüle. İmam Antepli oğlu; İmamlığa ve hafızlığa Padişah'tan mektup var. Bir hafız

³⁴⁴ Konyalı, a.g.e., s.220-221

³⁴⁵ Tekin-Bilginer, a.g.e., s.26-27

dahi ihtiyar” Daha sonra caminin bir hatibi, dört hafızı, iki müezzini, bir muarriyi, bir koyuyumu, bir vaizinin olacağı vurgulanmaktadır. Ayrıca Cuma günleri kadıların camide ders vermek suretiyle 40 akçe bedel alacakları belirtilmektedir. Bu bilgiler dışında vakfiyeye ait gayr-ı menkullerin isimleri sıralanmaktadır.³⁴⁶

İsmail Aka (Ağa) Medresesi ile ilgili ise “Padişah fermanıya mukarrer” ibaresi verildikten sonra, gelir getiren gayr-i menkullerin listesi verilmektedir.³⁴⁷

Fatih dönemi vakıf kayıtları arasında Seyyid Harun Külliyesi için bilgiler mevcuttur. “Seyyid Harun Hazretleri’nin zaviye, mescit, medrese vakfı Padişahn tevki’ ile (imza) mukarrer” bilgilerinden sonra külliyenin gayr-i menkullerden müteşekkil gelirleri yer almış, sonra zaviyenin hizmetleri için 25 ve tekkede oturan 15 kişinin isimleri sıralanmaktadır. Ayrıca mescid, medrese ve zaviyede görev yapacak imam, müezzin, eğitmen, aşçı gibi isimler verilmiştir.³⁴⁸

1483 tarihli Karaman ve Kayseri Vakıfları Toplu Defterinde Beyşehir’deki Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii’nin vakfının, Ahi Kemal’in tasarrufuna verildiği yazılıdır. Caminin hatibinin Bedrettin ve İmamının Antepli Sinan olduğu vurgulanmaktadır.³⁴⁹

Taş vakfiyeden ve Osmanlı vakıf kayıtlarından anlaşıldığına göre, vakfin gelir kaynakları zeminler, bağlar, bahçeler, dükkânlar, değirmenler, rıbhlar, han, hamam, muhavvata ve öşür gelirleri olmuştur. Bu gelirlerin, Beyşehir ve ona bağlı köylerden sağlandığı dikkati çekmektedir. Vakfa en çok gelirin de sırasıyla Beyşehir’deki hamam, dükkânlar ve arazilerden sağlandığı görülmektedir. Bunlar;

a) Hamam: Beyşehir’de Eşrefoğlu Süleyman Bey Hamamı’nın (el-Hammamü’l-Kebîr) yıllık icar geliri.

b) Dükkânlar: Beyşehir’de kazancılar, demirciler (Haddâdân) ve caminin etrafında olan 90 bab dükkân.

c) Zeminler: Beyşehir’in Bendbaşı, Tatarbahçesi ve Musalla mevkilerinde; Soğonlu, Afşar, Hüssün, Şhirköy, Bademli, Yassıvıran, Aevşar, İğdir, Kavacık, Virancık, Avdancık (Abadancık) ve Kınık köylerinde 120 dönümden fazla zemin, tarla.

³⁴⁶ F. Nafiz Uzluk, *Fatih Devrinde Karaman Eyaleti Vakıfları Fihristi*, Ankara, 1958, s.38

³⁴⁷ Uzluk, a.g.e., s.36.

³⁴⁸ Geniş bilgi için bkz. Uzluk, a.g.e., s.33.

³⁴⁹ Erdoğan, a.g.m., s.99.

d) Han: Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii yanındaki bez-hanı (el hânü'l-bezzâziye)

e) Muhavvata: Beyşehir'de Gölkapusu mevkiinde etrafi duvarlarla çevrilmiş yer.

f) Değirmenler: Beyşehir'in Entükler (Eyilikler) köyünde iki bab su değirmeni ki, Abdullah oğlu Sudan Ağa vakfetmiştir.

g) Öşürler: 15 Konya müddü (yaklaşık 9,621,000 kg) zahirenin öşrü.

h) Rıbhlar: Mehmed bin Ahmed, Hamza, Kasım Halife, Hacı Mahmud, Zevce-i Akbaş, Zevce-i Çırağ vakıflarına ait 320 akçenin yıllık 32 akçe rıbhı (kârı)

ı) Bağlar: Beyşehir'in Eşkinkavağı ve Gölkenarı (kenar-ı derya) mevkileri ile Bademli, Avşar, Avdancık, Akçapınar, Yelten ve Kıstıvan köylerinde 13 dönümden fazla bağ.

Yukarıda sıraladığımız gelirlerin yanında, Kınık'daki Nizameddin Kervansarayı ile Beyşehir'deki Cevher Ağa Kervansarayı'nın vakıfları da cami vakfına ilhâk edilmiştir.³⁵⁰

1500 tarihli Müdevver Atik Konya Vakıf Belgesi'nde, Padişah hükmü ile caminin tevliyet tasarrufu Mevlana Hasan'a verilmektedir. Caminin gelirlerinin yine gayr-ı menkullerden oluştuğu görülmektedir.³⁵¹

1522 tarihli "Karaman ve Eyalet-i Rum Vakıf Defteri"nde, "Beyşehir'de Süleyman Bey Camii Vakfı" başlığından sonra imama, cüz okuyan hafıza, türbedâra ve diğer hizmet birimlerine aktarılacak bedeller ve bunların gelir kaynakları birer birer ifade edilmiştir.³⁵²

1583 tarihli "Defter-i Evkaf-ı Liva-i Konya" isimli belgede Eşrefoğlu tarihinin seyrini değiştirecek bilgiler yer almaktadır. Bu belgede caminin, 1160M (556H) yılında Sultan Sancar tarafından inşa edildiği, daha sonra Eşrefoğlu Süleyman'ın 1268M / 667H yılında tamir ettirdiğinin Defter-i Atik'te geçtiği belirtilmektedir.³⁵³

Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi yapı Sultan Sancar tarafından imar edilmiş olsa bile, tamir tarihi ile bugünkü kitabede yer alan imar tarihleri birbirini tutmamaktadır. Beyşehir isminin Seyfeddin Süleyman Bey'e izafetle "Süleymanşehir" vb. isimlendirmelerin bir sonucu olduğu noktasından hareketle, şehrin ilk defa

³⁵⁰ Erdoğru, a.g.m., s.95-96.

³⁵¹ Erdoğru, a.g.m., s.101.

³⁵² Erdoğru, a.g.m., s.103.

³⁵³ Erdoğru, a.g.m., s.105.

Eşrefoğulları döneminde iskân edildiğine işaret edilmektedir. Ayrıca Defter-i Evkaf-ı Liva-i Konya isimli belge dışında hiçbir belgenin Sultan Sancar ismine yer vermemesi de bu iddianın gerçek payını azaltmaktadır.

Yapının Eşrefoğulları Dönemi'ne ait olduğunu savunanların başında Yusuf Akyurt,³⁵⁴ İ. Hakkı Konyalı,³⁵⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı,³⁵⁶ nın geldiğinden bahsetmiştik.

C) VAKIF GELİRLERİNİN TAKSİMİ

Taş vakfiyede belirtilmemesine rağmen, 1476 tarihli vakıf kaydından tevliyetin beşte bir olduğu (hums) ve vakfın, camide bir hatib, bir imam, dört hafız, iki müezzin, bir muarriif, bir kayyım ve bir vaizin bulunmasını şart koştuğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte XVI. Yüzyıl'ın sonuna doğru, camide geniş bir kadro oluşmuştur. Mütevelli, hatib, imam, hüffaz, muarriif, müezzin, kayyım, müşrif, cüzhân, türbedâr vesermahfil gibi görevlilerden oluşan bu kadro, maaşlarını vakıftan almışlardır. Ayrıca Eşrefoğlu Medresesi ve Muallimhânesi için de, vakıftan para ayrıldığı görülmektedir.

Vakıf gelirlerinin, XVI. yüzyılın sonlarına doğru azaldığı, bunun yanında kadronun genişlediği göze çarpar. 1476'da 6,404 akçe olan vakıf geliri, 1483'te 4,230, 1500'de 5,910, 1524'te 5,760 ve 1584'te 4,531 akçe olmuştur. Hamam ve dükkân gelirlerinden gelen hemen hemen bütün vazifelilere pay verilmiş; hatib, muarriif ve kayyım fazladan zeminler ve bağlar ayrılmıştır. Ayrıca caminin kandil ihtiyacı da, nakdiye rıbhlarından karşılanmıştır.

Caminin vakıfları, Karamanoğulları ve Osmanlılar tarafından denetlenmiştir. Nitekim 1476'da, camiye ait mezariin bir kısmı, Fatih tarafından neshedilmiştir. Ayrıca mütevelli, imam, hafız ve hatib gibi cami görevlileri de devrin padişahı olan II. Mehmed'in hükmüyle tayin edilmiştir.

Sonuç olarak, 1296/1297 tarihinde kurulan ve Beyşehir yöresinin en eski ve en zengin vakfı olan Eşrefoğlu Camii Vakfı, Eşrefoğlu Külliyesinin zamanımıza ulaşmasını sağlayarak işlerini tamamlamıştır.³⁵⁷

³⁵⁴ Akyurt, a.g.m., s.103-104.

³⁵⁵ Konyalı, a.g.e., s.49.

³⁵⁶ Uzunçarşılı, a.g.e., s.59

³⁵⁷ Erdoğan, a.g.m., s.97.

Görüldüğü üzere gerek tarih kitapları gerekse vakfiye ve seyahatnamelerde Eşrefoğlu Beyliği'ni tanımlayan bilgiler mevcuttur. Bu bilgilerde eksikliği hissedilen bölüm, Eşrefoğlu Beyliği'nin kültürel dokusudur. Yaklaşık 40-50 yıllık bir süre, herhangi bir beyliğin kültürel dokusunun oluşması için yeterli midir? Bu ayrıca tartışılması gereken bir konudur. Ancak şunu belirtmekte fayda vardır ki; Eşrefoğlu Beyliği'nin maddi kültürünü oluşturan mimari yapılardan hareketle, Anadolu Selçuklu mimari tarzının plan, süsleme, yapı malzemesi ve teknik detaylandırmalara ait geleneksel izlerini bulmak mümkündür.

Kültürel bütünün önemli bir parçasını teşkil eden bu maddi kültür dokusu, bizi genelleştirmeye götürmeye yeterlidir. Anadolu Selçukluları ile Eşrefoğulları arasındaki siyasi ilişkilerin mevcudiyetini, hem tarih kitaplarından hem de kitabelerden öğrenmekteyiz. Örneğin; Süleyman Bey'in Beyşehir'de inşa ettirdiği kale kapısı kitabesinde II. Mesud'un isminin yer alması, bunun önemli bir delilidir. Eşrefoğulları, sadece Anadolu Selçuklularıyla siyasi işbirliğine gitmemiş, aynı zamanda İlhanlıların Anadolu valilerine gerekli durumlarda destek vermek sûretiyle orta yollu bir politika takip etmişlerdir. Ancak bu politikalar, yine bir İlhanlı Beyi olan Çobanoğlu Timurtaş tarafından bozularak Eşrefoğlu Beyliği'nin sonunu hazırlamıştır.³⁵⁸

---

³⁵⁸ Çaycı, a.g.m., s.152.

SONUÇ

Türklerin Anayurdu denince ilk akla gelen Orta Asya'dır. Türkler, Türk adı altında tarih yüzüne çıktıkları vakit, Orta Asya'da yani Altaylar'da bulunuyorlardı. Uzun bir süre varlıklarını burada sürdürmüş, daha sonra birçok sebepten dolayı dünyanın çeşitli yerlerine göç etmek zorunda kalmışlardır.

Bugün dünya yüzünde oldukça dağılmış bir halde, aynı dili konuşan ve aynı kandan olan milyonlarca Türk yaşamaktadır.

Üç tarafı denizlerle, bir tarafı da karayla çevrili olan Anadolu, Asya'nın Avrupa'ya uzanmış eli gibidir. Bu nedenle tarih boyunca bütün uluslar, verimli ovaları ve çok önemli coğrafi konumundan dolayı buraya sahip olmak istemişlerdir. Bu güzel topraklar elden ele geçmiş ve yeni yeni medeniyetler doğmuştur.

Tarihin en büyük dönüm noktalarından biri olan 26 Ağustos 1071 Malazgirt Zaferi ile Bizans'ın mukavemeti kalmayınca Anadolu kapıları Türklere açılarak, kalabalık bir Türk nüfusu gelip yerleşmeye başlamış, nihayet 1176 Miryakafelon zaferi ile Anadolu'nun bir Türk yurdu olduğu kesinlik kazanmıştır.

Türkiye tarihinde, XIV. yüzyıl başlarına kadarki devir, "Beylikler Devri" olarak isimlendirilmektedir. İsminden de anlaşılacağı üzere bu dönemde Türkiye, siyasi açıdan parçalanmış bir manzara görünümünde idi. Türkiye tarihinde önemli bir dönemi kapsayan Beylikler Devri'nin ortaya çıkışını Anadolu Selçuklu tarihi çerçevesinde açıklamak gerekmektedir. Başta merkezi otoritenin zayıflaması olmak üzere, birçok siyasi ve toplumsal olaylar sonucunda meydana çıkan bu beylikler, Anadolu'nun tarihi çehresini karakterize etmişlerdir.

Nitekim son yıllarda Anadolu Selçuklu Devleti'nin zayıflayıp, yıkılmasından sonra XIV. yüzyılda Anadolu'nun çeşitli yerlerinde siyasi kuruluşlarını tamamlayıp bağımsızlığını ilân eden beyliklerden birisi de Beyşehir ve civarını ele geçirip, buralarda hüküm süren Eşrefoğulları Beyliği'dir. Beyliğin ilk kurucusu konusundaki bilgilerimiz yetersizdir. Genel kanı Eşref Bey döneminde ortamı yaratılan beyliğin Süleyman Bey zamanında kurulduğu yönündedir.

Eşref Bey hakkındaki bilgiler çok sınırlıdır. Eşref Bey'in Selçuklu kimliğiyle Beyşehir yöresinde subaşılık görevini ifa ettiği bilinmektedir. Oğlu Seyfeddin Süleyman Bey, beyliğin asıl kurucusu olarak kabul edilmektedir. Süleyman Bey, beyliğini adeta

devletleştirmiştir. İzlediği başarılı politikalar neticesinde beyliğinin sınırlarını genişletmiştir.

Beyliğin kurucusu Süleyman Bey, Türkiye Selçukluları'nın uç beylerinden birisiydi. III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in, İlhanlı tahtına oturan Argun Han tarafından öldürülmesiyle, yerine II. Mesud Sultan olmuş Süleyman Bey önce yeni sultana karşı cephe almış ve Mesud bu sebeple Konya'yı bırakarak Kayseri'yi merkez yapmıştır. Ancak bir süre sonra Mesud'a itaatini arz eden Süleyman Bey, o zaman kendi ismine izafeten Süleymanşehir denilen bölgede Beyşehir Kalesi'ni yaptırarak, burayı beyliğin merkezi haline getirmiştir. Süleyman Bey, Sultan Mesud'a tâbi olduktan sonra; Kırım'dan gelerek saltanat mücadelesine girişen Mesud'un yanında yer almış ve Kılıçarslan'ın yakalanmasında da rol oynamıştır.

Süleyman Bey, Beyşehir'de nefis Türk mimari eserlerinden olan Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii'ni yaptırmıştır. Caminin inşasından kısa bir süre sonra vefat etmiş ve caminin yanına inşa ettirdiği türbesine defnedilmiştir.

Yerine geçen oğlu Mehmed Bey, babasının kendisine bıraktığı memleketi büyümeye muvaffak olmuştur. Beyliğin topraklarını genişletmek için akınlar düzenlemiştir. Mehmed Bey, Emir Çoban'a itaat arz eden Anadolu Beyleri arasında yer almıştır. Ulu Arif Çelebi ve Eflaki Dede'yi bizzat sarayında ağırlayan Mehmed Bey, Mevlevi idi ve Arif Çelebi'ye intisab etmişti. Mehmed Bey, devrinin önemli şairlerini de himayesi altına almış ve bu şahsiyetlerden memleketinin faydalanmasını sağlamıştır.

Mehmed Bey'in vefatından sonra yerine oğlu Süleyman Bey geçmiştir. Süleyman Bey, Timurtaş'ın hışmına uğrayan beylerden biridir. Anadolu beyliklerini itaat altına almak politikası çerçevesinde, Beyşehir'i işgal ederek, Süleyman Bey'i esir alan Timurtaş, O'nu Beyşehir Gölü'ne atırmak sûretiyle öldürmüş ve bu beyliği sona erdirmiştir.

Eşrefoğulları kısa süreli saltanatlarına rağmen, kültür, sanat, bayındırlık ve askerlikte parlak bir dönem geçirmişlerdir. Teze dahil edilen eserlerden elde edilen nihai fikir; Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasıyla birlikte aynı sanat geleneği, Eşrefoğulları Beyliği'ne intikal etmiştir. Selçuklu Camileri'ndeki plan ve süsleme unsurları kısa süre içinde gelişerek Eşrefoğulları tarafından benimsenmiştir. Süslemenin şekillendiği taş, çini ve ahşap malzeme, yepyeni bir hüviyete bürünerek erdeme

ulaşmıştır. Özellikle ahşap malzemenin yoğunluğu, doğrudan motif sayısının ve kullanılan renklerin çoğalmasına vesile olmuştur.

Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii Türk mimarisinin en güzel örneklerinden bir tanesidir. Cami, gerek taş ve ahşap işlemlerde, gerekse mozaik ve çini süslemelerinde görkemli bir örnek olarak kabul edilmektedir.

Eşrefoğlu Camii'nin merkez alındığı Eşrefoğlu Külliyesi, Selçuklular'dan gelen külliye geleneğinin devam etmesinde diğer beyliklere örnek olmuş, büyük boyutlu Osmanlı külliyelerine basamak teşkil etmiştir.

Eşrefoğulları, Anadolu Selçuklu geleneğine bağlı sosyal, kültürel ve mimari anlayışın yanısıra, kısa sürede gösterdikleri büyük başarılarla ve her alandaki gelişimiyle Anadolu'nun Türkleşmesinde ve Türk yurdu kalmasında büyük katkıya sahiptir.

BİBLİYOGRAFYA

- Abdulkerim b. Şeyhmusa, **Makalat-ı Seyyid Harun**, (Hazırlayan: Cemal Kurnaz), TTK, Ankara, 1991.
- AKDAĞ, Mustafa, **Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi**, C.I-? İstanbul, 1995.
- AKOK, Mahmut, "Konya Beyşehir'inde Eşrefoğlu Camii ve Türbesi", **Türk Etnografya Dergisi**, S.XV, TTK, Ankara, 1976, (s. 5-34)
- Aksaraylı Kerimeddin Mahmud, **Selçukî Devletler Tarihi**, (Çev: M. Nuri Gençosman, Önsöz ve notlar yazan: F.N. Uzluk), Ankara, 1943.
- AKYURT, Yusuf, "Beyşehri Kitabeleri ve Eşrefoğlu Camii ve Türbesi", **Türk Tarih Arkeologya ve Etnografya Dergisi**, S.4, Maarif Matbaası, İstanbul, 1940, (s. 91-129)
- Âli, "Eşrefoğulları Hakkında Birkaç Söz" **Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası**, Yıl:1330/1914, C.V, S.28, (s. 249-256)
- Anonim Selçuknâme, **Paris Nûshası**, (Çev: F.N. Uzluk), Ankara, 1952.
- ARIK, Rüçhan, **Anadolu'da Üç Ahşap Cami**, Ankara, 1973.
- ARIK, Rüçhan, **Kubad Abad Selçuklu Saray ve Çinileri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000.
- Arifi Ahmet Eflâki, **Ariflerin Menkıbeleri**, (Çev: Tahsin Yazıcı), C.II, İstanbul, 1989.
- ARTUK, İbrahim-ARTUK, Cevriye, **İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslâmi Sikkeler Katoloğu**, C.I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1974.
- ASLANAPA, Oktay, **Türk Sanatı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1989.
- AŞAN, Muhammed Beşir, **Elazığ, Tunceli ve Bingöl İllerinde Türk İslam İskan İzleri**, Ankara, 1992.
- ATİS, İbrahim, "Beyşehir Gölü Adaları'nda Selçuklu Sarayları ve Kız Kulesi", **Tarih Konuşuyor**, C.VI, S.31, İstanbul, 1966, (s. 2599-2602)
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, **Osmanlı Tarihine Ait Takvimler**, İstanbul, 1961.
- AYTÜRK, Nihat – ALTAN, Bayram, **Türkiye'de Dini Ziyaret Yerleri**, Altanoğlu İlim ve Kültür Hizmetleri, Ankara, 1992.
- BATUR, Muzaffer, "Beyşehri'nde Eşrefoğulları'na Ait Ağaç Oyma Pencere Kapakları Hakkında", **Arkitekt**, C.19, İstanbul, 1949, (s. 199-201)

- BAYKARA, Tuncer, "Türkiye Selçukluları'nda İdari Birim ve Bununla İlgili Meseler", **Vakıflar Dergisi**, S.XIV, Ankara, 1985.
- BAYKARA, Tuncer, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş**, Ankara, 1988.
- CAHEN, Claude, **Osmanlılar'dan Önce Anadolu**, (Çev: Erol Üyepazarcı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1979.
- ÇAYCI, Ahmet, "Eşrefoğlu Beyliği Tarihi ve Eserleriyle İlgili Vakfiyeler", **Tabula Rasa-Felsefe&Teoloji- Issn 1302-8898**, Yıl:1, S:3, Eylül-Aralık 2001, (s. 139-152.)
- ÇELEBİ, Kâtip, **Cihannüma**, (Hazırlayan: F.R. Unat-M.A. Köymen), C.II, Ankara, 1949.
- DARKOT, Besim, "Beyşehir" Maddesi, **İslam Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul, 1961.
- DEMİR, Ataman, "Anadolu'nun Ahşap Direkli Camileri Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii Beyşehir", **İlgi Dergisi**, Yıl:19, S:43, İstanbul, 1985, (s. 18-23)
- EDHEM, Halil, "Anadolu'da İslami Kitabeler-Beyşehir, Uluborlu, Alaiyye", **Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası**, Yıl:1330/1914, C.V, S.89, (s. 133-156)
- ERDEMİR, Yaşar, **Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii ve Külliyesi**, Beyşehir Vakfı Yayınları, Beyşehir, 1999.
- ERDOĞRU, M. Akif, "Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii'nin Vakıfları", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C.VI, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1991, (s.91-108)
- ERDOĞRU, Mehmet Akif, "Beyşehir" Mad., **DİA**, C.VI, İstanbul, 1995.
- EREL, Şerefeddin, **Nâdir Birkaç Sikke**, İstanbul, 1963.
- EYÜBOĞLU, Bilal, **Dünden Bugüne Beyşehir**, Beyşehir, 1979.
- GÖDE, Kemal, **Eratnahlar (1327-1381)**, Ankara, 1994.
- GÖNÇER, Süleyman, **Afyon İli Tarihi**, İzmir, 1971.
- GÜRÜN, Kâmuran, **Türkler ve Türk Devletleri Tarihi**, C.II, Karacan Yayınları, İstanbul, 1982.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, **XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi**, Ankara, 1991.
- HOLT, P.M.-A.K.S. Lambton-B. Lewis, **İslam Tarihi Kültür ve Medeniyeti**, (Çev: Komisyon), C.I-?, İstanbul, 1997.

- İbnü'l Esir, **İslam Tarihi El Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi**, (Çev: A.A. Akça-A.K. Özeydin), C.XII, İstanbul, 1987.
- KAFESOĞLU, İbrahim, "Keykubad III" Maddesi, **İslam Ansiklopedisi**, C.VI, İstanbul.
- KAFESOĞLU, İbrahim, **Selçuklu Tarihi**, İstanbul, 1992.
- KAMAL AL-DİN İBN AL-ADİM, **Buğyat at-Talab fi Tarih Halab**, (Yay: Ali Sevim), Ankara, 1976.
- KIZILTAN, Ali, **Anadolu Beylikleri'nde Cami ve Mescitler**, İstanbul, 1958.
- KOFOĞLU, Sait, "Eşrefoğulları" Mad., **DİA**, C.XI, İstanbul, 1995.
- KOFOĞLU, Sait, "Selçuklu Sonrası Güneybatı Anadolu'da Bir Uç Beyliği: Eşrefoğulları", **Türklük Araştırmaları Dergisi**, S:12, Eylül-2002, (s. 219-231)
- KOMİSYON, "Anadolu Beylikleri" Maddesi, **Gelişim Hachette**, C.I, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1983.
- KOMİSYON, "Beyşehir Gölü" Maddesi, **Türk Ansiklopedisi**, C.VI, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1953.
- KOMİSYON, "Beyşehir Gölü" Maddesi, **Yeni Hayat Ansiklopedisi**, C.II, Doğan, Kardeş Yayınları.
- KOMİSYON, "Bolvadin" Maddesi, **Yeni Hayat Ansiklopedisi**, C.V, Doğan Kardeş Yayınları.
- KOMİSYON, "Demirli Mescit" Maddesi, **Yurt Ansiklopedisi**, C.VII, İstanbul, 1982.
- KOMİSYON, "Eşrefoğlu Camisi" Maddesi, **Yurt Ansiklopedisi**, C.VII, İstanbul, 1982.
- KOMİSYON, "Eşrefoğlu Kümbeti" Maddesi, **Yurt Ansiklopedisi**, C.VII, İstanbul, 1982.
- KOMİSYON, "Eşrefoğulları" Maddesi, **Ana Britannica**, C.XI, İstanbul, 1993.
- KOMİSYON, "Eşrefoğulları" Maddesi, **Türk Ansiklopedisi**, C.XV, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1968.
- KOMİSYON, "Eşrefoğulları" Maddesi, **Yeni Türk Ansiklopedisi**, C.III, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1985.
- KOMİSYON, "Seydişehir" mad., **Yeni Hayat Ansiklopedisi**, C. V, Doğan Kardeş Yayınları.

- KOMİSYON, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat**, TÜRDAV, İstanbul, 1987.
- KOMİSYON, **Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2004
- KONYALI, İbrahim Hakkı, **Abideleri ve Kitabelerle Beyşehir Tarihi**, Erzurum, 1991.
- KÖPRÜLÜ, Fuad, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, İstanbul.
- KÖSEOĞLU, Nevzat, **Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler**, İstanbul, 1990.
- MERÇİL, Erdoğan, "Anadolu Beylikleri", **Türk Dünyası El Kitabı**, C.I-?, Ankara, 1992.
- MERÇİL, Erdoğan, **Müslüman Türk Devletleri Tarihi**, TTK, İstanbul, 1985.
- Nasırüddin Hüseyin b. Muhammed b. Ali er-Rugadi b. Bibi, **Anadolu Selçukî Devleti Tarihi**, (Çev: M. Nuri Gençosman-Açıklamaları Yazan: F.Nafiz Uzluk), Ankara, 1941.
- NUR, Rıza, **Türk Tarihi**, C.III-?, İstanbul.
- ORAL, M. Zeki, "Eşrefoğlu Camii'ne Ait Bir Kandil", **Belleten**, C:XXIII, S:89-92, TTK, Ankara, 1959, (s. 113-118)
- ÖGEL, Semra, **Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı**, TTK, Ankara, 1987.
- ÖNEY, Gönül, **Beylikler Devri Sanatı XIV-XV.YY.(1300-1454)**, TTK, Ankara, 1989.
- ÖNEY, Gönül, **İslâm Mimarisinde Çini**, Ada Yayınları, İzmir, 1987.
- ÖNGE, Yılmaz, "Eski Türk Hamamlarında Aydınlatma", **Vakıflar Dergisi**, S.XII, Ankara, 1978.
- ÖNGE, Yılmaz, "Konya Beyşehir'de Eşrefoğlu Süleyman Bey Hamamı", **Vakıflar Dergisi**, S:VII, Ankara, 1968, (s. 139-144)
- ÖZDENUR, Hasan, **Konya Vakıf Eserleri**, 1985.
- ÖZTUNA, Yılmaz, **Devletler ve Hanedanlar Türkiye (1074-1990)**, C.II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996.
- RAMSAY, W.M., **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, (Çev: Mihri Pektaş), İstanbul, 1969.
- SARI, Mevlüt, **el-Mevarid Arapça-Türkçe Sözlük**, İstanbul, trs.

- SARRE, Friedrich, **Küçük Asya Seyahati**, Çev: Dara Çolakoğlu, İstanbul, 1998.
- SEVİM, Ali – YÜCEL, Yaşar, **Türkiye Tarihi**, C.I, Ankara, 1990.
- SÖZEN, Metin, **Anadolu Medreseleri Selçuklu ve Beylikler Devri**, C.II, İstanbul, 1972.
- SÜSLÜ, Memduh Yavuz, **Eşrefoğulları Tarihi-Beyşehir Kılavuzu**, Konya, 1934.
- TEKİN, Ömer – BİLGİNER, Recep, **Beyşehir ve Eşrefoğulları**, Karaa Matbaası, Eskişehir, 1945.
- TEKİNDAĞ, Şehabeddin, “Karamanlılar” Maddesi, **İslam Ansiklopedisi**, C.VI, İstanbul.
- TEKİNDAĞ, Şehabeddin, **Karaman Beyliği**, İstanbul, 1947.
- TUNCER, Orhan Cezmi, **Anadolu Kümbetleri 3- Beylikler ve Osmanlı Dönemi**, Adalet Matbaacılık, Ankara, 1992.
- TURAN, Osman, **İstanbul’un Fethinden Önce Yazılmış Tarihi Takvimler**, TTK, Ankara, 1984.
- TURAN, Osman, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1993.
- ULUÇAY, M. Çağatay, **İlk Müslüman Türk Devletleri**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1977.
- UNUTMAZ, İrfan, “Beyşehir’de Anşap Direkli Eşrefoğlu Süleyman Bey Camisi”, **Tarih ve Toplum**, C.VIII, S:47, 1987, (s. 31/287-35/291)
- UZLUK, F.Nafiz, **Fatih Devrinde Karaman Eyaleti Vakıfları Fihristi**, Ankara, 1958.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri**, Ankara, 1969.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi**, C.I, TTK, Ankara, 1982.
- ÜLKÜ, Hayati, **İslam Tarihi**, İstanbul, 1979.
- ÜNLÜ, Nuri, **Anahatlarıyla İslam Tarihi**, İstanbul.
- YAVAŞ, Doğan, “Eşrefoğlu Camii” Maddesi, **DİA**, C.XI, İstanbul, 1995.
- YETKİN, Şerare, **Anadolu’da Türk Çini Sanatının Gelişmesi**, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1986.

YILDIZ, Hakkı Dursun, **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, C.X, Çağ Yayınları, İstanbul.

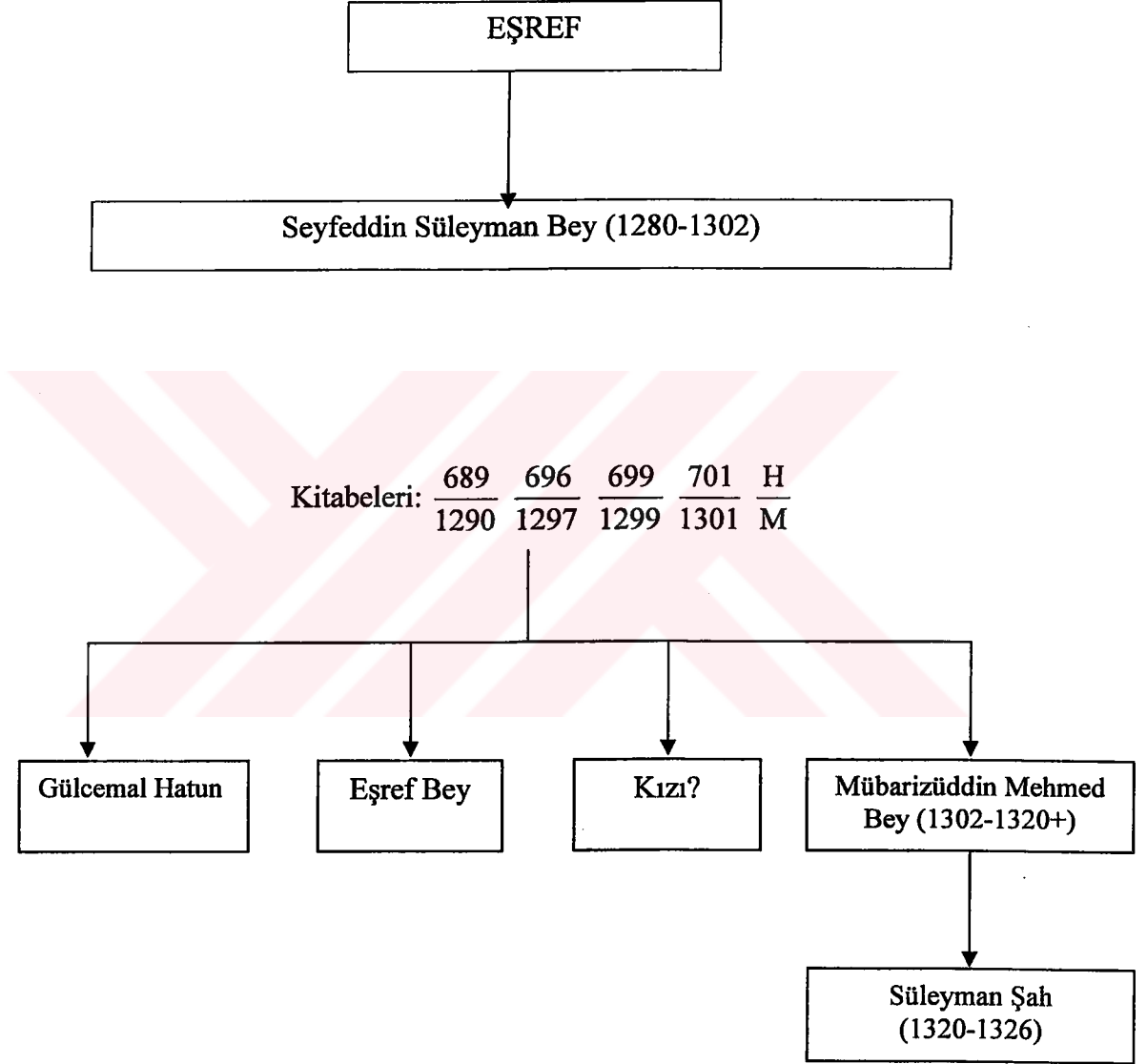
YURDAYDIN, Hüseyin, **İslam Tarihi Desleri**, Ankara, 1988.

YÜCEL, Yaşar, **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar**, C.I-? Ankara, 1991.

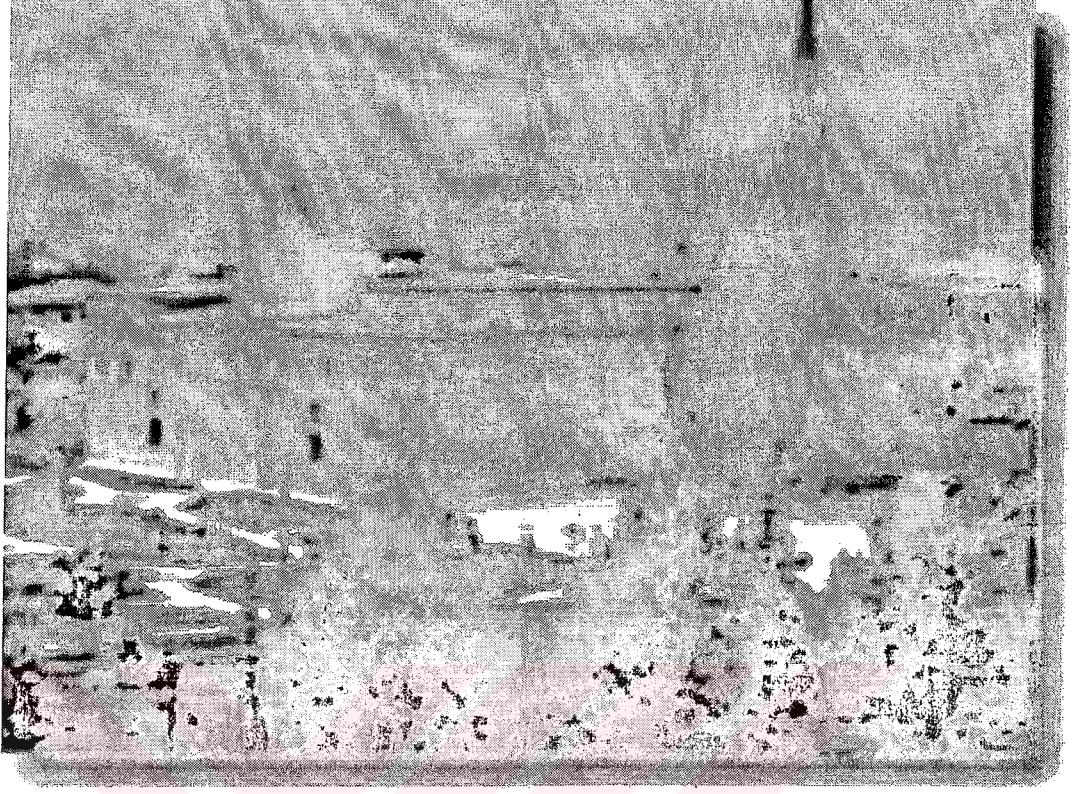
EŞREFOĞULLARI ŞECERESİ³⁵⁹

³⁵⁹ Akyurt, a.g.m., s. 99; Gürün, a.g.e., s. 54.

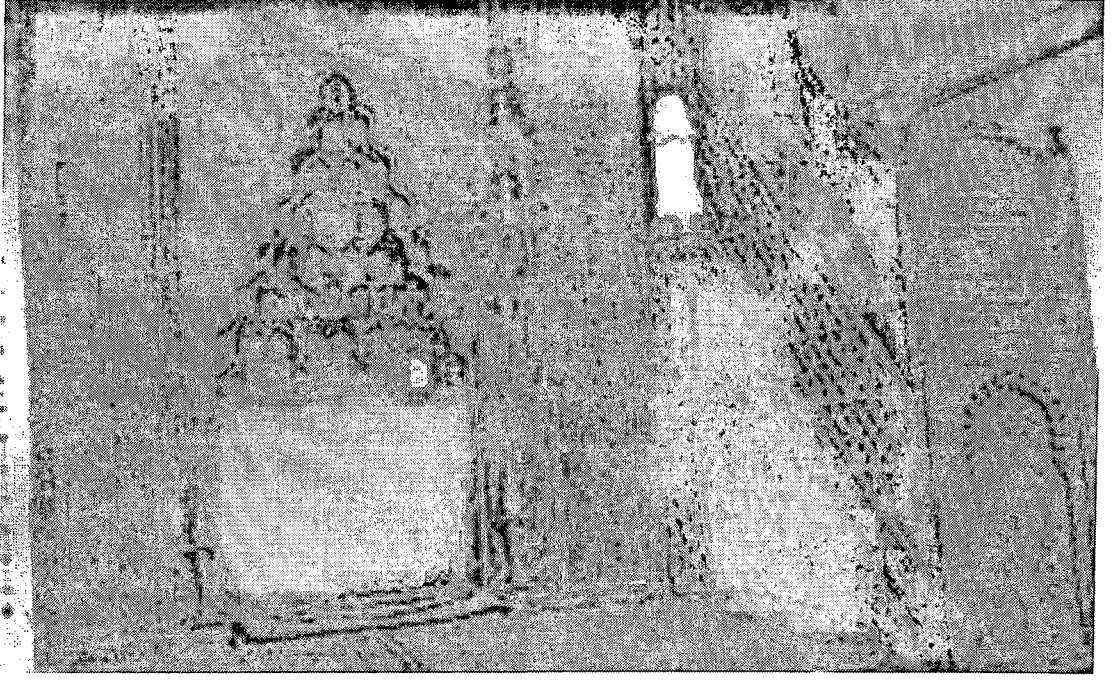

Ek 2 Eşrefoğulları Camii Genel Görünüşü

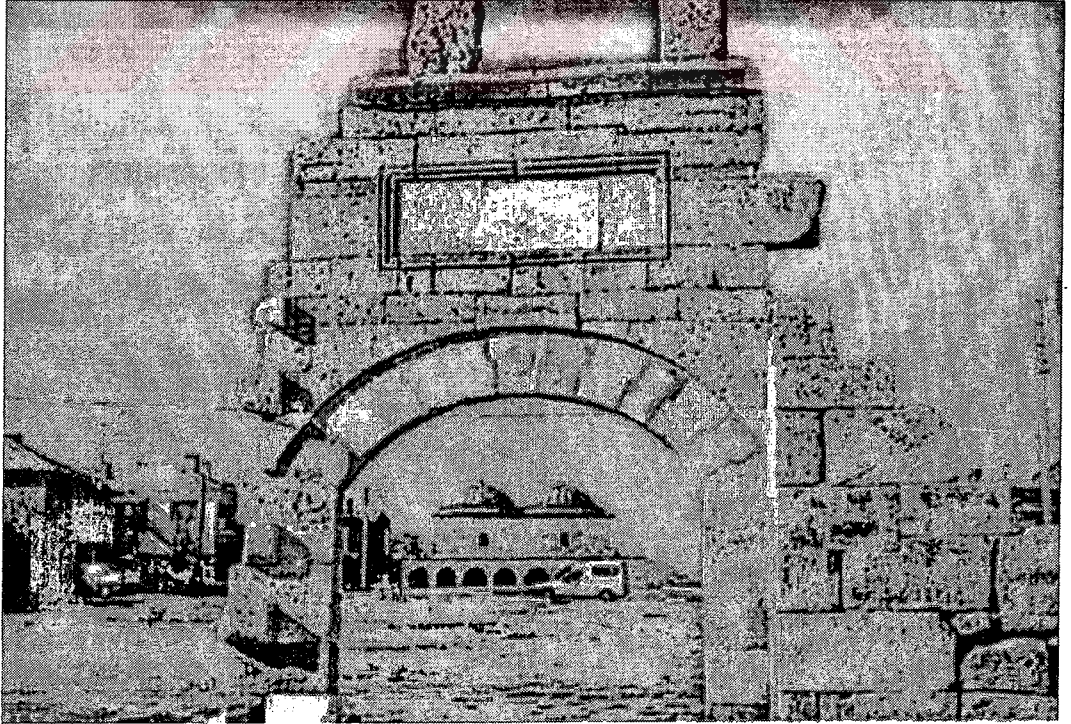

Ek 3: Eşrefoğulları Camii'nin İç Görünümü

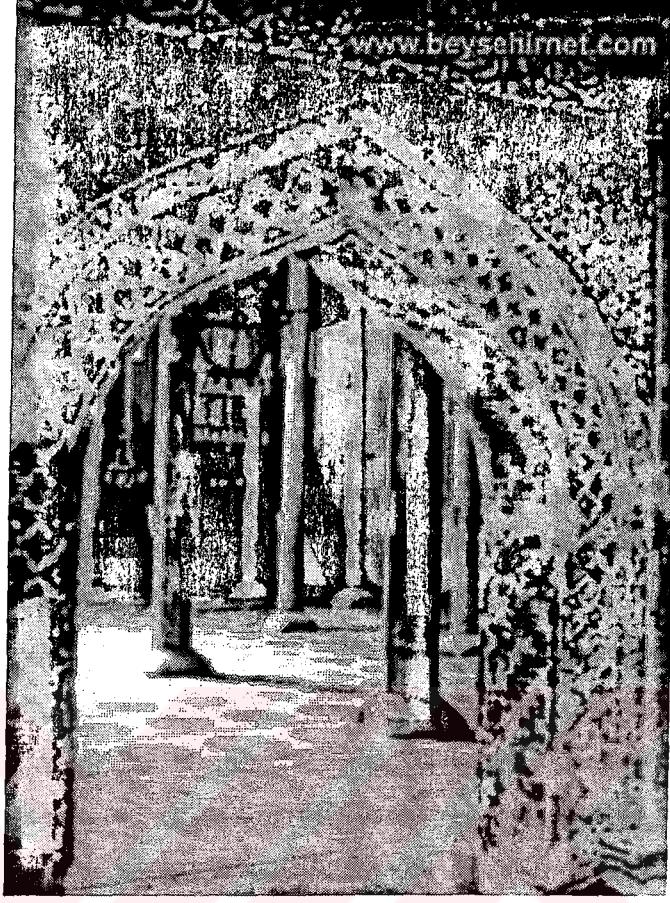

Ek 4:Eşrefoğulları Camii'nin Minberi ve Mihrabı

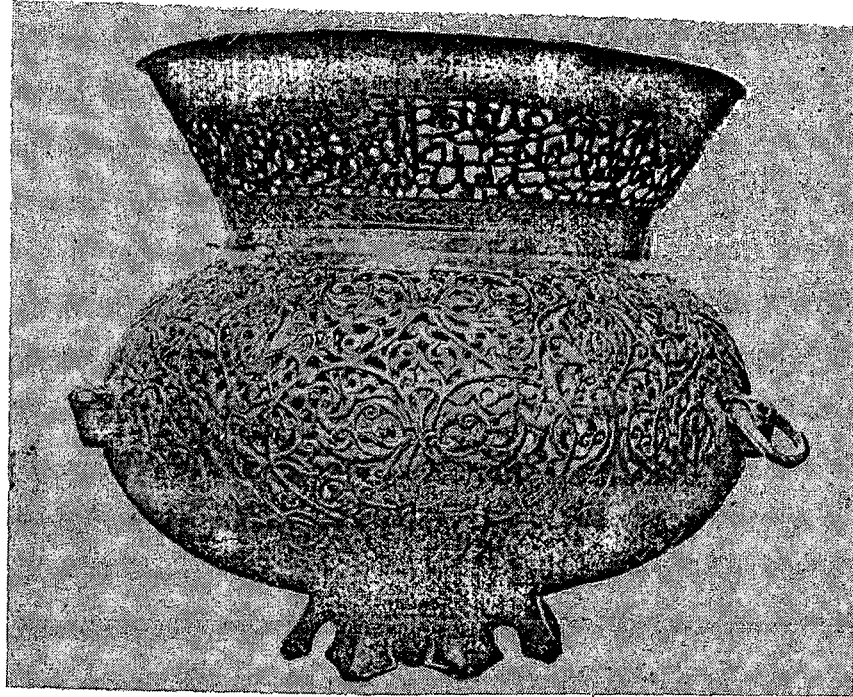

Ek 5:Beyşehir Kale Kapısı

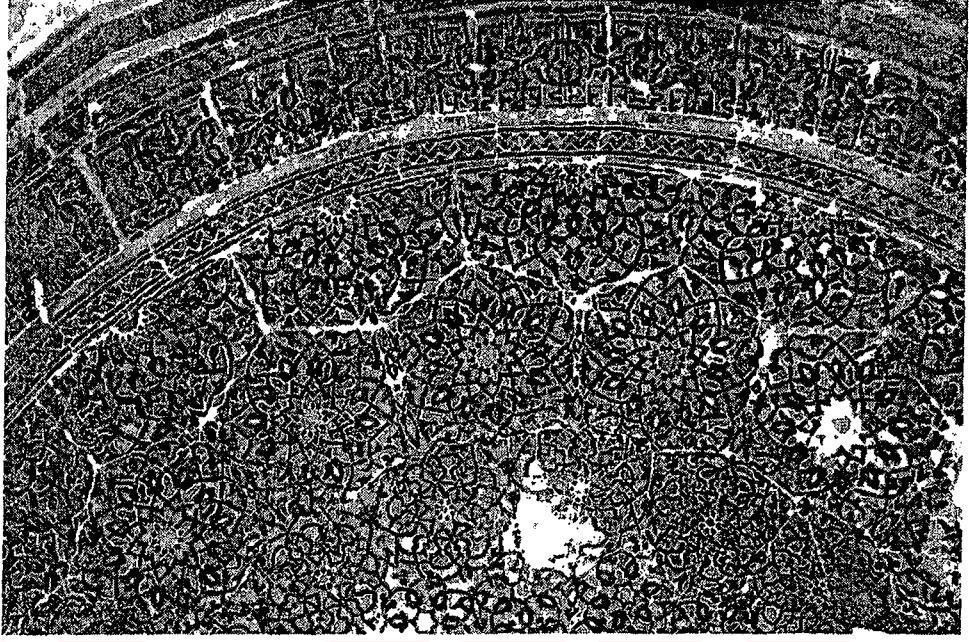

Ek 6:Eşrefoğulları Camii İkinci İç Methalı ve Kitabesi

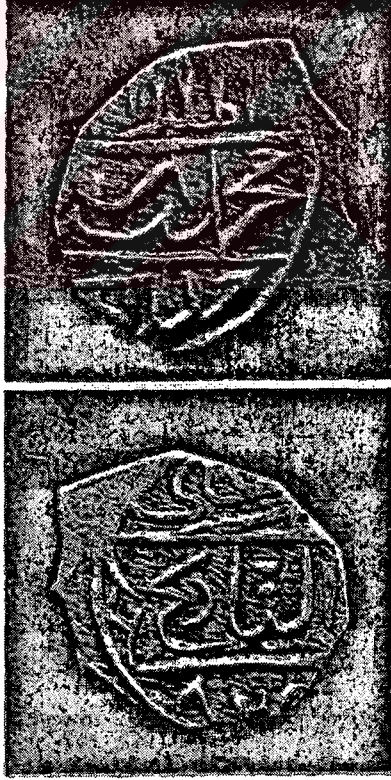

Ek 7:Eşrefoğulları Camii'ne Ait Bir Kandil

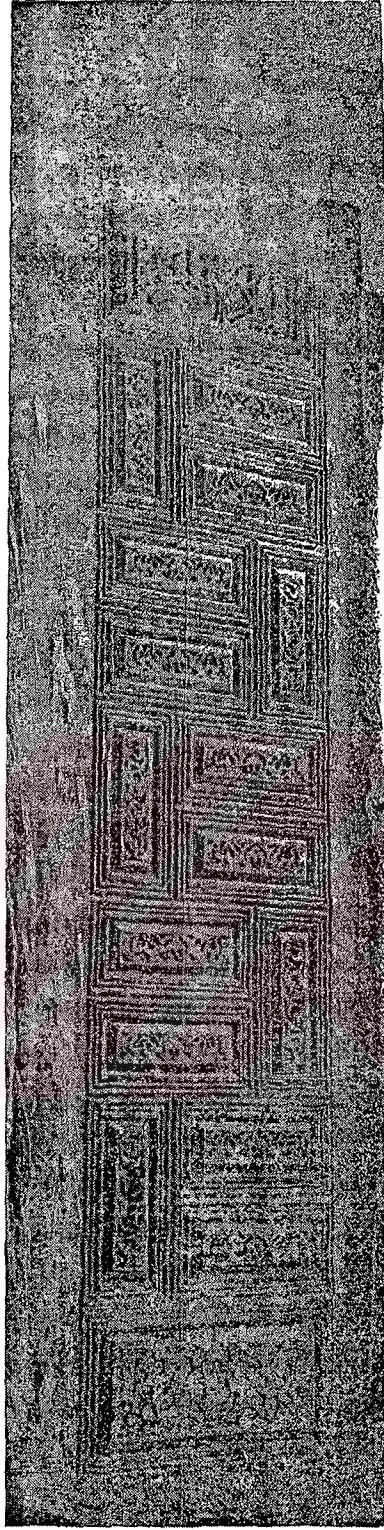

Ek 8:Eşrefoğlu Türbesinin Cinili Tavanı

Ek 9:Mehmed Bey Adına Basılmış Gümüş Sikke

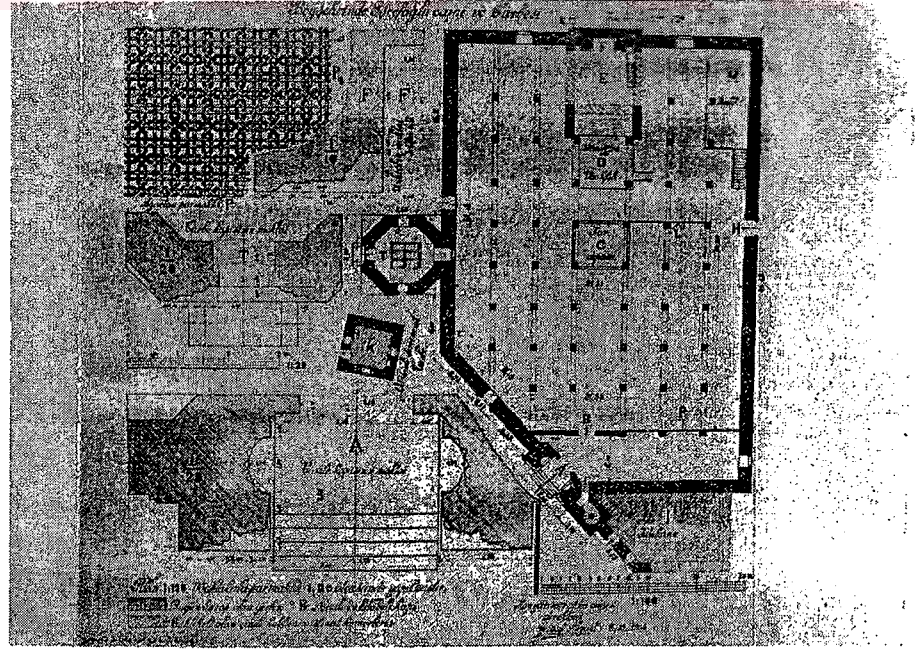

Ek 10: Eşrefoğulları Camii'nin Bir Kapı Kanatı

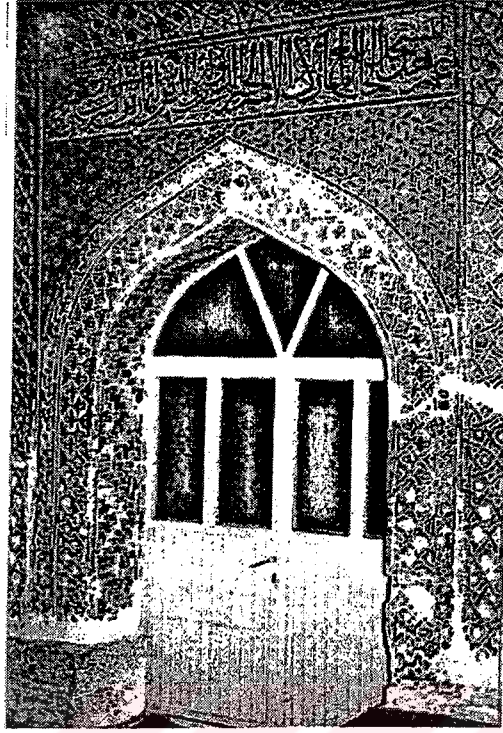

Ek 11:İsmail Aka Medresesi'nin Kapısı

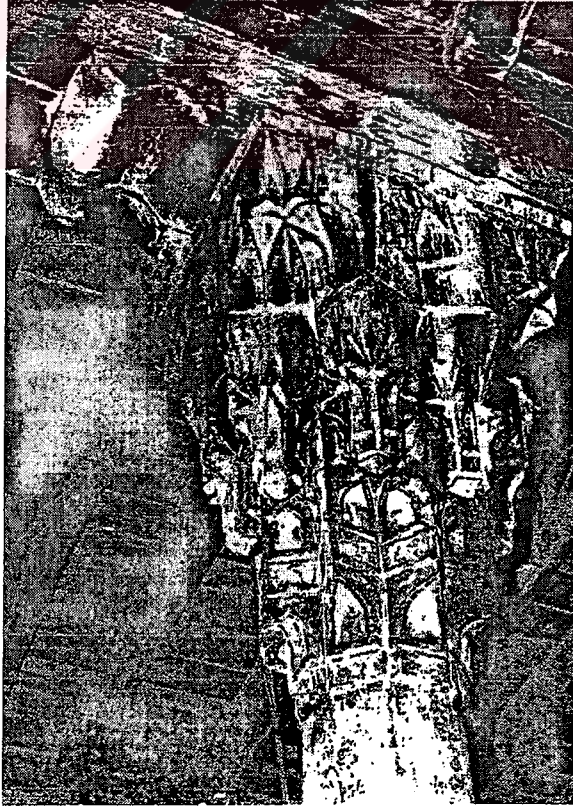

Ek 12:Eşrefoğulları Camii ve Türbesinin Planı

Ek 13. Eşrefoğulları Camii'nin Harim Kapısı

Ek 14: Eşrefoğulları Camii'nin Ahşap Sütunlarının Skalastik Başlığı

ÖZGEÇMİŞ

1982 yılında Elazığ'da dünyaya geldim. İlköğrenimimi Yücel İlköğretim Okulu'nda, Orta öğrenimimi ise İzmir Karşıyaka İmam Hatip Lisesi'nde tamamladım.

1999 yılında Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Yüksek öğrenimime başlayarak, 2003 yılında başarı ile tamamladıktan sonra, yine 2003 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı üzerine Yüksek Lisansa başladım ve halen devam etmekteyim.

